

СУДСКАТА ЕФИКАСНОСТ ВО СПРАВУВАЊЕТО СО КОРУПЦИЈАТА

Извештај од „Проект за набљудување на судски предмети од
областа на корупцијата“ во Република Македонија

Скопје, февруари 2012

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

343.192.03:343.352(497.7)"2011"

СЛАМКОВ, Ѓорги

Судската ефикасност во справувањето со корупцијата / [автор Ѓорги Сламков]. - Скопје : Коалиција на здруженија на граѓани "Сите за правично судење", 2012. - 102 стр. : илустр. ; 21 см

Публикацијата е во рамките на: "Проект за набљудување на судски предмети од областа на корупцијата" во Република Македонија. - Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 102

ISBN 978-608-4552-27-7

а) Кривични судови - Предмети од областа на корупција - Ефикасност
- Македонија - 2011
COBISS.MK-ID 90713098

Проект за набљудување на судски предмети од областа на корупцијата
Проектот е финансиран од Европската Унија

„Оваа публикација е изготвена со помош на Европската Унија. Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Коалицијата „Сите за правично судење“ и на никаков начин не ги рефлектира гледиштата на Европската Унија.“

ПРОЕКТ ЗА НАБЉУДУВАЊЕ НА СУДСКИ ПРЕДМЕТИ ОД ОБЛАСТА НА КОРУПЦИЈАТА

Издавач: Коалиција на здруженија на граѓани
„Сите за правично судење“
ул. Македонија 11/2-10, 1000 Скопје
e-mail: contact@all4fairtrials.org.mk
www.all4fairtrials.org.mk

За издавачот: Петре Мркев, претседател

Имплементатор на проектот: Коалиција „Сите за правично судење“

Извршен директор: М-р Ненад Живановски

Автор: проф. Д-р. Ѓорги Сламков

Уредник: Илија Адамчески, проектен координатор

Соработници: Даниел Митковски, проектен асистент

Рецензија: проф. Д-р. Љупчо Арнаудовски

Лектура: Тамара Буштреска

Печати: Студио-М

Тираж: 250

Проектот е кофинансиран од Амбасадата на Кралството Холандија во Македонија

СПИСОК НА НАЈЧЕСТО УПОТРЕБУВАНИ КРАТЕНКИ

- ВСРМ** Врховен суд на Република Македонија
- ЕКЧП** Европска конвенција за човекови права
- ЕСЧП** Европски суд за човекови права
- ЗКП** Закон за кривична постапка
 - ЈО** Јавно обвинителство
 - КЗ** Кривичен законик
- МВР** Министерство за внатрешни работи
 - ОС** Основен суд
- УРМ** Устав на Република Македонија

СОДРЖИНА

ПРОЕКТ ЗА НАБЉУДУВАЊЕ НА СУДСКИ ПРЕДМЕТИ ОД ОБЛАСТА НА КОРУПЦИЈАТА	III
СПИСОК НА НАЈЧЕСТО УПОТРЕБУВАНИ КРАТЕНКИ	IV
КУС ПРЕГЛЕД НА ИЗВЕШТАЈОТ ОД „ПРОЕКТ ЗА НАБЉУДУВАЊЕ НА СУДСКИ ПРЕДМЕТИ ОД ОБЛАСТА НА КОРУПЦИЈАТА“ ЗА 2011 ГОДИНА.....	1
1. ВОВЕД И МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	9
1.1. Корупција – поим, причини и последици	12
1.2. Континуитет на проектот	15
1.3. Цели на истражувањето	16
1.4. Метод на истражување	18
2. АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД НАБЉУДУВАЊЕТО НА ПРЕДМЕТИТЕ ОД ОБЛАСТА НА КОРУПЦИЈАТА ВО 2011 ГОДИНА	21
2.1. Општи податоци за набљудуваните предмети	22
2.2. Карактеристики на сторителите на кривични дела од областа на корупцијата	29
2.3. Предистражна постапка	35
2.3.1. Временски период од моментот на извршување на првите дејствија до моментот кога е откриено делото	36
2.3.2. Поднесување на кривична пријава	37
2.4. Претходна постапка	39
2.5. Примена на посебни истражни мерки	42
2.6. Обвинителен акт и приговор на обвинителен акт	45
2.7. Мерки за обезбедување присуство на обвинетиот во текот на кривичната постапка	48
2.7.1. Примена на мерката притвор	51
2.8. Главен претрес	55
2.9. Пресуда и казнена политика	71
2.10. Стандарди за фер и правично судење	84
3. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	88
3.1. Заклучоци	88

3.2. Препораки	92
4. ИЗВАДОК ОД РЕЦЕНЗИЈАТА НА ПРОФ. Д-Р ЛЪПЧО АРНАУДОВСКИ	95
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:.....	97

КУС ПРЕГЛЕД НА ИЗВЕШТАЈОТ ОД „ПРОЕКТ ЗА НАБЉУДУВАЊЕ НА СУДСКИ ПРЕДМЕТИ ОД ОБЛАСТА НА КОРУПЦИЈАТА“ ЗА 2011 ГОДИНА

Извештајот кој произлезе од рамките на проектот „Програма за набљудување на судски предмети во врска со корупцијата во Република Македонија“ за 2011 година е изготвен од **Доц. Д-р Ѓорѓи Сламков** (наставник по Казнено право на Факултетот за правни науки при Европскиот Универзитет – Скопје).

Трудот е составен од три дела, соодветно поделени во зависност од прашањето на обработка, и тоа **„Вовед и методологија на истражувањето“**, **„Анализа на резултатите од набљудувањето на предметите од областа на корупцијата во 2011 година“**, а во завршниот дел се утврдени **„Заклучоци и препораки“**.

1. Во првиот дел - **Вовед и методологија на истражувањето**, авторот, преку четири точки ја утврдува рамката на истражувањето, односно методолошкиот пристап по кој тоа е вршено, како и целите на истото. Првично авторот настојува да го дефинира поимот „корупција“ при што употребува две дефиниции, онаа на Вито Танци, и дефиницијата на Светска банка, а во продолжение ги определува етиолошките и феноменолошките карактеристики на појавата, употребувајќи кривично-правен и криминолошки пристап.

Авторот настојува да ги определи кривичните дела што се во почест контакт со корупцијата и да ги наведе нивните карактеристики, идентификувајќи ги како индивидуално, преку посебен објект на заштита, така и групно, преку заеднички објект на заштита. Посебно внимание тој му посветува на методолошкиот пристап каде што утврдува одредени слабости и препорачува начини за нивно отстранување во следните истражувања. Сосема логично, во овој дел авторот ги определува и целите на истражувањето преку кои настојува да добие целосна слика за начинот на кој судовите се справуваат со коруптивните предмети, односно нивната ефикасност.

2. Вториот дел - **Анализа на резултатите од набљудувањето на предметите од областа на корупцијата во 2011 година** е суштински, во него се врши фактичката анализа на податоците добиени во истражувањето. Овој дел се состои од десет точки преку кои е разработена целата кривична постапка.

Во него се дава опис за опфатот на истражувањето, односно поместени се податоци кои наведуваат дека во 2011 година се набљудувани 174 предмети со 194 кривични дела, при што во својство на обвинет се јавуваат 548 лица, на 528 набљудувани рочишта пред 14 основни судови (Битола, Велес, Кавадарци, Кочани, Скопје I, Струмица, Тетово, Штип, Охрид, Гостивар, Куманово, Струга, Прилеп и Неготино. Со набљудувањето за 2011 година се опфатени 174 предмети со 16 посебни кривични дела: Противзаконско посредување, Недозволено производство, Затајување, Неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори, Фалсификување на службена исправа, Проневера во служба, Даночно затајување, Злоупотреба на службена положба и овластување, Незаконито влијание врз сведоци, Оштетување или повластување на доверители, Фалсификување исправа, Злосторничко здружување, Лажен стечај, Примање поткуп, Перење пари и други приноси од казниво дело и Измама.

Авторот констатира дека во набљудуваните предмети кривичната постапка најчесто се водела за делата злоупотреба на службена положба и овластување и измама, укажувајќи дека таквата состојба се повторува во секое годишно истражување.

Година	Основни судови	Предмети	Кривични дела	Злоупотреба на службена положба и овластување	Измама
2009	9	110	110	68	32
2010	8	154	175	75	58
2011	14	174	194	96	51

Понатаму авторот го определува и профилот на сторителот на коруптивно кривично дело преку следните карактеристики:

- живее во градска средина;
- на возраст од 46 – 55 години;
- македонска националност;
- со завршено средно или високо образование;
- се јавува како првопрестапник;
- државјанин на Република Македонија.

Во овој дел авторот дава и предлози за проширување на идните истражувања со воведување на нови критериуми, како на пример: видот на работното место и неговото влијание во однос на корумпираноста, истовремено укажувајќи дека речиси кај сите критериуми во висок процент се среќава опцијата „нема податок“, што доведува до таква состојба заклучоците да се извлекуваат само врз база на податоците кои преостануваат од оние кои се дадени се на располагање, па затоа тој препорачува во следните истражувања да се вложат напори и да се намали оваа појава.

За предистражната постапка авторото констатира дека МВР има доминантната позиција при поднесувањето на кривичните пријави (44%), што произлегува од неговата оперативна поставеност, специфичните работни обврски, како и поголемиот број вработени во него. За потсетување, минатата година придонесот на МВР во поднесувањето на пријави беше 62 %. Од друга страна се зголемува улогата на Јавниот обвинител во иницирањето на постапката, односно од минатогодишните 14 % истата се зголемила на 26 %. Ваквата состојба е поздравена од страна на авторот, кој поаѓа од фактот дека од ноември 2012 година ќе почне имплементацијата на новиот ЗКП, каде меѓу другото се предвидува и изразена улога на Јавниот обвинител, особено преку спроведувањето на обвинителската истрага. Истовремено авторот утврдува дека придонесот на инспекциските органи при откривањето на овие дела е незначителен, поради што препорачува подобрување на нивните капацитети околу идентификувањето на коруптивните дела и нивно навременото документирање, бидејќи таквата состојба доведува до пренесување на товарот на откривање врз други органи, како и до зголемување на темната бројка.

Во делот за истрагата авторот констатира дека истата е спроведена во 90 % од предметите, додека во 10 % од предметите немало истрага, т.е. се пристапило кон непосредно обвинување. Заклучува дека во набљудуваните коруптивни предмети доминира посредното обвинување, односно се спроведува истрагата како прв стадиум во кривичната постапка, што би значело дека во фазата на откривање надлежните органи не го обезбедуваат потребниот доказен материјал и квалитет, па доказите треба да се пронајдат во фазата на истрага. Авторот констатира дека во половина од предметите истрагата траела до три месеци, што е во согласност со интенцијата на законот, но и со некои принципи кои бараат ефикасност на постапката, овде посебно се мисли на барањето за судење во разумен рок. Меѓутоа, во 13 % од предметите

истрагата траела над 1 година, за што тешко може да се најде разумно оправдување.

Примената на посебните истражни мерки е незначителна, во помалку од 10% од набљудуваните предмети, при тоа најчесто е користена мерката следење на комуникации, а констатирана е и голема несразмерност помеѓу основните судови во однос на нивната примена. Констатација на авторот е дека предметите со вакви мерки најмногу се среќаваат во ОС Скопје 1. Авторот препорачува да се почитува нормата содржана во чл. 295 од ЗКП со која е определен временскиот период од поднесување на обвинителниот акт до закажувањето на првото рочиште. Според податоците од набљудувањето само во 3% од предметите е постапено согласно законот, што од своја страна силно влијае врз ефикасноста на постапката. Оттаму авторот заклучува дека одговорноста за состојбата треба да ја сноси претседателот на судскиот совет. Имено, недопустиво е за секој десетти предмет главниот претрес да се закажува по една година од приемот на обвинението.

Во поглед на контролата на обвинение, приговор против обвинителен акт е поднесен во 17% од предметите, најголем дел од нив се одбиени, а незначителен дел е прифатен - состојба што се забележува во континуитет. Авторот заклучува дека овој податок оди во прилог на работењето на јавниот обвинител, односно оттука произлегува дека јавниот обвинител изготвува квалитетни обвиненија, поради што приговорите се одбиваат.

Мерките за обезбедување присуство на обвинетиот во текот на постапката се изречени во 37 од вкупно 174 предмети, а во некои од предметите се изречени повеќе мерки од ист или различен вид. Најчесто е применувана мерката притвор - во 27 предмети, пред сè во постапки што се воделе за делата - злоупотреба на службена положба и овластување, предвидено и казниво по член 353 КЗ, и делото злосторничко здружување, член 394 КЗ. Воглавно притворските предмети се воделе пред ОС Скопје 1, притоа опасноста од бегство е најчеста причина за определување на мерката притвор. Врз основа на податоците авторот препорачува да се води рестриктивна политика кон изрекувањето на притворот. Имено, како мерка за обезбедување присуство на обвинетиот таа е изречена во 27 од набљудуваните предмети, но е применета за 47 % од обвинетите лица (од вкупно 548 обвинети лица мерка притвор е изречена за 255 лица). Истражувањето уште еднаш покажа дека судиите многу слабо ја применуваат мерката

гаранција, само во 2 предмети, што отвара простор за дискусија зошто, кои се причините за таквиот став, дали немаат доверба во неа или е нешто друго во прашање.

Во однос на главниот претрес, авторот констатира дека во 91% од набљудуваните рочишта распоредот на учесниците во постапката е согласно чл. 329 ЗКП, како и тоа дека во најголем дел (76%), коруптивните предмети се спроведуваат пред судски совет од еден судија и двајца поротници.

Во 6 % од рочиштата се судеело во отсуство на обвинетиот, каде најчесто како причина се јавува недостапноста на обвинетиот (постојат важни причини да му се суди во отсуство), поретко како причина се јавува бегството на обвинетиот. Авторот истакнува дека наведениот податок не би требало да биде изненадувачки бидејќи на 47% од обвинетите им е изречена мерката притвор, што значи таа го обезбедува присуството на обвинетите во текот на постапката, покрај тоа применети се и други мерки за обезбедување на присуство - во 37 предмети. Се препорачува судењето во отсуство да биде извршено само во исклучителни околности (опасност од застареност на гонење, губење на докази) бидејќи со непосредното присуство на обвинетиот му се овозможува целосен преглед на судењето и придонес во градењето на одбраната.

За остварување на целите на постапката потребно е да биде подготвен главниот претрес, а предметот да биде детално проучен од страна на судечкиот судија. Во текот на судењето на странките треба да им бидат испочитувани сите законски права, но во исто време треба да се спречат обидите за одолговлекување на претресот. За постигнување на горенаведените услови потребно е судијата да има целосна контрола над предметот, т.е. да биде судија менаџер, со што неговото поведење ќе има карактер на менаџирање со судскиот предмет. Всушност запазувањето на принципот за судење во разумен рок се смета за еден од клучните елементи на добриот судски менаџмент. Ова го обврзува судечкиот судија за навремено преземање на процесните дејствија и успешно насочување на процесот.

Причините за одлагање на рочиште се разновидни, најчесто се јавува отсуство на обвинетиот (25% или 138 одлагања), во средината се потребата од прибавување на материјални докази (17 % или 93 одлагања) и отсуство на бранителот (15% или 82 одлагања). Најретко како

причини за одлагање на рочиште се отсуство на оштетениот (7% или 38 одлагања) и отсуство на јавниот обвинител (6 % или 32 одлагања).

Потребата од одмор е најчеста причина за прекин на главниот претрес (83% од прекините). Се потенцира дека податоците за 2011 година по однос на точката - причини за прекин на главен претрес, се оптимистички во споредба со оние за 2010 година бидејќи се намалени прекините направени поради прибавување на докази (од 20% на 6%), и главно прекините се сведуваат на потребата од одмор.

Набљудувањето покажа незначителна примена на мерките за привремено обезбедување и одземање на предмети и имот, т.е. само во 5% од предметите е донесено решение за привремено обезбедување или одземање, што е навистина премалку бидејќи по дефиниција коруптивните дела се противправни поведенија на влијание, со стекнување огромни материјални средства. Поради тоа се препорачува да се зголеми примената на мерките за привремено обезбедување и одземање на предмети и имот. Авторот потенцира дека овие податоци имаат негативен ефект во справувањето со корупцијата, имено, органите на прогон се обврзани да ги иницираат, а судовите мора почесто да ги применуваат привремените мерки бидејќи имаат суштинска улога во реализирањето на криминалната политика за овој вид криминалитет.

Во пресудувањето на коруптивните кривични дела судовите главно се потпираат на исказот на обвинетиот и на исказите на сведоците. Така, од изведените доказни средства, најголем дел припаѓаат на исказ на обвинетиот - 25% и на исказ на сведок - 22%. Авторот истакнува дека карактерот на коруптивните дела, посебно најчесто извршуваниите – злоупотреба на службена положба и овластување и измама, налага најзначајно место во докажувањето да имаат писмените документи и материјалните докази. Потенцира дека е потребно зголемување на нивната застапеност, што значи и поголема ефикасност од органите на прогонот во откривањето и обезбедувањето на овие доказни средства.

Во 2011 година, исто како и претходната 2010 година, според податоците од набљудувањето, во ниту еден предмет не е поднесено барање за вклучување во програмата за заштита на сведоци, односно не се користи овој механизам за квалитетна заштита на сведоци, како и за докажување на правно релевантните факти во коруптивните кривични дела. Овој податок не соодветствува со природата на коруптивните дела

и потребата од обезбедување на докастен материјал, ниту пак податокот дека исказот на сведок е едно од најчесто користените доказни средства. Ваквата состојба наложува дополнителни истражувања за некористењето на квалитетната заштита на сведоците и соработниците на правдата.

Првостепените судови за предмети со коруптивни кривични дела во најголем дел имаат донесено осудителни пресуди, од каде може да се констатира успех на обвинителите во однос на аргументирањето на обвинителните акти во текот на главниот претрес. Ако наведеното го поврземе со фактот дека најголемиот дел од приговорите на обвинителен акт биле одбиени, следува заклучокот дека обвинителите биле на потребното ниво. Авторот препорачува да се задржи насоката кон построги санкции за сторителите на коруптивни кривични дела, имајќи ја предвид нивната природа. Имено, во 2011 година има подобрување на ова поле преку примената на подолготрајни ефективни казни затвор и повисоки парични казни. Меѓутоа, нашиот систем на кривични санкции е разновиден, што овозможува изрекување и на други санкции, пред сè казни и алтернативни мерки за сторителите на коруптивни дела.

Продолжува трендот за намалување на бројот на пресуди што се објавуваат веднаш, така во 2009 година овој број изнесуваше 53% од пресудите, во 2010 година - 33%, додека во 2011 година истиот е сведен на 12%. Од друга страна, пречекорување на законскиот рок од 3 дена има дури во 39% од предметите (во 2010 година - 23%, додека во 2009 година - 11%). Авторот истакнува дека станува збор за континуиран негативен тренд што мора да се запре и препорачува работите да се свртат во обратна насока, согласно законот. Сосема логично, тој го поставува прашањето зошто е така, или зошто во континуитет расте ваквото постапување. Одговорноста ја лоцира кај судиите, барајќи одговор - дали се работи за презафатеност, или обемност и комплексност на предметите, или е нешто друго во прашање. Авторот истакнува дека со набљудувањето не се обезбедени податоци поврзани со овој проблем, но препорачува во следните истражувања да се посвети внимание на ова прашање. Авторот има забелешки и во однос на неприменувањето на проширената конфискација. Од оваа мерка се очекуваа значајни резултати во сузбивањето на корупцијата, но податоците од набљудувањата во 2010 и 2011 година покажуваат дека истата воопшто не се применува или примената е незначителна. Примената на оваа мерка бара позначаен ангажман како на судот, така и на други органи, пред сè финансиски, меѓутоа нејзината примена ќе овозможи подетално

разгледување на предметот и одземање на материјални добра од трети лица стекнати на криминален начин. Авторот препорачува нејзино применување заради исполнување на целите на казнувањето – како општата, така и посебната.

Во однос на стандардите за фер и правично судење, авторот посебно внимание посветува на седењето во разумен рок, при што ја образлага нормативната рамка во нашето законодавство, а потоа презентира податоци добиени од Врховниот суд на Република Македонија за постапувањето на ова институција по поднесените барања за заштита на правото на судење во разумен рок во 2011 година, со посебен осврт на кривичната материја.

Овде тој ја истакнува тезата според која колку е подолг временскиот период од извршување на делото до донесување на судската одлука, толку се послаби ефектите од санкцијата. Наведува дека кај корупцискиот криминалитет откривањето на делото временски не се поклопува со моментот на извршување на делото, а колкав ќе биде временскиот период зависи од професионалноста и стручноста на органите на откривањето.

Во поглед на истражувањето, тој заклучува дека значаен дел од предметите сèуште траат неприфатливо долго време, поради што е потребно да се преземат дополнителни напори за пресудување во пократок временски период, односно судењето во разумен рок, што претставува имплементирање на еден од основните принципи на ЕКЧП. Во најголем број од случаите, времетраењето на кривичната постапка во прв степен опфаќа значаен дел од целокупниот период за дадениот предмет и поради тоа треба да се настојува неговото траење да биде во пократок период, но притоа да не биде загрозувана целта на казнувањето.

3. Третиот дел од Извештајот го носи насловот - **Заклучоци и Препораки**. Во овој дел авторот ги извлекува најзначајните заклучоци што произлегуваат од истражувањето, настојувајќи да продре во секој дел од постапката, односно наведува 22 заклучока. Со препораките се даваат насоки како за подобрување на судската ефикасност во постапувањето со коруптивни предмети, така и за подобрување на методолошката рамка на следните истражувања. Вкупно дадени се 14 препораки. На крајот, авторот дава и преглед на користената литература.

1. ВОВЕД И МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Проектот „**Набљудување на судски предмети од областа на корупцијата**“ во Република Македонија веќе четврта година се спроведува низ судовите на Република Македонија.¹ Неговата реализација се базира на набљудување на определен број коруптивни предмети низ основните судови, врз основа на што се извлекуваат заклучоци за ефикасноста на надлежните органи во борбата против корупцијата. Предмет на набљудување се судски постапки за точно определени коруптивни кривични дела, во случајов - вкупно 30 дела, што произлегуваат од осум глави на посебниот дел од КЗ, и тоа:

- **Кривични дела против изборите и гласањето** (поткуп при избори и гласање),
- **Кривични дела против здравјето на луѓето** (неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори),
- **Кривични дела против имотот** (Измама, Измамување на купувачи, Неовластено примање подароци, Лажен стечај, Предизвикување стечај со несовесно работење, Злоупотреба на постапка за стечај, Оштетување или повластување на доверители, Затајување),
- **Кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството** (Перење пари и други приноси од казниво дело, Измама при работење со хартии од вредност и удели, Оддавање и неовластено прибавување деловна тајна, Недозволено производство, Даночно затајување),
- **Кривични дела против службената должност** (Злоупотреба на службена положба и овластување, Проневера во служба, Измама во служба, Послужување во служба, Примање на поткуп, Давање на поткуп, Противзаконито посредување, Прикривање на потекло на несразмерно стекнат имот, Оддавање службена тајна, Злоупотреба на државна, службена или воена тајна, Фалсификување на службена исправа, Противзаконита наплата или исплата),

¹ Со истражувањето се опфатени податоци за периодот 01.01.2011 – 30.11.2011,

- **Кривични дела против правосудството** (Незаконито влијание врз сведоци),
- **Кривични дела против правниот сообраќај** (Фалсификување исправа) и
- **Кривични дела против јавниот ред** (Злосторничко здружување).

Заедничка карактеристика на горенаведените посебни кривични дела е нивната поврзаност со корупцијата, т.е. со употребата на материјални средства за постигнување на некоја незаконска цел. Така, кривичното дело - поткуп при избори и гласање го среќаваме во групата поради значењето на изборниот процес во формирањето на власта, а со тоа и во идниот развој на државата. Избирачкото право е еднакво и се остварува преку непосредни и тајни избори, со што на граѓаните им се овозможува слободно да ја изразат својата волја. Појавата на корупција во овој процес ќе значи насочување на гласањето во определена насока за добивање на одредена корист, со што, како индивидуалното гласање, така и целиот изборен процес, се одалечува од својата цел.

Големите профити што ги стекнуваат криминалните организации од нелегалното производство и трговија со наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори е причината поради која делото – неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори е вградено во групата на коруптивни кривични дела. Овие организации за постигнување на сопствената цел, а тоа е стекнување на огромни приходи, се служат со два инструменти, првиот е корупцијата, а вториот е насилство.

Наведените кривични дела од главата дела против имотот можеме да ги поделиме на две групи, првите врзани за измамата, вторите за стечајот. Во суштината на измамата лежи создавањето на заблуда кај жртвата за постоење на одредени факти со цел да се стекне имотна корист на незаконски начин или противправно. Штетата од ваквото поведење е особено чувствителна доколку поголем број на лица се јавуваат како жртви или пак станува збор за штета од големи размери. Кривичните дела во врска со стечај се внесени поради потребата за постоење на сигурност во стопанското работење, односно за да се обезбеди сигурност дека учесниците во правните односи навремено ќе ги исполнуваат нивните обврски спрема доверителите. Предизвикувањето на лажан стечај, а посебно злоупотребата на постапката за стечај имаат

поголема тежина бидејќи како извршител може да се јави стечаен управник.

Во развиените држави целосното или делумното неплаќање на данок се смета за едно од потешките кривични дела. Со таквото поведење директно се удира во моќта на државата за остварување на зацртаните економски политики, односно во функционирањето на целиот систем. Последиците од сите коруптивни кривични дела од групата дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството се чувствителни во економската област. Би го спомнале делото перење пари и други приноси од казниво дело, со кое се настојува да се спречи прелевањето на парични средства произлезени од криминални активности во легалниот паричен промет. И покрај тоа што кај нас се донесени повеќе прописи за спречување на оваа појава, за контрола на движењето на парите, како и постоењето на посебна институција која се се занимава со ова, сепак треба и понатаму да се работи на ова прашање поради штетните последици што произлегуваат од делото. Кај оваа група на кривични дела коруптивноста може да биде присутна во создавањето на криминалните добра/парични средства или во нивното легализирање.

Кога се зборува за корупција и коруптивни кривични дела сигурно дека најпрво се помислува на делата против службената должност, односно на делото - злоупотреба на службена положба и овластување. Службената положба претставува нормативно утврдено право и должност на одредено лице да презема одредени дејствија од јавен карактер. Тоа се овластувања утврдени со акт и имаат формален карактер, а нивното непочитување создава штета за одреден субјект. Овие кривични дела се многу чувствителни на корупција бидејќи ја ставаат на тест способноста на носителот на службената должност да одолее на предизвикот да профитира за сметка на објективното и законско работење. Токму делото - злоупотреба на службена положба и овластување се јавува како најчесто извршувано кривично дело во набљудувањето за 2011 година. Како изразено коруптивни дела од оваа група би ги спомнале - примањето на поткуп и давањето на поткуп. Овасе експлицитни дела каде се тргува со службената положба, извршителот на делото нема дилема околу неговото поведење и свесно противправно заработува за сметка на законското работење.

Од кривичните дела против правосудството како коруптивно се смета - незаконито влијание врз сведоци. Меѓутоа ова дело повеќе е во насока на остварување на барањето за утврдување на материјална

вистина, односно во насока на овозможување непречено сведочење против лица што се извршители на коруптивни дела.

Од групата кривични дела против правниот сообраќај го имаме делото – фалсификување исправа. Станува збор за дело со кое се загрозува сигурноста во правниот сообраќај, особено доколку станува збор за јавна исправа или службена книга, што само по себе подразбира инволвираност и на лицето задолжено за водење на таквиот материјал.

Последно, но не најмалку значајно е делото - злосторничко здружување, од групата на кривични дела против јавниот ред. Злосторничкото здружување манифестира повисок степен на опасност кон општите добра бидејќи тоа е групација решена да врши кривични дела, по дефиниција таа нема темпорален карактер туку е создадена да биде трајна и да се оствари што е можно поголема криминална добивка. При тоа, користи повеќе методи на работа, а како еден од основните е корупцијата.

1.1. Корупција – поим, причини и последици

Корупцијата е општествено штетна појава со изразено влијание врз развојот на општеството. Последиците од корупцијата се далекусежни, имено, нејзиното ширење во најмала рака претставува „вирус“ способен за блокирање на работењето на владата, дискредитација на јавните институции и приватните компании, што има разурнувачки ефект врз човековите права, поткопување на општеството и неговиот развој, појава што мора да се спречи и борбата против неа треба да се води во сите форми. Борбата против корупцијата е сеопфатна акција на општеството во која треба да се вклучени сите потенцијали; владини и невладини, национални и меѓународни, експертски и научни, со што на превентивен, но и репресивен план ќе се подобри чувството за одговорност на сите единки во заедницата, а тоа е најголема гаранција за почитување на начелото на законитост и владеењето на правото.

Како општествено штетна појава, корупцијата е стара колку и државата, па така уште старите Атињани биле соочени со овој општествен проблем и затоа имале збир на правила за нејзино сузбивање. Со овој проблем се занимавал и Макијавели, при што под поимот корупција подразбирал „квалитативно назадување на власта“. Под поимот корупција најчесто се подразбира противзаконско користење на општествената положба и моќ за лична корист. Поаѓајќи од силното

влијание на егоизмот можеме да кажеме дека во одредена смисла човековата природа е подложна на корупција. Така, да се биде себичен и агресивен доволно е да се следат сопствените инстинкти, но да се биде морален и добар потребно е вложување на одредени напори за да се совладат инстинктите. Живеејќи во организирано општество, особено доколку извршува одредена позиција на моќ и влијание, човек е изложен на многу искушенија со што опасноста од корупција е примарна.

Меѓу почесто користените дефиниции за корупција е онаа на Вито Танци². Според него, корупција постои доколку дојде до намерно нарушување на принципот на непристрасност при носењето на одлуки со цел присвојување на одредена погодност. Имено, вршењето на јавна функција подразбира работење во интерес на општеството за подобрување на животните услови и стандардот на сите негови членови, тоа се функции во политиката, економијата, здравството, образованието, безбедноста и останатите области на општествено живеење. Вршењето на одредена јавна функција претставува добиена доверба од останатите членови на заедницата дека на објективен и непристрасен начин ќе ги извршувате доверените права и обврски. Меѓутоа, оваа дефиниција ја опфаќа нè само корупцијата во јавниот туку и во приватниот сектор, со што се постигнува екстензивно согледување на појавата. Кршењето на принципот на објективност и на непристрасност, ја отвара врата за корупција. Според дефиницијата на Танци тоа е свесно и сакано, т.е. смислено прекршување на непристрасноста во одлучувањето, умисла со цел за стекнување на одредена погодност, која законски не му следи на лицето.

Многу често за дефинирање на поимот корупција се користи и дефиницијата изготвена од Светска банка³, според која корупцијата претставува злоупотреба на јавни овластувања за стекнување на приватна корист. Таа претставува и рестриктивен приод кон испитување на појавата бидејќи се ограничува само на јавниот сектор, со што ја исклучува корупцијата во приватниот сектор. Кога се зборува за корупција обично се мисли на противправно однесување во јавниот сектор, поради тоа корупцијата во приватниот сектор на некој начин е ставена на страна, што не е во ред бидејќи реално постои (потребно е

² Vito Tanzi, Corruption around the world, International Monetary Fund Staff papers, Vol.45, No.4 December 1998, <http://www.imf.org/external/Pubs/FT/staffp/1998/12-98/tanzi.htm>

³ <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor02.htm>

поголемо внимание кон оваа појава) и ги создава истите штетни последици, како и корупцијата во јавниот сектор.

Вршењето на позиција на моќ и одлучување во комбинација со егоизмот и желбата за максимизирање на личното богатење, прекршувајќи ги правните норми, е „добитна“ комбинација за влез во светот на корупцијата. Колку ова појава ќе биде реално присутна зависи и од начинот на функционирање на целиот систем, т.е. доколку општеството е многу корумпирано тогаш многу полесно ќе се влегува во корупција бидејќи системот е слаб, односно не постои одговорност за штетната последица. Кога се зборува за систем, се мисли на сите институции, но во преден план на полицијата и другите инспекторати задолжени за примена на законот, на јавното обвинителство – предводникот во борбата против севкупниот криминал, на судовите (од сите степени) - што треба да ја изречат санкцијата кон сторителот на коруптивното дело, но и да ги конфискуваат добрата стекнати на криминален начин, на пенитенцијарните институции –преку соодветни програми да постигнат ресоцијализација на осуденикот и промена во неговата свест (да заклучи дека криминалот – корупцијата не е начин на живеење), на службите за постпенален третман – треба да го вклопат во секојдневниот живот на слобода, односно да постигнат негова адаптација без криминалитет. Ова е доста сложен систем и доколку само една алка од него е дисфункционална - „корумпирана“тогаш прашање на време е кога целиот систем ќе се „зарази“. Затоа градењето на силни и трајни политики против корупција со квалитетни институции за имплементација е решението за успешна борба против неа.

Суштински гледано, во секое општество постои одреден степен на корупција, таа не може целосно да се победи, ниту е можно да се создаде систем апсолутно отпорен на корупција, но можно е преку низа на мерки да се намали нејзиниот степен, т.е. да се премине од висока во ниска корумпираност. Во општествата со низок степен на корупција приоритет е создавање на нова вредност, подобрување на благосостојбата... Од друга страна, општествата со висок степен на корупција не можат да се пофалат со создавање на нови вредности, кај нив се врши прераспределба на постојната вредност, односно таквите општества немаат перспектива.

Корупцијата има долготрајни последици по општеството, тоа се пред сè економски и социјални ефекти што создаваат безидејност во системот и висок степен на сиромаштија. Практично таа доведува до

раслојување во општеството, при што сиромашните стануваат уште повеќе сиромашни, а со тоа социјалните проблеми стануваат тешко решливи. Последиците од корупцијата зависат од видовите на корупција што доминираат, но притоа како многу опасна се смета она корупција што овозможува донесување и примена на закони и други прописи според личните интереси на одредени поединци или групации.

1.2. Континуитет на проектот⁴

Проектот „Програма за набљудување на судски предмети во врска со корупцијата во Република Македонија“ е започнат во 2008 година. Сепак корените на проектот се јавуваат во 2007 година преку шестмесечната пилот фаза именувана како „Проценка на потребата за развој на програма за набљудување на судските постапки во врска со корупцијата во Република Македонија“ реализирана од страна на Коалицијата „Сите за правично судење“ во соработка со НВО „Транспарентност – Нулта Корупција“.

Со пилот проектот извршено е определување на кривичните дела во врска со корупцијата⁵ (со истражувањето за 2011 година се опфатени 30 посебни кривични дела, т.е., покрај 24-те дела содржани во проектот се вклучени и следните дела: Недозволено производство, Затајување, Неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори, Даночно затајување, Фалсификување исправа и Злосторничко здружување) собрани се емпириски материјали врз основа на кои на површина се јавуваат повеќе проблеми со кои се соочуваат органите на прогонот при работење на предмети поврзани со корупција.

⁴Во 2011 година се набљудувани 174 предмети со 194 кривични дела, каде во својство на обвинет се јавуваат 548 лица, на 528 набљудувани рочишта пред 14 основни судови.

⁵ Со дефиницијата за корупција содржана во рамките на проектот „Проценка на потребата за развој на програма за набљудување на судски постапки во врска со корупцијата во Република Македонија“ опфатени се 24 кривични дела, и тоа: Поткуп при избори и гласање, Измама, Измамување на купувачи, Неовластено примање подароци, Лажен стечај, Предизвикување стечај со несовесно работење, Злоупотреба на постапка за стечај, Оштетување или повластување на доверители, Перење пари и други приноси од казниво дело, Измама при работење со хартии од вредност и удели, Оддавање и неовластено прибавување деловна тајна, Злоупотреба на службена положба и овластување, Проневера во служба, Измама во служба, Послужување во служба, Примање на поткуп, Давање на поткуп, Противзаконито посредување, Прикривање на потекло на несразмерно стекнат имот, Оддавање службена тајна, Злоупотреба на државна, службена или воена тајна, Фалсификување на службена исправа, Противзаконска наплата или исплата и Незаконито влијание врз сведоци.

Повеќегодишниот континуитет на проектот овозможува создавање на продлабочена слика за состојбите на ова поле, како и за способностите на судството за справување со коруптивните предмети. Од значење е можноста за креирање компаративна анализа, со која преку споредување на резултатите од годишните извештаи, ќе се забележи прогресот во работењето на судовите во предметите со елементи на корупција.

Годишните извештаи завршуваат со заклучоци за констатираната состојба како и препораки за јакнење на капацитетите на судството, имајќи го предвид влијанието на корупцијата врз работата на институциите. Всушност во овој дел може да се забележи дали по одредени прашања има напредок или назадување во споредба со претходната година, што само по себе преставува индикатор за преземање на одредени иницијативи за подобрување на состојбите.

1.3. Цели на истражувањето

Поаѓајќи од штетните последици на корупцијата, со истражувањето треба длабински да се продре во одвивањето на коруптивните судски предмети, односно од податоците треба да се добие јасна претстава за нивниот тек, што само по себе ќе ни укаже дали има одредени слабости во текот на постапката и доколку одговорот е позитивен, ќе се овозможи истите да се нотираат со што многу полесно ќе пристапиме кон изнаоѓање на соодветни решенија. Токму ова е една од целите на истражувањето, анализа на податоците добиени со набљудувањето на судските предмети во врска со коруптивните кривични дела. Ваквата анализа ќе овозможи групирање на податоците соодветно на стадиумот од постапката на кој припаѓаат, со што уште попрецизно би извлекле заклучоци по одделни прашања.

Утврдувањето на профилот на осуденикот на коруптивно кривично дело ќе овозможи креирање на решенија за надминување на состојбите кои едно лице го втурнуваат во извршување на кривично дело – во случајов коруптивно дело. Од тие податоци ќе се утврди најчестата возраст на сторителите, степенот на образование, дали истиот е рецидивист, и слични околности. Особено е значајно да се утврди која работна позиција најчесто е вклучена во извршувањето на делата, при тоа треба да се има предвид дека поголемиот дел на коруптивни дела се двострани, што значи постои систем на услуга – противуслуга.

Деталната анализа на сите фази од кривичната постапка е следната цел на истражувањето. Во низата би ја вклучиле и предистрагата како почеток на целиот настан. Всушност, разгледувањето на сите стадиуми ќе овозможи да имаме целосен увид во движењето на предметот со што ќе ја следиме активноста на сите субјекти, како и начинот на извршување на законските обврски. Од моментот на донесување на решение за спроведување на истрага до моментот на донесување на првостепената пресуда има множество од дејствија, испреплетени меѓу себе, доверени на субјектите што учествуваат во постапката. Така тука спаѓаат поднесувањето на приговор на обвинение, прекилот или одложувањето на главниот претрес, примената на посебните истражни мерки или пак мерките за обезбедување на обвинетиоти ова се само некои од дејствијата, кои ги претставуваат само основните прашања на кои можат да се прикачат уште огромен број на потпрашања од кои ќе може да се направи еден вистински мозаик при резимирањето на целото истражување. Постигнувањето на оваа цел бара исклучив ангажман во текот на набљудувањето, односно голем обем на прашања и потпрашања, имајќи предвид дека секој предмет може да се јават бројни специфики, а со тоа да се преземат процесни дејствија што во други предмети не би било случај. Анализата на времетраењето на постапката, односно почитувањето на правото за судење во разумен рок е следната цел. Потребно е да се утврди периодот од преземањето на првите процесни дејствија па до донесувањето на пресудата. Ова прашање заслужува внимание и од аспект на улогата на Врховниот суд на Република Македонија во заштитата на наведеното граѓанско право.

Анализата на казнената политика на судовите кон сторителите на коруптивни кривични дела е потребна со цел да утврдиме какви санкции им се изрекуваат на сторителите на делата. Тврдиме дека корупцијата е многу штетна појава што сериозно го разликува системот, па затоа логично би било да има посериозен одговор и од судовите, како во однос на санкции така и во однос на мерки за одземање на противправно стекнатото, т.е. конфискација и посебно, проширена конфискација. Поаѓајќи од КЗ судовите имаат широк инструментариум за санкционирање на сторителите на овие дела, но секогаш треба да се избира онаа мерка која има најдобар ефект, како во однос на превенција така и во однос на задоволување на правдата.

Секоја од поставените цели дава одговор за подрачјето што го опфаќа, а со нивното поврзување во една целина ќе се овозможи градење на реална слика за актуелната состојба како и предвидување на следните

чекори за подобрување на судската ефикасност, се разбира преку почитување на гарантираните слободи и права.

1.4. Метод на истражување

Секое истражување се потпира на употреба на одредени методи, што всушност го претставуваат начинот на кој се пристапува кон одреден предмет на истражување. Методолошки гледано, истражувањето во овој случај се спроведе со употреба на два метода: набљудување и прашалник.

Набљудувањето како метод овозможува непосредно сетилно забележување од страна на набљудувачот. Тоа значи директно регистрирање како на главниот настан/предмет на истражување, така и на споредните/пропратни појави. Во реализацијата на истражувањето за 2011 година од страна на набљудувачите биле мониторирани вкупно 528 рочишта.

Вториот метод е однапред подготвен инструмент-прашалник, составен од 64 прашања. Содржината на прашалникот ги опфаќа сите стадиуми на кривичната постапка и преку неговата концепција се овозможува добивање информации за посебните сегменти на предметот на истражување:

- Пред кој суд се води предметот, број на членовите на судскиот совет и име и презиме на претседателот на советот,
- Датум кога се врши набљудувањето, времетраење на рочиштето, како и кое рочиште е по ред за конкретниот предмет,
- Податоци за обвинетиот,
- Кривичното дело и опис на конкретниот случај за кој се води постапката,
- Интервалот на сторувањето на кривичното дело, од моментот на извршување на првите дејствија до моментот кога е откриено,
- Дали е спроведена истрага/ и доколку е, колку време траела истрагата,
- Дали било наредено преземање на посебни истражни мерки,
- Колку време поминало од поднесување на обвинителниот акт до закажување на првото рочиште/ дали обвинетиот поднел приговор на обвинителниот акт,
- Дали е извршена уредна достава на лицата чие присуство е потребно на главниот претрес,

- Податоци во колку случаи се суди во отсуство или е издадена наредба за приведување,
- Дали се наредени мерки со кои се обезбедува присуство на обвинетиот,
- Дали е изречена мерка притвор/ доколку е изречена, на која основа и времетраењето на притворот,
- Податоци за главниот претрес,
- Причини за одложување и прекин на главниот претрес,
- Дали судот изрекол казна за бранителот (или друго лице) кое го навредувало судот или друго лице во постапката,
- Текот на доказната постапка пред судот (со акцент на сведочењето и вештачењето),
- Податоци за пресудата (кога е објавена пресудата, видот на пресудата и на кривичната санкција, дали судот одлучил за одземање на имотна корист односно изрекол проширена конфискација на имот),
- Дали се испочитувани стандардите за фер и правично судење,
- Колку време поминало од отпочнувањето на судската постапка до објавувањето на пресудата.

Прашалникот е пополнуван од набљудувачите што непосредно биле присутни на даденото судење кои се во улога на интервјуирачи, а одговорите се добиени од судиите или од судските служби. За одбележување е фактот дека за значаен број на прашањата како одговор е користена формулацијата „нема податок“, што во голема мера има влијание при носењето на поединечните заклучоци. Затоа се препорачува во следните истражувања набљудувачите да имаат поактивна улога како би се спречила оваа појава. Исто така, потребно е од страна на набљудувачите да се поставуваат подетални прашања со цел да имаме подобра слика за предметите, бидејќи токму во деталите на предметот ќе може да се лоцираат слабостите или некои предности во постапувањето. Од набљудувачите е потребен активен однос како за одговор на формулираните прашања, така и за оние што ќе се наметнат при истражувањето, а кои имаат суштинско влијание во истото.

Во таа насока, во иднина, би требало да се преиспитаат методите на истражувањето, а би било добро да се направи интервју и со судии кривичари од оние основни судови кои имаат поголема оптовареност со коруптивни предмети. Како за потсетување, истражувањето за 2010 година користеше податоци и од непосредни интервјуа со судии од

основните судови,⁶ додека за истражувањето од 2011 година не се спроведени интервјуа со судии.

Со цел да се утврди како во реалноста се реализира заштитата на правото за судење во разумен рок од страна на Коалицијата беше поднесено барање до ВСПМ за добивање на информација во поглед на постапувањето по барањата за утврдување на повреда на правото на судење во разумен рок за 2011 година, со посебен осврт на кривичниот дел. На барањето е одговорено позитивно и добиените податоци се коментирани во делот за стандарди за фер и правично судење.

⁶ Во 2011 година набљудувањето на судските предмети со елементи на корупција се спроведе во 14 основни судови во Република Македонија, и тоа: Битола, Велес, Кавадарци, Кочани, Скопје I, Струмица, Тетово, Штип, Охрид, Гостивар, Куманово, Струга, Прилеп и Неготино. За споредба, во 2010 година беа опфатени 8 основни судови, додека во 2009 година 9 основни судови.

2. АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД НАБЉУДУВАЊЕТО НА ПРЕДМЕТИТЕ ОД ОБЛАСТА НА КОРУПЦИЈАТА ВО 2011 ГОДИНА

Анализата на податоците од набљудувањето на судските предмети во областа на корупцијата за 2011 година покажува подобрување во одредени области, но истовремено покажува слабости во подрачја каде претходно состојбите добиле позитивен правец.

Воглавно, судските процеси се одвивале во присуство на обвинетиот, каде тој имал бранител, пред судски совет од еден судија и двајца поротници. Се потенцира поголемото внимание што се посветува на принципот за судење во разумен рок, но сепак значаен дел од предметите сèуште траат неприфатливо долго време.

Во споредба со минатата година, во 2011 година судовите практикувале построги санкции спрема сторителите на коруптивни кривични дела, како преку подолготрајни ефективни казни затвор, така и преку повисоки износи на парична казна (останатите санкции не се применети).

Проширената конфискација и понатаму останува слаба точка, па така, минатата година мерката беше применета во еден предмет, а во 2011 година, според податоците од набљудувањето, воопшто не е применета. Станува збор за многу значаен инструмент против незаконското стекнување на материјални добра, кој бара подлабинско анализирање на предметот за да се спречат разните трансакции за прикривање на криминално стекнатиот имот.

Извештајот на Европската Комисија за напредокот на Република Македонија во 2011 година,⁷ поточно поглавје 23 – **Судство и основни права**, содржи податоци и препораки за справување со корупцијата. Имено, според него, постои одреден напредок во антикорупциската политика, преземени се дејствија по Препораките од ГРЕКО во врска со третиот круг на евалуација (финансирање на политичките партии, како за време на избори, така и во неизборни години).

Покрај тоа, ЕК препорачува донесување на Државна програма 2011-2015 за превенција и поттиснување на корупцијата и Државна програма за намалување на судирот на интереси. Се препорачува

⁷The Former Yugoslav Republic of Macedonia 2011 Progress Report, European Commission Brussels, 12.10.2011, стр. 60

јакнење на капацитетите на Државната комисија за спречување на корупцијата, Антикорупциската единица во рамките на Одделот за организиран криминал при МВР и на Јавното правобранителство.

Во Извештајот е истакнато дека капацитетот на судството да се справи со чувствителните случаи на корупција на високо ниво е слаб, дека судовите за таквите случаи применуваат благи казни, како и дека примената на мерката конфискацијата е незначителна.

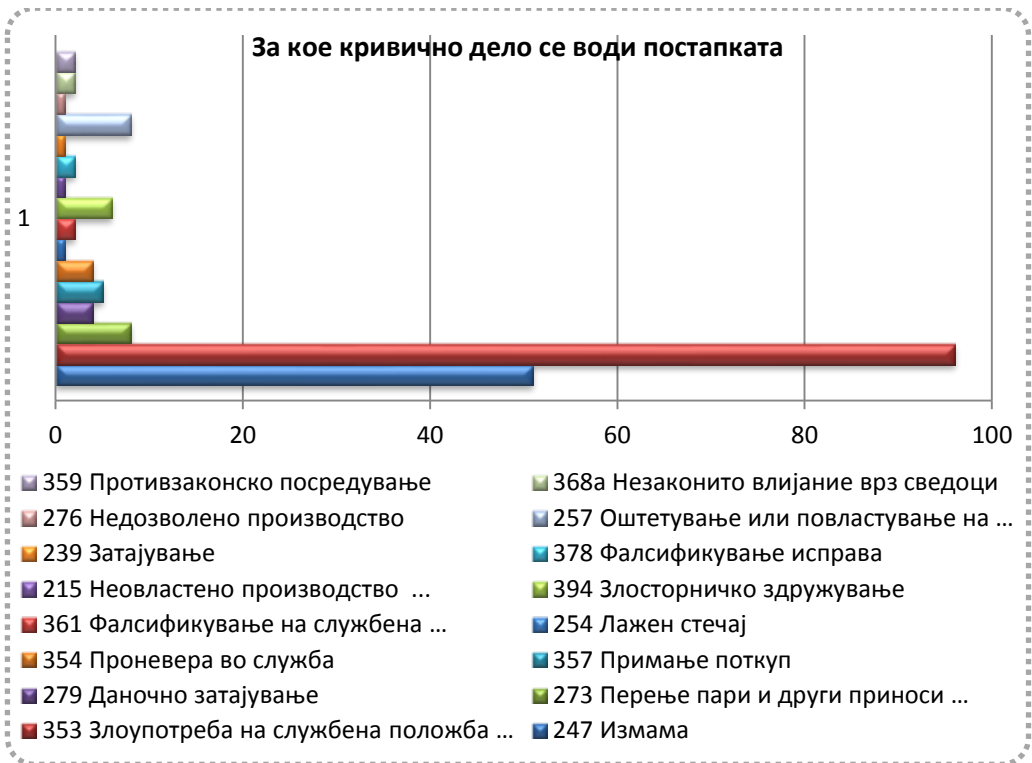
Се препорачува создавање на консолидирана статистика што ќе содржи податоци за истрагата, гонењето, пресудата и санкцијата, со цел да се има подобра прегледност околу справувањето со корупцијата, но иќе биде корисна за градење на идни стратегии.

2.1. Општи податоци за набљудуваните предмети

Во текот на 2011 година набљудувачкиот тим на Коалицијата изврши мониторинг врз кривичните постапки на 174 предмети за коруптивни кривични дела што се процесуираа пред основните судови во Република Македонија, што е за 20 предмети повеќе во споредба со претходната 2010 година. Во однос на нивната распределеност по основните судови, може да се заклучи дека скоро 50% од набљудуваните предмети отпаѓаат на Основните судови Скопје 1 (20%), Битола (15%) и Куманово (13%). Останатите судови се вклучени со помал процент, односно од 2 до 8 %. Може да се забележи дека за 2011 година

набљудувањето опфаќа поголем број на предмети и на судови, како и одредена рамномерна опфатеност на истите. Така, во набљудувањето за 2010 година најголем дел од набљудуваните предмети отпаѓаа на Основниот суд Битола (33%), додека останатите беа помалку застапени. Ваквата поставеност може да има влијание при носењето на заклучоците, односно тие да се базираат само на работењето на неколку основни судови, па затоа може да се каже дека податоците од набљудувањето за 2011 година овозможуваат поголема репрезентативност од територијален аспект.

Во текот на истражувањето се набљудувани судски постапки во 174 предмети и притоа за одбележување е фактот дека во некои од предметите постапката се водела по повеќе членови од КЗ,⁸ па како резултат на тоа со набљудувањето се опфатени 194 кривични дела.

⁸Со набљудувањето за 2011 година се опфатени 174 предмети со 16 посебни кривични дела: Противзаконско посредување, Недозволено производство, Затајување, Неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори, Фалсификување на службена исправа, Проневера во служба, Даночно затајување, Злоупотреба на службена положба и овластување, Незаконито влијание врз сведоци, Оштетување или

Во однос на набљудуваните кривични дела може да се констатира дека најмногу е застапено кривичното дело од членот 353 од КЗ – злоупотреба на службена положба и овластување, и тоа 96 од вкупно 194 дела се однесуваат на ова дело, односно, тоа е предмет на постапка приближно во 50% од набљудуваните предмети. Второто место му припаѓа на член 247 од КЗ – односно делото измама, за кое се води постапка во 51 предмет (26%). Во остатокот од набљудуваните предмети се среќаваме со други кривични дела, но во многу помал обем. Така, кривичните дела: перење пари и други приноси од казниво дело – член 273 и оштетување или повластување на доверители – член 257 се содржани во осум предмети, делото злосторничко здружување - член 394 од КЗ е содржано во шест предмети, кривичното дело примање поткуп – член 357 од КЗ е присутно во пет предмети, делата даночно затајување – член 279 и проневера во служба – член 354 од КЗ се среќаваат во четири предмети. По два пати во набљудуваните предмети ги имаме кривичните дела фалсификување на службена исправа – член 361, фалсификување исправа – член 378, незаконито влијание врз сведоци – член 368а и противзаконско посредување – член 359 од КЗ. Само по еднаш во предметите се содржани кривичните дела лажен стечај – член 254, неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори – член 215, затајување - член 239 и недозволено производство – член 276 од КЗ.

Од погоре кажаното се забележува дека кривичните дела злоупотреба на службена положба и овластување и измама имаат доминантна улога, односно од вкупно 194 кривични дела за кои се водела постапка тие опфаќаат 147 дела, т.е., во околу 75% од предметите.

Доколку се направи компарација со резултатите од истражувањата за претходните две години,⁹ ќе се заклучи дека во однос на доминантните кривични дела за кои се водат постапките состојбата е скоро идентична, па така, во 2010 година кривичните дела злоупотреба на службена положба и овластување и измама од вкупно 175 кривични дела за кои се водела постапка опфаќаат 133 дела или од вкупно 154

повластување на доверители, Фалсификување исправа, Злосторничко здружување, Лажен стечај, Примање поткуп, Перење пари и други приноси од казниво дело и Измама

⁹Во 2010 година беа набљудувани 154 постапки (се однесуваа на 17 кривични дела) Судска ефикасност во справувањето со корупцијата во Република Македонија, Коалиција „Сите за правично судење“, Скопје јануари 2011 година, стр. 12. Во 2009 година предмет на набљудување беа 110 постапки (се однесуваа само на девет кривични дела), Судска ефикасност во справувањето со корупцијата во Република Македонија, Коалиција „Сите за правично судење“, Скопје февруари 2010 година, стр. 9

набљудувани предмети се среќаваат во 133 предмети. Слична е состојбата и во 2009 година, односно од вкупно 110 постапки 68 за предмет го имале кривичното дело злоупотреба на службена положба и овластување, додека 32 кривичното дело измама.

Година	Основни судови	Предмети	Кривични дела	Злоупотреба на службена положба и овластување	Измама
2009	9	110	110	68	32
2010	8	154	175	75	58
2011	14	174	194	96	51

Резултатите од истражувањата во континуитет покажуваат дека најчесто судската постапка за коруптивните предмети се води за делата злоупотреба на службена положба и овластување и измама, со потенцирање на првото бидејќи нивниот сооднос е скоро 2 – 1. Делото злоупотреба на службена положба и овластување, член 353 КЗ, е „чисто коруптивно дело“, тоа е дело против службената должност. Делото може да го изврши лице на кое му се дадени некои јавни овластувања, кое има моќ за одлучување. Големата застапеност на делото во рамките на истражувачкиот примерок не води кон заклучок дека кај нас носителите на вакви овластувања се под силен притисок да ја злоупотребат својата позиција за задоволување на личните материјални апетити, па оттука произлегува и дека моралниот систем е на пониско ниво. Ова покажува дека треба да се работи во јавноста и со оние кои ги вршат овие функции, со цел да се сфати дека јавната функција е должност која има за цел да работи и придонесе во подобрувањето на условите за живеење на целата заедница. Од друга страна високиот процент на постапки за ова дело покажува дека органите на прогонот успешно ги разоткриваат и документираат предметите, но се појавува друго потпрашање, т.е. дали казнената политика е соодветна за сторителите на ова дело или дали системот ја исполнува генералната превенција.

Делото измама, член 247 КЗ, во секое набљудување ја има втората позиција на застапеност во судските предмети. Неговиот извршителски круг е поголем, не се само носителите на јавни овластувања, а токму тоа загрижува бидејќи се создава повисок степен на несигурност во секојдневните имотно-правни односи. Последиците од делото се особено чувствителни доколку со неговото извршување поголем број на лица бидат оштетени или се причини штета од значителни размери.

За поправање на состојбите е потребно да се работи на превентивен и репресивен план, односно да се преземе поширока општествена акција за запознавање со значењето на добрата и вредностите што се повредуваат преку извршување на спомнатите дела, како и, евентуално, заострување на санкциите.

Основен суд	Предмети	КД	247 Измама	353 Злоупотреба на ...	273 Перење пари ...	279 Даночно затајување	357 Примање поткуп	354 Проневера во служба	254 Лажен стечај	361 Фалсификување на ...	394 Злосторничко ...	215 Неовластено ...	378 Фалсификување ...	239 Затајување	257 Оштетување или ...	276 Недозволено ...	368а Незаконито влијание врз сведоци	359 Противзаконско ...
Гостивар	5	5	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Битола	26	26	10	13	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Велес	11	11	3	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Кавадарци	3	3	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Кочани	14	15	3	10	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Куманово	23	23	6	13	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	2	0
Охрид	8	8	6	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Скопје	34	50	0	24	8	3	4	0	0	0	6	1	1	0	1	1	0	1
Струга	4	4	2	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Струмица	9	9	4	4	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Тетово	11	11	6	4	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Штип	11	14	2	7	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	2	0	0	1
Прилеп	10	10	2	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0
Неготино	5	5	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Вкупно	174	194	51	96	8	4	5	4	1	2	6	1	2	1	8	1	2	2

Се наметнува прашањето што е со останатите коруптивни кривични дела?Зарем навистина толку ретко се извршуваат во реалниот живот, на пример, даночното затајување, примањето на поткуп или противзаконското посредување. Голема е веројатноста дека за овие дела има висока темна бројка, нивното извршување им оди во прилог на двете страни, затоа треба да се мобилизира откривачката функција на надлежните, но не само на МВР, туку и на другите инспекциски органи задолжени за спроведување на законите.

Со помош на методите на анализа и компарација може да се направи детален преглед на квалитативната и квантитативната оптовареност на судовите опфатени со набљудувањето. Така, пред ОС Скопје 1 се набљудувани 34 предмети со вкупно 50 кривични дела, од

нив, поголемиот дел или 24 се злоупотреба на службена положба и овластување. Се забележува дека делото измама, второ по големина во набљудувањето, не е содржано во ниту еден предмет пред ОС Скопје 1, а од друга страна, сите предмети поврзани со кривичното дело перење пари и други приноси од казниво дело (осум) и злосторничко здружување (шест) се водени пред овој суд. Слична е состојбата и со делата даночно затајување (три од четири предмети) и примање поткуп (четири од пет предмети).

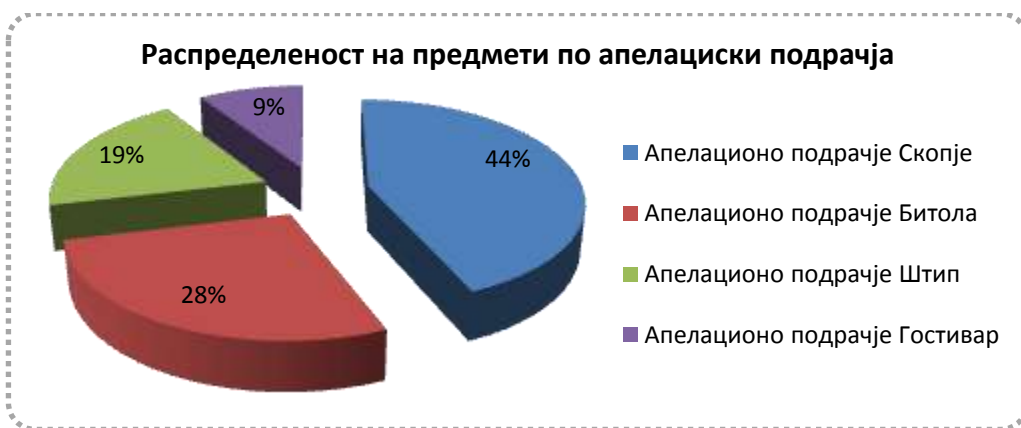
За разлика од минатата година, кога ОС Битола опфаќаше најголем дел од набљудуваните предмети, годинава неговата застапеност е помала, односно 26 предмети со 26 кривични дела. Од нив, делото злоупотреба на службена положба и овластување е застапено во 13 предмети, додека за делото измама се одлучувало во 10 постапки. По еднаш предмет на судска постапка биле делата: проневера во служба, лажен стечај и оштетување или повластување на доверители. На исто ниво се наоѓа ОС Куманово, со 23 предмети за исто толку кривични дела. При тоа, за злоупотреба на службена положба и овластување се одлучувало во 13 предмети, додека за делото измама во 6 предмети. Двата предмети за незаконито влијание врз сведоци се водени токму пред овој суд. По еднаш е водена постапка за проневера во служба и делото фалсификување на службена исправа.

Втората група ја сочинуваат судови кај кои се набљудувани од 14 до 8 предмети. Предводник е ОС Кочани, пред него се мониторирани 14 предмети со 15 кривични дела, од кои 10 за злоупотреба на службена положба и овластување и 3 за измама. Единствениот предмет со дело затајување е воден пред овој суд. Пред ОС Штип се набљудувани 11 предмети со 14 кривични дела, при тоа соодносот на најчестите е 7 – 2 во полза на злоупотреба на службена положба и овластување. Слично е кај ОС Велес, каде што 11 предмети се водени со 11 кривични дела, 8 се злоупотреба на службена положба и овластување, додека 3 се измама. Кај ОС Тетово се набљудувани 11 предмети со 11 кривични дела, но овде мнозинството го имаат измамите – 6, наспроти 4 злоупотреби, додека еден предмет се водел за делото фалсификување на службена исправа. Пред ОС Прилеп се мониторирани 10 предмети со исто толку кривични дела, од нив, 6 се злоупотреба на службена положба и овластување, 2 се измама и 2 се оштетување или повластување на доверители. ОС Струмица е застапен со 9 предмети и исто толку кривични дела. Распределеноста меѓу главните дела е изедначена, односно по 4 измами и 4 злоупотреби на службена положба и овластување, како и едно дело

примање поткуп. Групата завршува со ОС Охрид со набљудувани 8 предмети и 8 кривични дела, односно 6 дела измама, едно дело злоупотреба на службена положба и овластување и едно дело оштетување или повластување на доверители.

Третата група ја сочинуваат неколку основни судови со најмала опфатеност во набљудуваните предмети. ОС Неготино е опфатен со 5 предмети и сите се однесуваат за кривичното дело измама. Иста заступеност има ОС Гостивар, но кај него 4 од предметите се водат за делото злоупотреба на службена положба и овластување и еден предмет за делото оштетување или повластување на доверители. Кај ОС Струга се мониторирали 4 предмети со 4 кривични дела, и тоа, два предмети за делото измама, еден за злоупотреба на службена положба и овластување и еден предмет за делото проневера во служба. Последен во низата е ОС Кавадарци со три набљудувани предмети, од кои два за делото измама и еден за делото злоупотреба на службена положба и овластување.

Доколку податоците за број на предмети и на кривични дела ги поставиме на ниво на апелациони подрачја тогаш можеме да констатираме дека во најголемото – скопското апелационо подрачје биле набљудувани 76 предмети со 92 кривични дела (во Основните судови во Скопје 1, Куманово, Велес, Неготино и Кавадарци), во битолското апелационо подрачје е извршено набљудување на 48 предмети со 48 кривични дела (во Основните судови во Битола, Охрид, Прилеп и Струга), во штипското апелационо подрачје се набљудувани 34 предмети со 38 кривични дела (Основните судови Штип, Струмица и Кочани), додека во гостиварското апелационо подрачје се набљудувани најмалку предмети – 16 со исто толку кривични дела (во Основните судови во Гостивар и Тетово).

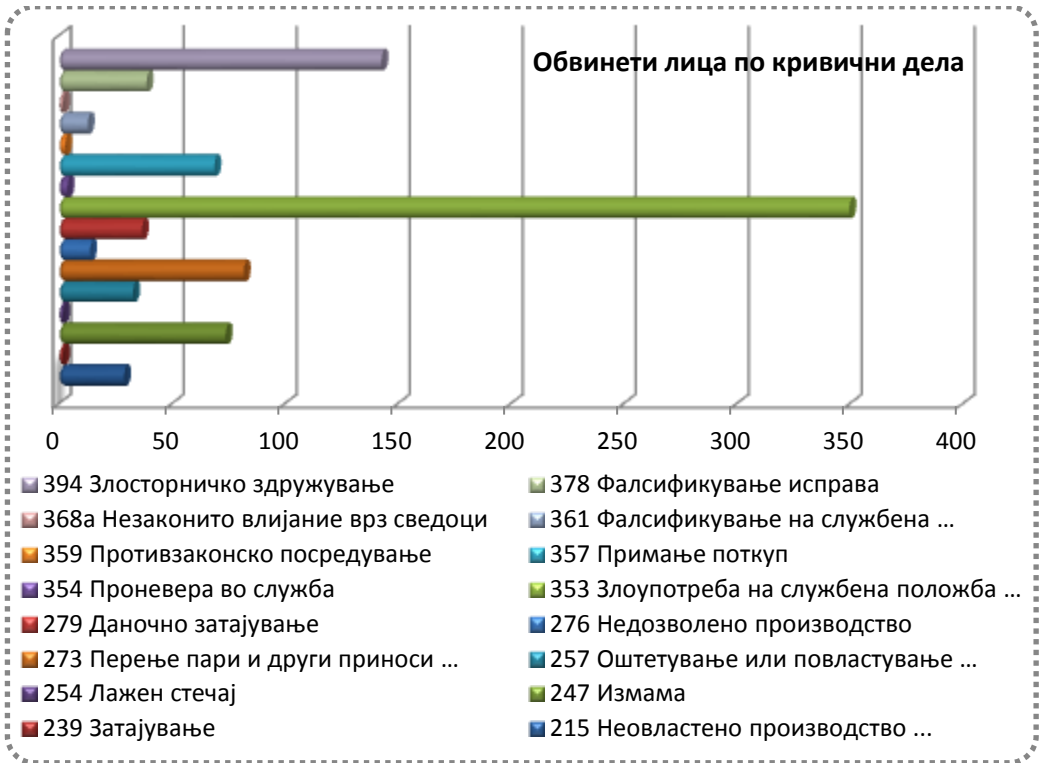
Процентуално изразено поголем дел или 44 % од предметите се набљудувани пред основни судови што влегуваат во склоп на апелационото подрачје Скопје, по него следи битолското апелационо подрачје со 28 % од предметите, потоа штипското апелационо подрачје со 19 % од предметите, најмал дел зафаќа апелационото подрачје Гостивар со 9 % од набљудуваните предмети.

Теоретски гладано, истражувањето за 2011 година опфаќа 30 посебни кривични дела, т.е., покрај 24-те дела содржани во проектот „Проценка на потребата за развој на програма за набљудување на судски постапки во врска со корупцијата во Република Македонија“ вклучени се и следните дела: недозволено производство, затајување, неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори, даночно затајување, фалсификување исправа и злосторничко здружување. Сепак, со набљудувањето за 2011 година се опфатени предмети со 16 коруптивни кривични дела (во текот на истражувањето набљудувачите ги регистрирале овие дела во судските постапки, т.е. на набљудуваните рочишта не се водела постапка за некое од останатите 14 посебни коруптивни кривични дела). Притоа се констатира апсолутна доминација на две коруптивни кривични дела – злоупотреба на службена положба и овластување и измама. Веќе е споменато дека од вкупно 194 кривични дела за кои се водела постапка, тие опфаќаат 147 дела или од вкупно 174 набљудувани предмети се среќаваат во 147 предмети. За одбележување е фактот дека ваквата состојба во голема мера беше регистрирана и во минатогодишното истражување, односно доминираа делата злоупотреба на службена положба и овластување и измама. Оттука можеме да заклучиме дека останатите коруптивни кривични дела, опфатени со истражувањето, или поретко се извршуваат во реалноста или пак начинот на нивното извршување создава тешкотии во обезбедувањето на докажен материјал неопходен за утврдување на одговорноста, што не би било случај со делата злоупотреба на службена положба и овластување и измама, или органите на прогонот имаат капацитети за поефикасно справување само со споменатите две коруптивни кривични дела.

2.2. Карактеристики на сторителите на кривични дела од областа на корупцијата

Со истражувањето се набљудувани 174 предмети со вкупно 194 корупциски кривични дела, кадево својство на обвинет се јавуваат 896

лица. Притоа, треба да се има предвид фактот дека некои лица се обвинети за две или повеќе кривични дела.

За двете најчести дела, односно за кривичното дело злоупотреба на службена положба и овластување се обвинети 350 лица, додека за делото измама се обвинети 74 лица. Потоа, 143 лица се обвинети за кривичното дело злосторничко здружување, што е сосема логично поаѓајќи од неговиот карактер и законско битие, Ова е многу значаен податок бидејќи во истражувачкиот материјал ова дело е опфатено во само 6 предмети, водени пред ОС Скопје 1, т.е. гледано од персонален аспект, делото е едно од почестите. Како компарација, за измама се обвинети 74 лица, но во 51 предмет. Слична е состојбата и со делото перење пари и други приноси од казниво дело – 82 обвинети. Во набљудувањето ова дело е опфатено во 8 предмети, но комплексноста на извршувањето бара вклученост на повеќе лица, па затоа со секое детектирање на делото на обвинителна клупа ќе седнат повеќе лица.

Од останатите, како кривични дела што опфаќаат значаен број обвинети би ги спомнале делата примање поткуп – 69 обвинети лица, фалсификување исправа – 39 обвинети, даночно затајување – 37

обвинети. Накратко, бројот на обвинети лица е 548, но поаѓајќи од фактот дека некои од нив се обвинети за две или повеќе дела, произлегува дека бројот на обвинети е 896 лица. Ваквата состојба е резултат на постоењето стек при извршувањето на делото, без оглед дали е идеален или реален, што уште повеќе го зголемува казниот материјал за пресудување.

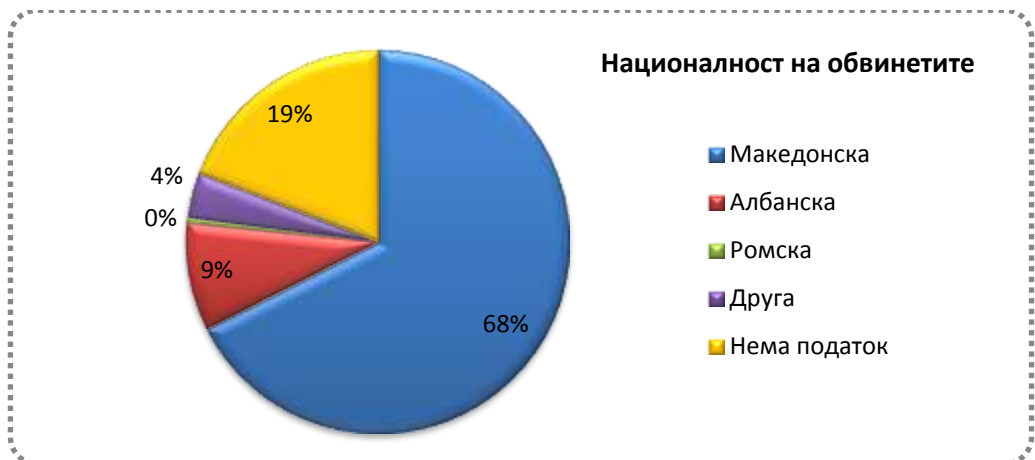
Од карактеристиките што го определуваат профилот на сторителите на кривичните дела од областа на корупцијата, истражувањето ги опфаќа прашањата за местото на живеење, возраста, националноста, државјанството, како и нивното образование и поранешна осудуваност. Со цел да се добие попрецизен профил на сторителот на овие дела во наредните истражувања би било препорачиво да се вклучат и други показатели како на пример работно место или мотивот за извршување на делото, за да се види од која позиција се злоупотребува службената положба и овластување, односно се врши измамата или друго коруптивно дело.

Поаѓајќи од податоците со кои располага Коалицијата, според место на живеење, сторителите на коруптивни кривични дела најчесто ги лоцираме во градските средини (52% од обвинетите). Во рурална средина живеат само 5% од обвинетите, додека за 43% од обвинетите нема податок по оваа основа. Така, од вкупно 548 обвинети лица во Скопје живеат 82, по него следи низа на градови со интервал од 17 до 21 лице, тоа се: Битола, Кочани, Велес, Струмица, Тетово и Штип. Слично како и минатата година, меѓународниот елемент е незначителен (4 обвинети лица).

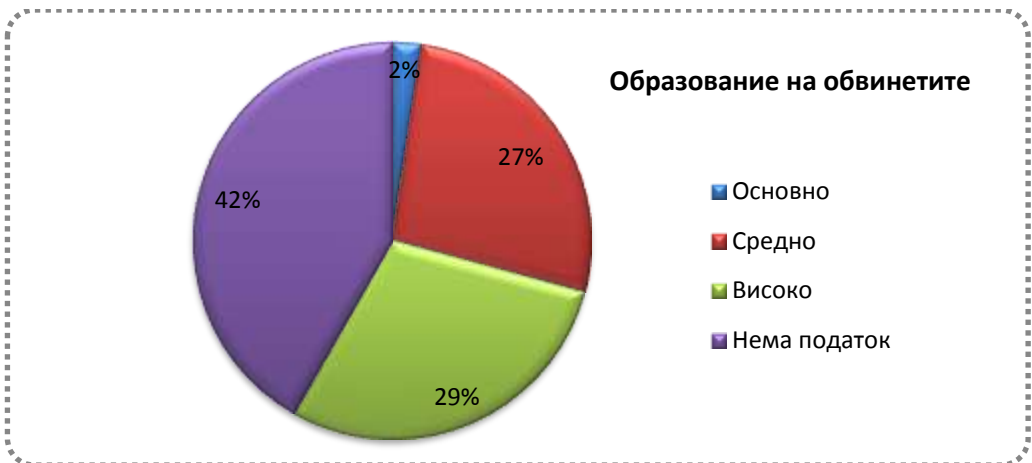
Податоците за возраста на обвинетите во голема мера се поклопуваат со оние за набљудувањето од минатата година. Така, во однос на прашањето за возраста, иако се застапени сите старосни групи, сепак во најголем процент како сторители на коруптивни дела се јавуваат лицата кои припаѓаат на старосната група од 46 до 55 години (20 % или 109 лица). Во средината се позиционирани две групи, и тоа, од 36 до 45 години (12 % или 64 лица) и од 56 до 65 години (11% или 60 лица). Најмало учество имаат групата од 18 до 25 години (2 %или 12 лица) и групата над 66 години (2 % или 13 лица). Треба да се одбележи дека за 44% (239 лица) од обвинетите не е обезбеден податок за возраста. Од наведеното може да се заклучи дека според набљудувањето, најчесто во својство на обвинети лица за коруптивни кривични дела се јавуваат лица на возраст од 46 до 55 години. Овој податок се среќава во извештаите на последните три набљудувања.

Слично како и минатата година, според информациите со кои располага Коалицијата најголем дел од обвинетите за коруптивни дела по националност се Македонци (68 %). Од албанска националност се 9 % од обвинетите лица, додека од останатите националности се околу 4 %. Треба да се има предвид фактот дека за 19 % од обвинетите нема податок за национална припадност.

Истражувањето покажува дека најголем дел од обвинетите се државјани на Република Македонија (78 %), странскиот елемент е незначителен (2 %). Сепак за 20 % од обвинетите лица не е обезбеден податок за нивното државјанство, што има влијание при носењето на заклучокот по оваа основа.

Во поглед на образовната структура истражувањето покажа дека обвинетите со основно образование имаат помала застапеност (од минатогодишните 6 % се сведуваат на 2 %). Од друга страна, обвинетите

со средно образование (27 %) и со високо образование (29%) ги задржуваат позициите што ги имаа во претходните години. За одбележување е дека за 42 % од обвинетите нема податок за степенот на образование, што секако влијае и на конечниот заклучок.

Според информациите со кои располага Коалицијата рецидивизмот не зазема значајно место во испитуваната популација. Имено 10 % од обвинетите лица повторно доаѓаат во судир со законот, додека за 40 % од обвинетите тоа се случува за прв пат. Сепак за цели 50 % од обвинетите лица нема податок за поранешната осудуваност.

Доколку ги синтетизираме резултатите за профилот на сторителот на коруптивно кривично дело ќе произлезе дека ги има следните карактеристики:

- живее во градска средина;
- на возраст од 46 – 55 години;
- македонска националност;
- со завршено средно или високо образование;
- се јавува како првопрестапник;
- државјанин на Република Македонија.

Во описот се чувствува дека недостасува податок за видот на работното место, па така, доколку станува збор за делото злоупотреба на службена положба и овластување извршено од лице на возраст од 46 -55 години со завршено високо образование, би било добро да се знае кое е тоа работно место што го има злоупотребено, што го мотивирало, дали бил недоволно награден за неговиот труд па прибегнал кон криминал,

дали подолго време го вршел делото. Таквите сознанија ќе ни овозможат градење превентивни политики кон работните места што се почесто загрозени.

Сепак, речиси кај сите критериуми во висок процент се среќава „нема податок“, а тоа доведува до состојба заклучоците да се извлекуваат само врз база на податоците што ни се дадени на располагање, па затоа препорачиво е во следните истражувања да се намали таквата појава.

2.3. Предистражна постапка

По извршувањето на казненото дело за надлежните државни органи се поставува низа обврски, пред сè околу утврдување на неговите елементи и извршителот. Имено, прашањето за извршителот на делото може да многу лесно, доколку е очигледно кој го извршил делото, но може да биде и многу тешко, односно неговото утврдување да претставува сериозен проблем.

Меѓутоа, без оглед на тоа дали одговарањето на прашањето е лесно или тешко, за да едно лице биде прогласено за виновно за извршеното дело и казнето за истото, потребно е спроведување на низа законски постапки кои се тесно врзани за целта на казнената постапка или чл.1 ст.1 ЗКП, односно „никој невин да не биде осуден, а на виновникот да му се изрече кривична санкција под условите што ги предвидува КЗ и врз основа на законито спроведена постапка,“ како и чл.2 ст.1 ЗКП „лицето обвинето за кривично дело ќе се смета за невино се додека неговата вина не биде утврдена со правосилна судска пресуда,“ т.е. презумпцијата на невиност.

Кривичната постапка претставува една целина, но за да дојде до подобро остварување на нејзината цел таа е поделена на неколку фази или стадиуми. Во стадиуми на казнената постапка се вбројуваат следните:

- Претходна постапка,
- Обвинување,
- Главен претрес со донесување и објавување на пресуда и
- Постапка по правни лекови

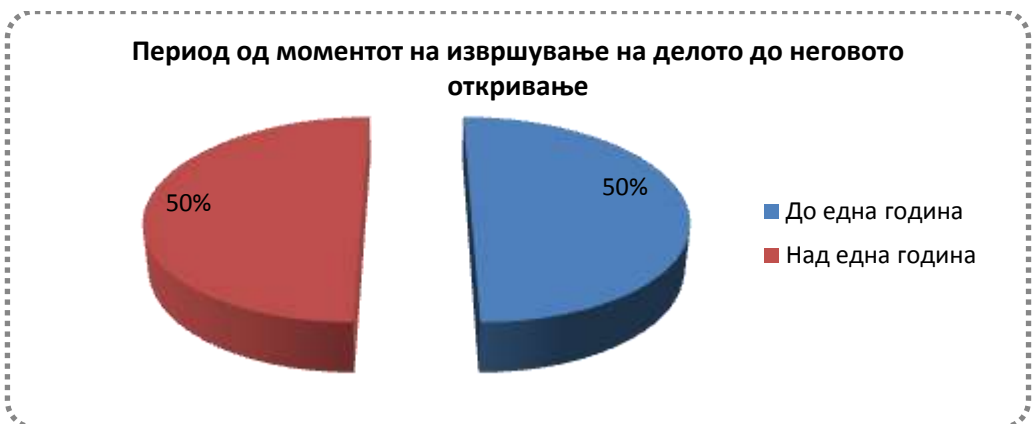
Меѓутоа, пред да започне формалната постапка потребно е преземање на низа од дејствија за утврдување дали е извршено

кривично дело, утврдување на неговиот сторител, и што е многу важно, собирање на докажен материјал. Активностите што се преземаат од надлежните органи пред покренувањето на формалната постапка ја градат предистражната постапка. Главно, тоа е управна и криминалистичка постапка, која има за цел создавање на услови за почеток на кривичната постапка.

Носители на активностите во предистражната постапка се органите за внатрешни работи и јавниот обвинител, а по исклучок и истражниот судија. Сепак, главната улога во предистражната постапка ја има јавниот обвинител, имено, тој ја координира работата на другите органи, им дава наредби, нему истите му доставуваат извештаи, и на крајот тој одлучува дали ќе поднесе барање за спроведување на истрага, односно за формалниот почеток на кривичната постапка.

2.3.1. Временски период од моментот на извршување на првите дејствија до моментот кога е откриено делото

Ефикасноста во борбата против криминалитетот подразбира брзо откривање на извршените кривични дела, нивно документирање и спроведување на кривичните дела со носење пресуда. Корупциските кривични дела се карактеризираат со повисок степен на дискретност и таинственост па поради тоа потешко се откриваат и има висока темна бројка поврзана со нив. Ова може да се заклучи и од податоците произлезени од мониторингот. Имено од податоците со кои располага Коалицијата, слично како и во минатогодишното истражување, во 50 % од предметите кривичното дело е откриено во период до една година од неговото извршување, а од друга страна, за останатите 50 % тоа е направено во период подолг од една година.

Повторувањето на ваквите податоци не е за охрабрување и претставуваат индикатор дека органите за откривање на криминалот, посебно за корупциските кривични дела, треба да вложат дополнителни напори за побрзо и ефикасно справување со оваа форма на криминално поведение.

2.3.2. Поднесување на кривична пријава

Согласно чл.16 ЗКП, казнената постапка се поведува по барање на овластениот тужител (принцип на акузаторност). Притоа, за дела за кои се гони по службена должност или по предлог на оштетениот, овластен тужител е јавниот обвинител, а за дела за кои се гони по приватна тужба овластен тужител е приватниот тужител.

За да може овластениот тужител да иницира поведување на кривична постапка потребно е да поседува сознанија дека е извршено кривично дело. Постојат неколку основи или извори кои ја иницираат активноста на јавниот обвинител, како овластен тужител за кривични дела за кои се гони по службена должност, за започнување на кривичната постапка, тоа се: кривична пријава, непосредно забележување на јавниот обвинител, глас и ноторност.

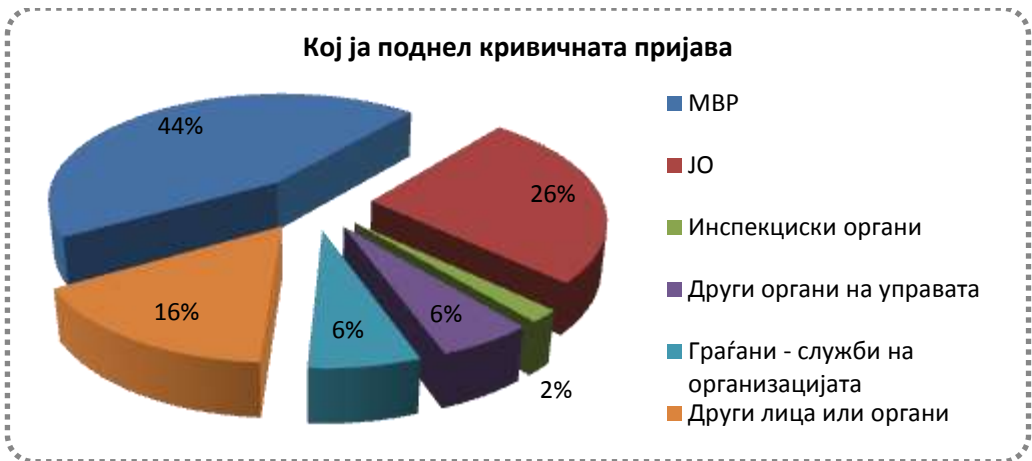
Пријава или кривична пријава (*notitiocriminalis, denuntiatio*) е акт со кој некое лице или орган го известува надлежниот јавен обвинител дека е извршено казнено дело за кое се гони по службена должност.

Настојувајќи да ја засили борбата против растечкиот криминалитет, нашиот законодавец вовеле обврска на сите граѓани за пријавување казнено дело што се гони по службена должност. Според чл.142 ст.3 ЗКП, секој е должен да пријави казнено дело кое се гони по службена должност. Меѓутоа, оваа обврска законодавецот посебно ја потенцира за државните органи, институциите што вршат јавни овластувања и други правни лица, доколку во своето работење се известени или на друг начин дознаат дека е извршено казнено дело за кое се гони по службена должност.

Според чл. 42 ст.1 ЗКП, основно право и основна должност на јавниот обвинител е да ги гони сторителите на казнени дела. Ова значи дека неговата улога не е пасивна, т.е. да чека од државните органи и граѓаните да му доставуваат пријави, туку дека е потребно и самиот да обезбедува сознанија за извршени казнени дела. Можно е да се случи

самиот јавен обвинител, надвор од неговите работни обврски да биде сведок на извршување на одредено казнено дело, и се поставува прашањето како да постапи, да чека пријава од некој орган или самиот да ја иницира постапката. Во таква ситуација нема потреба да се чека реакција на некој орган или лице, туку јавниот обвинител самиот ја покренува постапката, за да не се губи на време, но и навремено да се обезбеди потребниот докажен материјал.

Во текот на мониторингот набљудувачите се интересираа за кривичната пријава, како повод, и за субјектот што ја поднесува. Од податоците се констатира дека и понатаму МВР има доминантната позиција при поднесувањето на кривични пријави (44%), што произлегува од неговата оперативна поставеност, специфичните работни обврски, како и поголемиот број вработени во него, пред се на оперативни места. Сепак, за потсетување минатата година придонесот на МВР во поднесувањето на пријави беше 62 %. Од друга страна, се зголемува придонесот на јавниот обвинител во иницирањето на постапката, односно од минатогодишните 14 % се зголемува на 26 %. Ваквата состојба е за поздравување поаѓајќи од фактот дека од ноември 2012 година ќе почне имплементацијата на новиот ЗКП, што меѓу другото предвидува изразена улога на јавниот обвинител, особено преку спроведувањето на обвинителската истрага.

Во останатите 30 % иницијативата за поднесување на кривична пријава е од граѓани и други органи. Слично како и минатата година, се забележува незначителен ангажман на инспекциските органи (само 2 %), што само по себе е индикатор за потребата од преземање на мерки за подобрување на состојбата. Всушност, корупцијата по својата природа

претставува службенички криминалитет што неминовно бара засилен ангажман на инспекциските органи. За причините што доведуваат до овој резултат не се обезбедени податоци во текот на набљудувањето, што не би требало да се пропушти во следното истражување. Имено во следното истражување треба да се определи зошто инспекциските органи учествуваат со само 2% во откривањето на коруптивни дела.

2.4. Претходна постапка

Првиот стадиум во редовната кривична постапка е истрагата или претходна постапка. Нејзина основна цел е собирање на докази и податоци потребни за донесување одлука околу тоа дали има или нема основа да се подигне обвинителен акт, па постапката треба да се запре. Одлуката за подигање на обвинителен акт или за запирање на постапката ја донесува овластениот тужител, потпирајќи се на неговата увереност што ја заснова врз собраните докази и податоци. Со други зборови, во неа овластените државни органи преземаат процесни дејствија насочени кон утврдување на постоењето на казненото дело, пронаоѓање на неговиот сторител и откривање на потребните докази.¹⁰

Во најголем број на случаи на подигањето на обвинителен акт претходи истрага и дури по нејзиното завршување започнува обвинувањето како втор стадиум на казнената постапка, познато како посредно обвинување.

¹⁰ Во Службен весник на Р Македонија бр. 150/10 од 18.11.2010 година е објавен новиот Закон за кривична постапка. Во него како една од најзначајните новости е воведувањето на обвинителската истрага со која се заменува актуелната судска истрага (ќе почне да се применува од ноември 2012 година)

Меѓутоа, во нашата казнена постапка е познато и непосредно обвинување, така според чл.163 ст.1 ЗКП, истражниот судија може да се согласи со предлогот на јавниот обвинител да не се спроведува истрага, доколку собраните податоци што се однесуваат на казненото дело и на сторителот даваат доволна основа за подигање на обвинителен акт.

Со непосредното обвинување се упростува и забрзува постапката, така што нејзиниот прв стадиум – претходната постапка изостанува, и постапката започнува со обвинувањето.

Од податоците, со кои располага Коалицијата, истрага е спроведена во 90 % од предметите, додека во 10 % од предметите немало истрага, т.е. се пристапило кон непосредно обвинување. Поаѓајќи од фактот дека ваква состојба беше нотирана и во минатата година, можеме да заклучиме дека во набљудуваните коруптивни предмети доминира посредното обвинување, односно се спроведува истрагата како прв стадиум во кривичната постапка.

Гледано од аспект на квалитет на доказниот материјал, горенаведениот заклучок не е за пофалба бидејќи непосредното обвинување подразбира квалитетна поткрепеност на обвинението со докази така што не е потребно да се отвара истрага, а такви се само 10% од набљудуваните предмети. Во 90% од нив истрагата треба да го обезбеди доказниот материјал, што не е обезбеден во предкривичната постапка. Овој податок треба да влијае врз органите за откривање при преземањето на првичните дејствија да обезбедат што е можно поквалитетен доказен материјал бидејќи од овој стадиум во голема мера зависи конечниот исход на предметот.

Траењето на истрагата временски не е ограничено, односно таа се спроведува се додека постојат материјално-правни и процесно-правни претпоставки за нејзино водење и додека не се исполни нејзината цел. Меѓутоа, ако истрагата не заврши во рок од 90 дена, истражниот судија е должен да го извести претседателот на судот за причините поради кои истрагата не е завршена, по што претседателот на судот, по потреба, ќе преземе мерки за завршување на истрагата (чл.178 ЗКП).

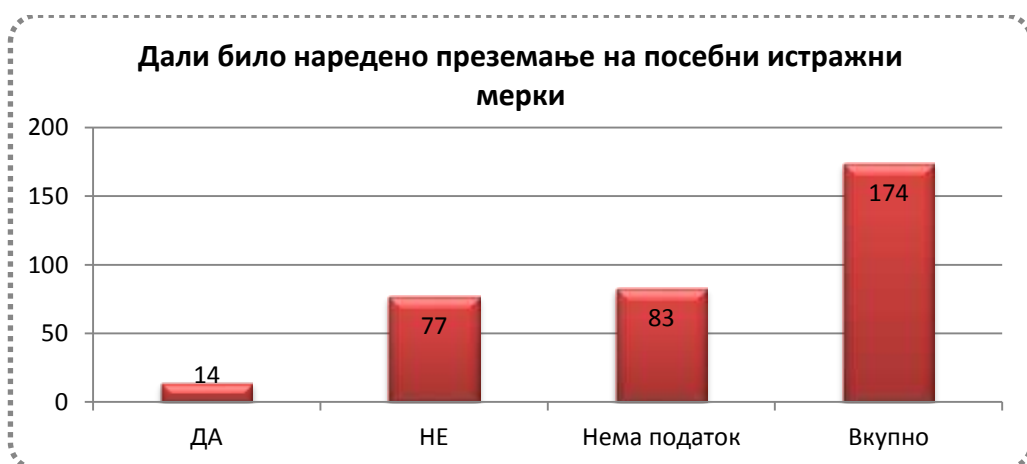
Истрагата завршува во оној момент кога истражните органи ќе престанат со својата активност, односно може да заврши на два начина: со запирање и со довршување. Истрагата се запира кога ќе престанат основите за натамошно гонење на обвинетиот за одредено казнено дело, довршена е кога истражниот судија ќе најде дека состојбата на работите е доволно разјаснета, т.е. фактичката состојба е прецизно утврдена и врз основа на неа јавниот обвинител може да донесе одлука (чл.177 ст.1 ЗКП).

Од податоците со кои располага Коалицијата се забележува дека во половина од предметите истрагата траела до три месеци, што е во склад со интенцијата на законот, но и со некои принципи што бараат ефикасност на постапката, посебно барањето за судење во разумен рок. Во 37 % од предметите истрагата траела од 90 до 365 дена, што може да се оправда како пречекорување поради спецификите на предметите, и потребата од посебен начин за реализирање на истражните дејствија. Меѓутоа, во 13 % од предметите истрагата траела над 1 година, за што тешко може да се најде разумно оправдување. Особено тешко би се прифатил податокот дека за 1 предмет истрагата траела до 57 месеци, а за друг предмет екстремно долго, дури 120 месеци. Последните податоци отвараат низа на дилеми околу работењето на истражниот судија, т.е. зошто го прифатил барањето за спроведување на истрага за потоа истата да трае 50 или 120 месеци; што презел претседателот на судот за надминување на ваквата појава и тн. Сепак со стартувањето на обвинителската истрага состојбите значајно ќе се променат бидејќи се менуваат субјектите за преземање на дејствијата.

2.5. Примена на посебни истражни мерки

Со законското регулирање на посебните истражни мерки се настојува да создаде прецизна законска рамка и соодветни процесни гаранции против нивната злоупотреба, заради прибирање на податоци и докази неопходни за водење на кривичната постапка и олеснување на гонењето на извршителите на кривичните дела, посебно на делата од областа на организираниот криминал, корупцијата, перењето пари, недозволената трговија со луѓе, оружје и дрога и други тешки форми на криминал.

Основна цел што се настојува да се постигне при наредувањето на посебните истражни мерки е обезбедување податоци и докази неопходни за успешно водење на казнената постапка кои на друг начин не можат да се соберат или нивното собирање би било сврзано за поголеми трошоци, за казнени дела за кои е пропишана казна затвор од најмалку четири години и за казнени дела за кои постои основано сомнение дека се извршени од страна на организирана група, банда или друго злосторничко здружение. Станува збор за осум мерки, секоја од нив со посебен карактер и цел, што треба да овозможат собирање на докажен материјал во оние предмети каде вообичаените криминалистички методи нема да бидат успешни (со новиот ЗКП се зголемува бројот на посебните истражни мерки на 12, воглавно тоа е постигнато преку поделба на некои од актуелните мерки, глава XIX, член 252).

Од посебните истражни мерки најголемо внимание привлекува мерката следење на комуникации, регулирана со посебен закон, и за

надзор околу нејзиното користење е формирана посебна собраниска комисија составена од пет члена. Во членот 8 од Законот за следење на комуникации наброени се поголем број на коруптивни кривични дела за кои може да се примени оваа мерка (примање поткуп од член 357, давање поткуп од член 358, противзаконито посредување од член 359, перење пари и други приноси од казниво дело од член 273, злоупотреба на службена положба и овластување од член 353, проневера во служба од член 354, измама во служба од член 355, послужување во служба од член 356 КЗ).

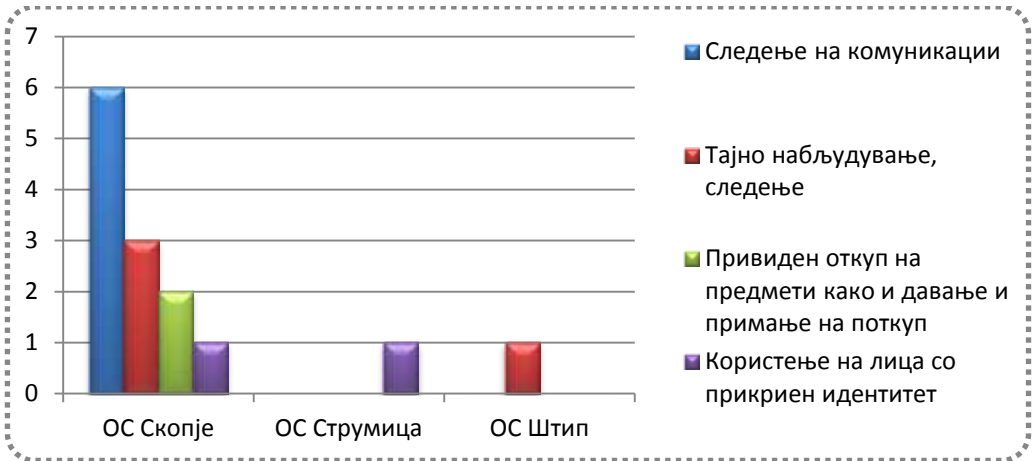
Во текот на мониторингот набљудувачите се интересирале за примената на посебните истражни мерки во набљудуваните предмети, и тоа дали тие се применети и доколку одговорот е позитивен, кои од мерките се применети.

Утврдено е дека од вкупно 174 предмети посебните истражни мерки се наредени во 14 предмети, во 77 предмети не се применети, додека за 83 предмети нема податок дали се применети посебни истражни мерки. На прв поглед би заклучиле дека примената на мерки е незначителна, помалку од 10 % од предметите, но сепак за приближно 50 % од предметите нема податок по ова прашање што има влијание при носењето на заклучокот околу нивната примена.

Од вкупно осум посебни истражни мерки, во набљудуваните предмети констатирана е примена на четири од нив. Притоа се забележува нееднаква примена, па така мерката следење на комуникации е применета во 6 предмети или 43 % од предметите за кои има податок дека вклучуваат посебна истражна мерка. Следна е мерката тајно набљудување, следење - применета во 4 предмети или 29 %, додека мерките привиден откуп на предмети, како и давање и примање

на поткуп и мерката користење на лица со прикриен идентитет се применети во 2 предмети или по 14 %. Слично како и минатата година, и оваа година најголем дел од мерките се применети во предмети што се водат пред Основен суд Скопје I.

Имено, од вкупно 14 основни судови вклучени во набљудувањето само во три судови се применети посебни истражни мерки за коруптивни предмети, тоа се основните судови Скопје 1, Струмица и Штип. Притоа, од вкупно 14 предмети пред ОС Скопје 1 се воделе 12, односно, пред овој суд мерката следење на комуникации е наредена во 6 предмети, тајно набљудување, следење во 3 предмети, привиден откуп на предмети, како и давање и примање на поткуп во 2 предмети и во еден предмет мерката користење на лица со прикриен идентитет. Од друга страна, пред ОС Струмица е набљудуван еден предмет со применета мерка користење на лица со прикриен идентитет, и пред ОС Штип е набљудуван еден предмет со применета мерка тајно набљудување, следење.

Доколку се тргне од податоците што ги имаме на располагање ќе се констатира дека посебните истражни мерки немаат голема примена во набљудуваните коруптивни предмети, потоа дека постои голема несразмерност помеѓу основните судови во однос на нивната примена, како и тоа дека главно предметите со вакви мерки се среќаваат пред ОС Скопје 1. Притоа, не треба да се заборава дека за околу 50% од набљудуваните предмети нема податок за примена на посебни истражни мерки. Ова има суштинско влијание врз добиениот резултат затоа препорачливо е во следните истражувања да се има поактивен однос при собирањето на податоците.

2.6. Обвинителен акт и приговор на обвинителен акт

Обвинувањето е еднострано процесно дејствие со силна изразеност на принципот на акузаторност, бидејќи подигањето обвинение целосно зависи од активноста на овластениот тужител. Обвинувањето има две значења, првото значење се состои во околноста што тоа служи како процесна претпоставка за натамошниот тек на казнената постапка, односно служи како претпоставка за одредување и одржување на главниот претрес. Второто значење на обвинувањето се состои во фактот што со него се одредува предметот и обемот на главниот претрес, односно на главниот претрес ќе се расправа само за она казнено дело што е содржано во обвинувањето, и само против она лице што е содржано во него.

Обвинувањето може да биде посредно и непосредно. Посредно е кога се подига врз основа на претходно водена истрага, т.е., по спроведена претходна постапка. Непосредно е она обвинување што се подига директно, врз основа на кривична пријава или некој друг повод, без спроведување на претходна постапка. Обвинувањето како формален акт може да се јави во три вида:

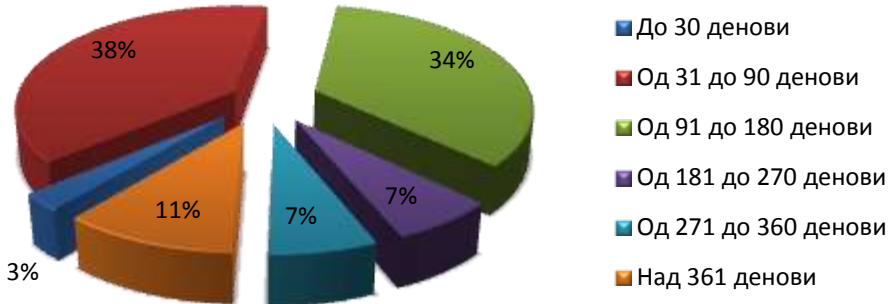
- обвинителен акт,
- обвинителен предлог и
- приватна тужба.

Обвинителен акт е вид на обвинување кое се подига во редовна постапка и со кое овластениот тужител од судот бара да одлучи по одреден кривичен предмет.

Карактеристика на кривичната постапка е процесната форма, односно процесните дејствија кои се преземаат на начин и во временски период утврден со закон. Така, во однос на временскиот период од поднесување на обвинителен акт до закажување на првото рочиште е нормирано дека претседателот на советот го закажува главниот претрес најдоцна во рок од 30 дена од денот на приемот на обвинителниот акт во судот, а ако од страна на претседателот на советот е ставено барање за испитување на обвинителниот акт, согласно чл.291 ЗКП, со оглед на одлуката на советот, може да се определи главниот претрес. Ако во тој рокне го закаже главниот претрес, претседателот на советот писмено ќе го извести претседателот на судот за причините поради кои главниот

претрес не е закажан, по што претседателот на судот, по потреба, ќе преземе мерки за да се закаже главниот претрес (чл.295 ст.2 ЗКП).

Колку време поминало од поднесување на обвинителниот акт до закажување на првото рочиште

Во поглед на ова прашање речиси се повторуваат резултатите од минатата година. Имено, податоците собрани од набљудувачите укажуваат дека во само 3 % од предметите е запазен законскиот рок. Најголемиот број на предмети се во групите од 31 до 90 дена (38 %) и од 91 до 180 дена (34 %) или заедно опфаќаат 72 % од предметите, а како екстрем се јавува последната мерна единица – над 361 ден (11 %).

Ваквата состојба е загрижувачка, имајќи го предвид фактот дека се повторува во низа и дека место да се подобруваат состојбите за ова прашање се влошуваат, како и тоа дека и овој дел од постапката се зема предвид при проценка на судењето во разумен рок, а со тоа и почитувањето на член 6 став 1 од ЕКЧП. Одговорноста за состојбата ја носи претседателот на судечкиот совет, имено недопустиво е за секој десетти предмет главниот претрес да се закажува по една година од приемот на обвинението. Разбирливо е дека судијата треба да го проучи предметот, но со некое разумно пречекорување, пр. од 31 до 90 дена (иако не го оправдувам), но период од една година е неприфатливо.

Обвинувањето е едностран процесен акт што го содржи мислењето и предлогот само на една процесна странка, онаа на тужителот. Меѓутоа, обвинувањето и изведувањето на граѓаните пред суд може да има негативни последици врз нивните права, слободи и интереси. Поради тоа, неопходно е претходно да се испита основаноста и законитоста на обвинението, со цел да се спречи неоснованото изведување на граѓаните пред суд.

Претходното испитување или контрола на обвинението се јавува на следните начини: по службена должност, по иницијатива на обвинетиот, ставена во приговор против обвинителниот акт и како испитување на обвинителниот акт и без приговор, по барање на претседателот на советот на пресудниот суд (чл.291 ЗКП).

Приговор против обвинителниот акт е правно средство со кое обвинетиот може од судот да бара испитување на неговата законитост и основаност, со што може да се спречи изнесување на кривичниот предмет на главен претрес. Испитувањето на обвинителниот акт по приговорот е сестрано, и се врши како во однос на неговата формална, така и во однос на неговата материјална заснованост, како и во однос на стварната и месната надлежност.

Податоците кои произлегуваат од набљудувањето покажуваат дека од вкупно 174 предмети, приговор против обвинителен акт е поднесен во 29 предмети, односно во 17 % од предметите, и притоа 26 приговори биле одбиени, односно, само 3 приговори се прифатени.

Практиката укажува дека на тоа дека само во ретки случаи се прифаќа приговорот на обвинителен акт. Така, со набљудувањето за 2010 година е утврдено дека приговор на обвинителен акт бил поднесен во 23 % од предметите и сите биле одбиени. Во 2009 година се регистрирани 18 приговори и исто така сите биле одбиени, а слични резултати презентира и истражувањето за 2008 година, односно од 75 поднесени приговори само 2 се прифатени. Овие податоци одат во прилог на работењето на јавниот обвинител, односно произлегува дека тој изготвува квалитетни обвиненија, поради што приговорите се одбиваат.

Сепак, за одбележување е фактот дека во мониторингот од 2011 година за 96 предмети (55 %) нема податок дали е поднесен приговор против обвинителен акт, што секако има влијание околу конечниот заклучок.

2.7. Мерки за обезбедување присуство на обвинетиот во текот на кривичната постапка

За да може да се спроведе кривичната постапка, потребно е да присуствуваат определени лица (обвинетиот, сведоци, вештаци) и судот да располага непречено со предметите што може да послужат како доказно средство за донесување на пресуда.

Присуството на наведените категории лица при преземањето на определени дејствија во кривичната постапка се обезбедува преку утврдување законска должност овие лица да се јавуваат на поканата на судот, а исто така и должноста за имателите на предметите коишто се од значење за решавање на конкретниот кривичен предмет, истите да ги предадат на барање на судот.

Доколку повиканите лица доброволно не се отповикаат на поканата на судот или пак не ги донесат предметите коишто од нив се барани , тогаш присуството на овие лица се обезбедува со примена на определени присилни мерки. Меѓутоа, примената на присила кон граѓаните треба да се сведе на исклучително тесни рамки, односно граѓанинот треба да се обезбеди од непотребно и неосновано ограничување на неговите слободи и права, а истовремено да се оневозможи граѓанинот кој настојува да го попречи правилниот тек на кривичната постапка. Значи, потребно е да се усогласат поединечниот и општиот интерес, а тоа се постигнува единствено на тој начин што присилните мерки и условите за нивната примена ќе бидат точно определени во законот, нивната примена ќе се сведе на минимум (ќе се применуваат само во неопходни случаи) и во оној степен што е доволен за да се обезбеди правилниот тек на постапката.

За постигнување на таа цел, ЗКП утврдил неколку основни принципи за примена на присилните мерки, меѓу кои:

- неопходен услов за примена на какви било присилни мерки кон обвинетиот е постоење основано сомнение дека е извршено кривично дело и дека е покрената кривична постапка кон

обвинетиот, со постоење можност од настапување штета ако не се применат тие мерки;

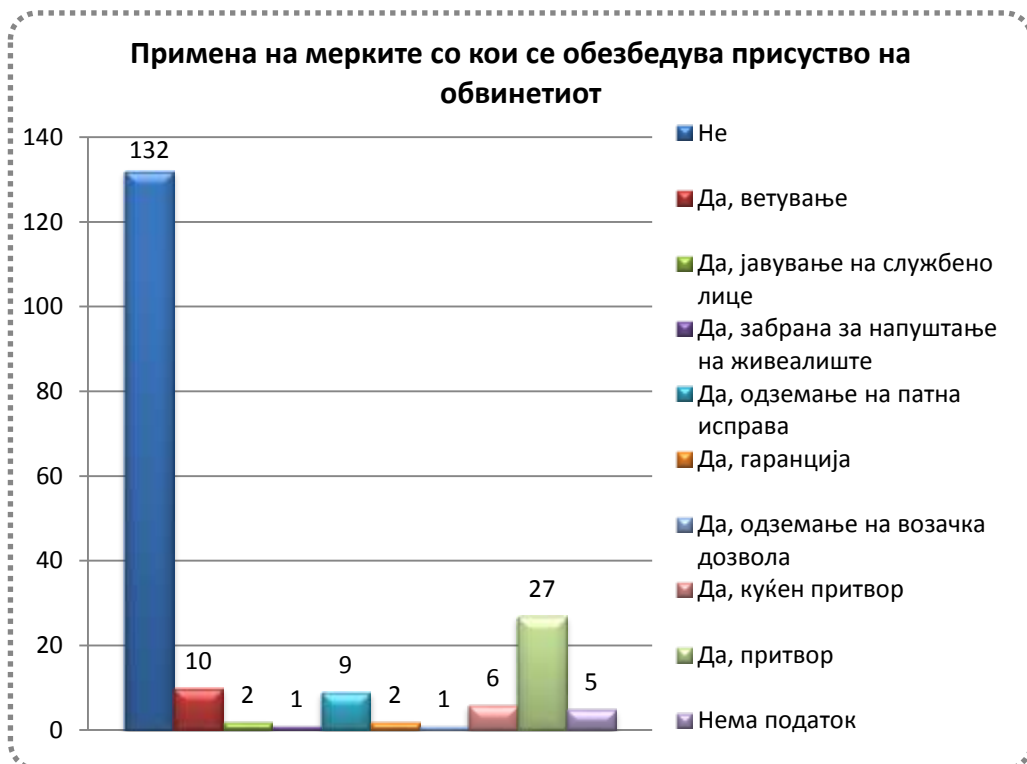
- смеат да се применат само оние присилни мерки што се таксативно наброени во законот;
- во ЗКП се предвидени повеќе видови мерки за обезбедување на присуство на обвинетиот и за успешно водење на постапката, па се остава можност на органот кој постапува да ја избере онаа мерка која е најсоодветна во конкретниот случај, притоа водејќи сметка да не се применува потешка мерка ако истата цел може да се постигне со примена на поблага мерка;
- кога ќе престанат причините за примена на присилната мерка, надлежните органи се задолжени истата да ја укинат по службена должност или пак таа мерка да ја заменат со друга, поблага мерка.

И покрај тоа што овие мерки се наменети за лица во различни својства, сепак главна фигура е обвинетиот. Така, во ЗКП се предвидени повеќе мерки за обезбедување на присуство на обвинетиот и за успешно водење на постапката, па се остава можност на органот кој постапува да ја избере онаа мерка која е најсоодветна во конкретниот случај. Најлесна мерка е поканата; потоа следи приведување; ветувањето на обвинетиот дека нема да го напушти престојувалиштето односно живеалиштето; превентивни мерки, во кои се вбројуваат забрана за напуштање на живеалиштето, односно престојувалиштето, обврска на обвинетиот да се јавува повремено на одредено службено лице или кај надлежен државен орган, привремено одземање на патна или друга исправа за преминување на државната граница, односно забрана за нејзино издавање, привремено одземање на возачка дозвола, односно забрана за нејзино издавање; гаранција; куќен притвор и притвор.

Според податоците добиена од набљудувањето во поголем дел од предметите не се применети мерки за обезбедување присуство на обвинетиот, имено од 174 предмети опфатени со набљудувањето дури во 132 предмети не е применета мерка за обезбедување присуство. Треба да се има предвид фактот дека за 5 предмети нема податок околу примената на мерка за обезбедување.

Врз основа на горенаведеното произлегува дека мерките за обезбедување се изречени во преостанатите 37 предмети, и тоа во некои од предметите се изречени повеќе мерки од ист или различен вид. Така, од податоците се забележува дека мерката притвор е изречена во 27 предмети, на второто место се мерките ветување и одземање на патна

исправа – со примена во 10, односно 9 предмети, а останатите мерки се послабо присутни: куќен притвор – 6 предмети, гаранција – 2 предмети, јавување на службено лице – 2 предмети, додека мерките забрана за напуштање на живеалиште и одземање на возачка дозвола во по 1 предмет.

Значи наведените осум мерки за обезбедување на присуство на обвинетиот во текот на постапката се изречени во 37 од набљудуваните 174 предмети, но поаѓајќи од фактот дека истите се комбинирани, т.е. во некои предмети се применети две или повеќе мерки, произлегува дека нивната примена е поголема, односно дека се употребени во 58 предмети.

Истражувањето уште еднаш покажува дека судиите многу слабо ја применуваат мерката гаранција, само во 2 предмети, а тоа отвара простор за дискусија за тоа зошто е тоа така, кои се причините за таквиот став, дали се нема доверба во оваа мерка или е нешто друго во прашање. Во западните држави мерката наоѓа значајна примена бидејќи со нејзиното изрекување обвинетиот се пушта на слобода, но депонира (лично или преку трети лица) определен материјален надомест, што во

случај на бегство се префла на сметка на државата, а постапката против него продолжува. Мерката гаранција е најсоодветна замена за притворот, а истражувањето покажа дека мерката притвор им е изречена на 47% од обвинетите, што е навистина висок процент, особено што сигурно можело за некои од обвинетите да се примени и мерката гаранција.

2.7.1. Примена на мерката притвор

Најтешка мерка за обезбедување на присуство на обвинетитот во кривичната постапка е мерката притвор. Со нејзиното изрекување се ограничува слободата на движење на обвинетиот, иако неговата кривична одговорност не е утврдена со правосилна судска одлука, односно за него сèуште важи презумпцијата на невиност. Содржината на мерката притвор се состои во одземање на личната слобода на обвинетиот, негово затворање во определени простории, а основна цел е да се обезбеди присуството на обвинетиот во текот на кривичната постапка, но и да се спречи тој да влијае врз процесот на докажување.¹¹ Токму поради тоа, таа е најтешка мерка на процесна присилба и може да се примени само кога интересите на кривичната постапка не може да се заштитат со некоја друга поблага мерка.¹²

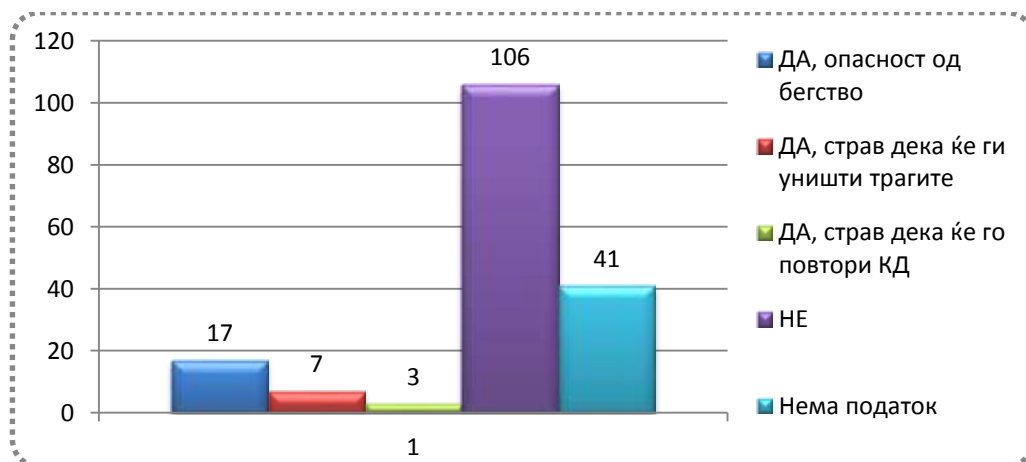
Согласно член 199 ЗКП, ако постои основано сомневање дека определно лице сторило кривично дело, притвор против тоа лице може да се определи ако истотосе крие, ако не може да се утврди неговиот идентитет или ако постојат други околности што укажуваат на опасност од бегство; ако постои основан страв дека ќе ги уништи трагите на кривичното дело или ако особени околности укажуваат на тоа дека ќе ја попречува истрагата со влијание врз сведоците, соучесниците и ако особени околности го оправдуваат стравот дека ќе го повтори кривичното дело или ќе го доврши обиденото кривичното дело или дека ќе стори кривичното дело со кое се заканува. Мерката притвор може да се определи само под услови и во случаи определени со закон, при што секогаш мора да се води сметка за рационалност во постапувањето во смисла да траењето на притворот да биде сведено на најкратко нужно време.

¹¹Стевановиќ Чедомир, Казнено процесно право СФРЈ, Савремена администрација, Београд 1982 година, стр. 282

¹² Матовски Никола, Казнено процесно право, Правен факултет „Јустинијан Први“ Скопје 2003, стр. 357

За кое кривично дело се води постапката?	ДА, опасност од бегство	ДА, страв дека ќе ги уништи трагите	ДА, страв дека ќе го повтори КД	НЕ	Вкупно
247 Измама	1	0	0	33	34
353 Злоупотреба на службена положба ...	10	5	1	56	72
273 Перење пари и други приноси ...	0	1	0	0	1
279 Даночно затајување	0	0	0	1	1
357 Примање поткуп	0	0	0	1	1
354 Проневера во служба	0	0	0	3	3
361 Фалсификување на службена исправа	0	0	0	2	2
394 Злосторничко здружување	4	1	1	0	6
215 Неовластено производство и пуштањ ...	1	0	1	0	2
239 Затајување	0	0	0	1	1
257 Оштетување или повластување ...	0	0	0	6	6
276 Недозволено производство	1	0	0	0	1
368а Незаконито влијание врз сведоци	0	0	0	1	1
359 Противзаконско посредување	0	0	0	2	2
Нема податок	0	0	0	0	41
Вкупно	17	7	3	106	174

Од податоците може да се заклучи дека од вкупно 174 набљудувани предмети, мерката притвор е изречена во 27 предмети, притоа, во 17 предмети причина за нејзино изрекување е опасноста од бегство на обвинетиот, во 7 предмети е стравот дека обвинетиот ќе ги уништи трагите на делото, додека во 3 предмети причина за примена на мерката е опасноста обвинетиот да го повтори делото (во 106 предмети не е изречена мерка притвор, додека за 41 предмет нема податок).

Помеѓу набљудуваните предмети не постои рамномерност при изрекувањето на мерката притвор, па така за предметите со кривично дело злоупотреба на службена положба и овластување, предвидено и казниво по член 353 КЗ, почесто е изрекувана мерката - во 16 предмети. Меѓутоа, можеби прво би требало да се спомне делото злосторничко здружување, член 394 КЗ, бидејќи во сите предмети со ова дело е изречена мерката притвор (6 предмети). Покрај горенаведените мерката притвор е изречена и во други предмети: неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори – 2 предмети, перење пари и други приноси од казниво дело – 1 предмет, недозволено производство – 1 предмет и за делото измама во 1 предмет.

Според податоците од мониторингот мерката притвор е изречена во 27 предмети. Доколку се има предвид фактот дека се набљудувани 174 кривични постапки можеби ќе се извлече заклучокот дека нејзината примена не зафаќа големи размери, но кога ќе истакнеме дека од 548 обвинети лица мерка притвор е изречена за 255 лица (47 % од обвинетите) тогаш сликата е поинаква.

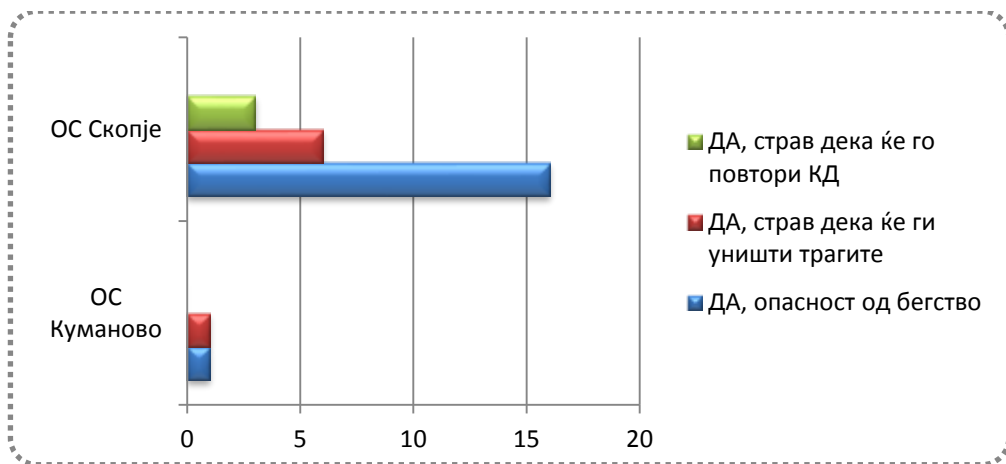

Колку за споредба, во 2010 година беа набљудувани 154 предмети, а притворот бил изречен на поголем број обвинети лица, односно 218 обвинети од вкупно 468.¹³ Во 2009 година беа набљудувани 110 предмети со 256 обвинети лица, каде мерката притвор им била изречена на 58 обвинети. Во 2009 година од 110 предмети карактерот на

¹³Во 2010 година соодносот меѓу обвинетите лица на кои им беше изречена мерка притвор и оние на кои не им беше изречена беше 47%-53%, односно ист како соодносот за 2011 година, Судска ефикасност во справувањето со корупцијата за 2010 година, 2 Август С, јануари 2011 година,

„притворски“ го имале 10, во 2010 година од вкупно 154 предмети ваквиот карактер го имале 20 предмети, додека во 2011 година тоа се 27 предмети од вкупно 174. Накратко, нивото на коруптивни предмети во набљудуваниот материјал за 2010 и 2011 година е приближно на исто ниво.

И покрај тоа што во 2011 година се зголеми бројот на основни судови опфатени со истражувањето (во 2010 година беа 8 основни судови, додека во 2011 година 14 основни судови), сепак кога станува збор за примената на мерката притвор во преден план е ОС Скопје 1. Имено, минатата година сите 20 предмети за кои е изречена мерката притвор се водеа пред Основниот суд Скопје 1, од останатите судови ниту еден не изрече мерка притвор. Слична е состојбата и за 2011 година, со тоа што ваквата слика во мал процент ја нарушува ОС Куманово. Така, од 27 притворски предмети 25 се водени пред ОС Скопје 1, а останатите 2 предмети пред ОС Куманово. Што се однесува до причините за определување на мерката притвор, при ОС Скопје 1, во 16 предмети е опасноста од бегство на обвинетиот, во 6 предмети е стравот дека ќе ги уништи трагите, додека во 3 предмети е опасноста за повторување на делото. Кај ОС Куманово во првиот предмет причина за притвор е опасноста од бегство, а во вториот е стравот дека обвинетиот ќе ги уништи трагите на делото.

ЗКП предвидува прецизни рокови за должината на притворот, така вкупното траење во истрага не може да биде подолго од 180 дена, а по подигањето на обвинението, притворот може да трае најмногу до една година за дела за кои може да се изрече казна затвор до 15 години,

односно до две години, за дела за кои може да се изрече казна доживотен затвор (член 207 ЗКП).

Според податоците со кои располага Коалицијата евидентно е дека најдолгото времетраење на мерката притвор е во еден предмет со повеќе кривични дела во реален стек (злоупотреба на службена положба и овластување, даночно затајување, фалсификување исправа, злосторничко здружување) од 385 дена, во други два предмети времетраењето на притворот е по 360 дена, во останатите предмети се движи во интервалот од 59 до 180 денови.

Секој притворски предмет има свои карактеристики што влијаат на времетраењето на мерката, но во секој случај треба да се настојува нејзината примена да биде што е можно пократка. Во таа насока свое влијание има барањето за ефикасност на постапката, принципот на итност, како и заложбата за почитување на човековите слободи и права.

2.8. Главен претрес

Главниот претрес е третиот стадиум на кривичната постапка во кој, врз основа на принципите на јавност, контрадикторност, усност и непосредност, пред надлежниот суд се расправа по обвинението на овластениот тужител и се донесува пресуда. Тој има суштинско значење и зазема централно место бидејќи сите останати стадиуми на кривичната постапка се во негова функција, односно со остварувањето на нивната посебна цел се придонесува кон остварување на целта на главниот претрес. Така, претходната постапка и обвинувањето имаат за цел да обезбедат непреченото одржување на главниот претрес, додека фазата на правни лекови има за цел да ја контролира правилноста на одлуката донесена на главниот претрес.¹⁴

Тој претставува дел од првостепената кривична постапка во кој се расправа за основаноста на кривично-правното барање, содржано во обвинението на овластениот тужител, како и за кон него споените имотно-правни барања, и за нив се изрекува пресуда.¹⁵ Иако во текот на главниот претрес се преземаат бројни и разновидни дејствија, сепак сите тие претставуваат единствена и неразделна целина. Всушност главниот претрес е составна компонента на еден поширок поим познат како

¹⁴ Марина Панта, Кривична постапка на СФРЈ, Култура Скопје 1979 год., стр.411

¹⁵ Vasiljević Tihomir, Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ, Savremena administracija, Beograd 1981 god, стр.531

заседание. Имено, главниот претрес зазема само еден дел од заседанието на кривично-правниот предмет, така од отворањето на заседанието па се до почетокот на главниот претрес (започнува со читање на обвинителниот акт), се преземаат низа на процесни дејствија насочени кон проверка дали се исполнети претпоставките за одржување на главен претрес, а по неговото завршување следи донесување и објавување на пресудата, што е во рамките на заседанието.

Овој стадиум е тристран процесен однос помеѓу судот и странките, со точно определени права и должности на учесниците, а неговата основна цел се состои во донесување на законита и правилна одлука.

Главниот претрес е стадиум што се одвива по претходно утврден законски ред. Во таа насока постојат прецизни правила за местото и улогата на странките во текот на главниот претрес, па така, согласно чл.329 ЗКП, странките и сите присутни во судницата го дочекуваат советот стоејќи, потоа, странките седат наспроти претседателот на советот, и тоа од неговата лева страна обвинетиот и неговиот бранител, а од неговата десна страна овластениот тужител, оштетениот и неговиот полномошник. Обвинетиот, сведоците и вештаците се сослушуваат не место определено од десната страна на претседателот на советот, свртени кон обвинителот и обвинетиот.

Од страна на набљудувачите е извршен мониторинг во поглед на распоредот на учесниците во постапката. Од податоците за заклучува дека во најголем дел се почитува законската одредба, односно во 91 %

¹⁶Закон за кривична постапка (пречистен текст), Сл. Весник на Република Македонија бр. 15/05

од набљудуваните рочишта распоредот е согласно закон. Сепак во 9 % од надгледуваните рочиштата распоредот не е законски, што сепак не е за занемарување бидејќи скоро на секое 10-то рочиште не е испочитувана оваа формална обврска на судот.

За кривичната постапка од есенцијално значење е да се одреди кој суд е стварно и месно надлежен да постапува и одлучува во еден конкретен кривичен предмет, бидејќи од тоа во голема мера зависи успешноста во борбата со криминалот, заштитата на основните човекови права и слободи, асо тоа ќе се избегне непотребното и штетно одолговлекување на постапката. Притоа, определена е законската обврска на судот, по службена должност да внимава на својата надлежност, и ако утврди дека е ненадлежен веднаш да се огласи за ненадлежен, а штом решението за ненадлежност стане правосилно предметот да го упати до надлежниот суд.

Стварната надлежност претставува со закон нормирано право и должност на судот во кривичната постапка да превзема одредени процесни дејствија и да пресуди едно кривично дело, со оглед на природата на тоа дело.

Имено, согласно чл. 22 ЗКП, е определено кај кои кривични дела во прв степен суди судија поединец, а пак кај кои кривични дела постапува судски совет и од колку членови е составен тој совет. Па така, судија поединец во прв степен постапува и одлучува само кај оние кривични дела за кои како главна казна е предвидена парична казна или казна затвор до три години. Во кривичната постапка во прв степен суди совет составен од двајца судии и тројца судии поротници за оние кривични дела за кои е предвидена казна затвор во траење од 15 години или казна доживотен затвор, додека пак, советот составен од еден судија и двајца судии-поротници суди за кривични дела за кои е пропишана поблага казна. Значи, постапувањето во кривичната постапка во прв степен зависи од тежината на стореното дело и казната предвидена за сторителот на тоа дело. Уставот на Република Македонија одредува дека во судењето учествуваат и судии поротници кога тоа е утврдено со закон (чл. 103 ст. 3 УРМ).

Поаѓајќи од податоците добиени со набљудувањето може да се констатира дека повеќе од три четвртини од предметите се водени пред судски совет составен од еден професионален судија и двајца судии поротници. Потоа, 15 % од предметите се водени пред совет составен од двајца професионални судии и тројца судии поротници, додека 9 % се судени од судија поединец. Наведените податоци речиси во целост ги повторуваат минатогодишните резултати што ни овозможува да заклучиме дека во најголем дел коруптивни предмети се процесуираат пред судски совет од еден судија и двајца поротници.

Со вклучувањето на судии поротници во кривичните предмети се настојува да се наметне граѓанскиот фактор во одлучувањето. Меѓутоа, кривичните предмети бараат сериозна подготвеност на сите учесници (тужител, бранител), а посебно на оние кои ја вршат функцијата на пресудување, бидејќи добрата на обвинетиот по кои се посегнува (слободата, имотот) односно добрата на оштетениот (живот, тело, имот и слично) се многу осетливи. Подготвеноста подразбира специјална едукација, искуство, дополнителни обуки, семинари, советувања, нешто што влегува во работната кариера на професионалниот судија (би требало да се спомне Академијата за обука на судии и јавни обвинители, која има значаен придонес во остварување на наведената цел), поради тоа тој е вистинскиот носител на одлуките, додека поротниците учествуваат од еден друг аспект во судењето – граѓански.

Одбраната претставува процесна активност на спротивставување на обвинението, наполно или делумно одрекување дека е извршено кривично дело и на одговорноста за него, истакнување на аргументи со кои се побива тезата на обвинението, односно одбраната е збир од оние

дејства што во постапката се преземаат со цел да се изнесе сè што е во корист на обвинетиот.¹⁷

Законодавецот предвидел дека обвинетиот е најповикан да ја застапува и обезбедува својата одбрана, бидејќи обвинението е насочено против него. Исто така, законот ги задолжува и сите државни органи што учествуваат во кривичната постапка, во било која нејзина фаза, да се погрижат целосно и внимателно да бидат разгледани и оценети сите факти и докази и да се донесе законита и правилна одлука (принцип на барање на материјалната вистина). Меѓутоа, покрај можноста обвинетиот сам да ја застапува својата одбрана, како и должноста за судот и останатите државни органи (познато како материјална одбрана), законот предвидува и тн. формална одбрана, имено, тоа е можноста, дејноста на одбраната на обвинетиот во негово име да ја врши неговиот бранител. Но, законот предвидел и ситуации кога е неопходно обвинетиот да биде застапуван од бранител, па така, ако тој самиот не избере бранител, тогаш бранител ќе му биде назначен по службена должност, познато како облигаторна одбрана. Според тоа, нашето кривично законодавство одбраната ја квалификува на материјална и формална (зависно кој ја врши), односно факултативна и облигаторна (зависно од тоа дали постои обврска за застапување од страна на бранител).

Облигаторната одбрана обврзува обвинетиот да има бранител уште при неговото прво испитување, истата е во тесна врска со коруптивните кривични дела. Тоа се следните околности: ако обвинетиот е нем, глув или неспособен самиот успешно да се брани, или ако против него се води кривична постапка за кривично дело за кое во законот е пропишана казна доживотен затвор. Во овие случаи, обвинетиот мора да има бранител во целиот тек на кривичната постапка. Исто така, обвинетиот мора да има свој бранител ако против него е определен притвор за време додека трае притворот. Предвидена е облигаторна одбрана и во случај кога постапката се води за дело за кое може да се изрече казна затвор во траење од десет години или потешка казна, како и ако на обвинетиот му се суди во отсуство.

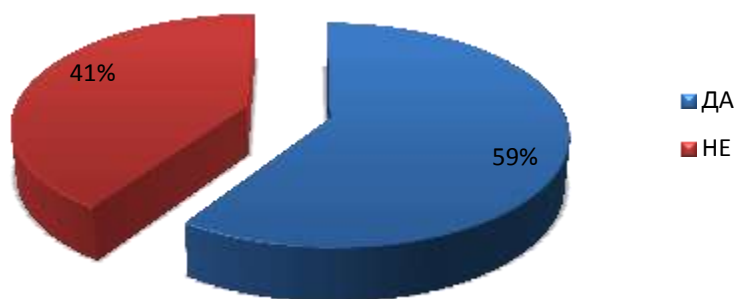
Покрај факултативна и задолжителна одбрана, постои и тн. одбрана на бедни, и тоа во случај кога нема услови за задолжителна одбрана, а постапката се води за кривично дело за кое со закон е пропишана казна затвор над една година, а при тоа, имотната состојба на

¹⁷ Т. Vasiljevic, 1971, стр. 166

обвинетиот не му овозможува да има свој бранител во постапката. Тогаш, на барање на обвинетиот може да му се назначи бранител, за чија одбрана трошоците ги сноси државата.

Улогата и задачата на бранителот во кривичната постапка е мошне значајна, особено ако се земе предвид дека тој има широки овластувања, бидејќи ги поседува сите оние права што во постапката ги има и самиот обвинет, но истовремено неговата задача е многу одговорна, бидејќи успехот на обвинетиот во кривичната постапка, во голема мера, зависи од неговата способност да се спротивстави на обвинението.

Дали обвинетите имале бранител - право на одбрана

Спроведеното набљудување покажа дека од вкупно 548 обвинети, колку што се во предметите опфатени со набљудувањето, 325 или 59 % имале бранител, вклучувајќи ги и случаите со обигаторна одбрана, додека 223 или 41 % не го искористиле правото на формална одбрана, односно немале бранител. Речиси ист соодност е забележан во минатогодишното истражување, т.е., 60 % - 40 % во полза на обвинетите што имале бранител.

Доследната примена на принципите на контрадикторност и непосредност наложува на главниот претрес задолжително да присуствува обвинетиот, т.е., неговото присуство е претпоставка за одржување на главниот претрес. Сепак, во исклучителни околности, во редовната постапка, на обвинетиот може да му се суди во отсуство само ако тој е во бегство или поинаку не им е достапен на државните органи, а постојат особено важни причини да му се суди иако е отсутен. Решение

за судење во отсуство на обвинетиот донесува советот по предлог на тужителот (чл.316 ст.3 и 4 ЗКП).

Набљудувачите од Коалицијата извршиле мониторинг на 528 рочишта, и евидентирале дека на најголем дел од нив обвинетиот е присутен. Всушност, во 94 % од набљудуваните рочишта обвинетиот е присутен, што значи има можност директно и непосредно да учествува во неговата одбрана, додека во 6 % од рочиштата се суди во отсуство на обвинетиот. Во овие 6% од рочиштата, кога се судело во отсуство на обвинетиот, најчесто како причина се јавува недостапноста на обвинетиот (постојат важни причини да му се суди во отсуство), поретко како причина се јавува бегството на обвинетиот. Наведениот сооднос не би требало да биде изненадување бидејќи на 47% од обвинетите им е изречена мерката притвор, што значи таа го обезбедува присуството на обвинетите во текот на постапката, покрај тоа се применети и други мерки за обезбедување на присуство - во 37 предмети.

За остварување на целите на постапката потребно е главниот претрес да биде подготвен, предметот детално проучен од страна на судечкиот судија, во текот на судењето на странките да им бидат испочитувани сите законски права, но во исто време да се спречат обидите за одолговлекување на претресот. За постигнување на горенаведеното потребно е судијата целосно да има контрола над предметот, т.е. да биде судија менаџер, со што неговите поведенија ќе имаат карактер на менаџирање со судскиот предмет. Всушност запазувањето на принципот за судење во разумен рок се смета за еден од клучните елементи на добриот судски менаџмент. Ова го обврзува судечкиот судија за навремено преземање на процесните дејствија и

успешно насочување на процесот. На судските напори за разумно траење на постапката обратнопропорционално делуваат одлагањето и прекилот на главниот претрес.

- **Одлагање на главниот претрес**

Одлагањето е непочнување на главниот претрес во одредениот ден, туку во некој друг ден, или ако главниот претрес веќе почнал, негово запирање на подолго време. Доколку одлагањето на главниот претрес траело подолго од 60 дена или ако главниот претрес се одржува пред друг претседател на советот, тогаш главниот претрес мора одново да почне и сите докази да се изведат повторно.

Во основи за одлагање на главниот претрес се вбројуваат следните:

1. на главниот претрес, што е закажан врз основа на обвинителен акт од јавниот обвинител, не дојде јавниот обвинител или лицето кое го заменува (чл.315 ст.1 ЗКП);

2. на главниот претрес не дојде обвинетиот кој е уредно повикан, а не постои можност неговото доведување веднаш присилно да се изврши (чл.316 ст.1 ЗКП);

3. на главниот претрес не дојде бранителот кој е уредно повикан или ако бранителот без одобрение го напушти главниот претрес, а не постои можност веднаш да се земе друг бранител без штета за одбраната (чл.317 ЗКП),

4. во извесни случаи и недоаѓањето на повиканиот сведок или вештак може да предизвика одлагање на главниот претрес, доколку неговиот исказ има клучно значење за решавање на правно-релевантни факти (чл.319 ЗКП).

5. ако во текот на главниот претрес е потребно да се прибават нови докази (чл.321 ст.1 ЗКП);

6. ако во текот на главниот претрес се утврди дека кај обвинетиот по стореното казнено дело настапило привремено душевно заболување или привремена душевна растроеност или

7. ако постојат други пречки главниот претрес да се спроведе успешно.

Набљудувачите при спроведувањето на мониторингот регистрирале 543 одлагања на рочиште, од нив мнозинство има Основниот суд Скопје 1 со 241 одлагање или 44 %. Со средишна застапеност се Основниот суд Куманово – 66 одлагања или 12 % и Основниот суд Битола – 65 одлагања или 12 %. Најмалку одлагања имаат судовите во Струга – 6 одложени рочишта, Неготино – 5 одлагања и Кавадарци – 3 одложени рочишта или сите учествуваат по 1 % во вкупниот процент на одлагања на рочишта.

Причините за одлагање на рочиште се разновидни, најчесто се јавува отсуство на обвинетиот (25% или 138 одлагања), во средината се потребата од прибавување на материјални докази (17 % или 93 одлагања) и отсуство на бранителот (15% или 82 одлагања). Најретко како причини за одлагање на рочиште се отсуство на оштетениот (7% или 38 одлагања) и отсуство на јавниот обвинител (6 % или 32 одлагања).

Доколку направиме споредба со минатата година ќе се забележат значајни поместувања кај причините за одлагање на рочишта, така прибавувањето на материјални докази минатата година заземаше 28% додека годинава е сведен на 17% како причина за одлагање, повикување на нови сведоци (од 26% е сведен на 10%), или отсуство на сведоци (од 17 % на 10%). Од друга страна, отсуство на обвинетиот од 12% пораснаа на 25% од одложените рочишта, отсуство на бранителот од 4 % на 15 %.

- **Прекин на главниот претрес**

Под прекинување на главниот претрес се подразбира негово запирање за пократко време, но не подолго од осум дена. Причините што доведуваат до прекин на главниот претрес може да бидат различни, но сепак се делат во две групи, обични и вонредни. Обичното прекинување го одредува претседателот на советот, додека вонредното прекинување настанува по одлука на советот. Во обични причини се сметаат потребата од краток одмор во текот на главниот претрес, како и истекот на работното време. Вонредните причини се повеќе, и тоа, прибавување на определени докази, подготвување на обвинение, подготвување на одбрана. Согласно чл.323 ст.2 ЗКП, прекинатиот главен претрес продолжува таму каде што застанал, пред истиот совет.

Во текот на мониторингот набљудувачите регистрирале 146 прекини на главен претрес, при тоа потребата од одмор се јавува како причина во 121 случај или 83 % од прекините, потребата за подготвување на одбраната во 14 случаи или 10 %, прибавувањето на докази во 9 случаи или 6 % и подготвувањето на обвинение во 2 случаи или 1 % од сите прекини на главен претрес. Ако направиме компарација со резултатите од минатата година ќе се забележи дека потребата за одмор, како причина за прекин, од минатогодишните 69 % се зголеми на 83 %, додека прекилот за прибавување на докази од 20 % се намали на 6 %. Податоците за 2011 година по однос на точката - причини за прекин на главен претрес се пооптимистички во споредба со оние за 2010 година бидејќи се намалени прекините поради прибавување на докази, и во главно се сведува на потребата од одмор.

Согласно член 219 од ЗКП предметите што според КЗ треба да се одземат или што може да послужат како доказ во кривичната постапка привремено ќе се одземат и ќе му се предадат на судот или на друг начин ќе се обезбеди нивното чување. Произлегува дека ова одземање на предметите е само привремено бидејќи дури по завршувањето на кривичната постапка се одлучува за тоа што ќе се случи со одземените предмети, односно дали предметите конечно ќе се одземат, дали ќе се уништат или пак дали ќе му се вратат на лицето од кого биле одземени.

Поаѓајќи од материјалниот закон, привремено се одземаат предметите што се употребени или биле наменети за извршување на кривично дело или што настанале од извршувањето на кривично дело, ако се сопственост на извршителот. Покрај погоре споменатите предмети, може да се одземат и сите останати предмети што може на било кој начин да послужат како доказ во текот на кривичната постапка, односно сите оние предмети што имаат важност за утврдување на правно-релевантините факти од значење за самата постапка, без оглед кој е носител на сопственоста.

Покрај одземање на ваквите предмети, судот може да донесе решение за замрзнување на средства, сметки и фондови за кои постои сомневање дека претставуваат принос од извршено казнено дело (чл. 220 ст. 2 ЗКП), односно привремено обезбедување. Така, истражниот судија или советот со решение може да определи привремено обезбедување на имот или средства што се во врска со кривично дело. Имотот или средствата што се предмет на обезбедување се ставаат под надзор на судот. Под привремено обезбедување на имот или средства се

подразбира и привремено замрзнување, заплenuвање, задржување на фондови, банкарски сметки и финансиски трансакции или приноси од кривичното дело. Со цел непречено извршување на судското решение за привремено обезбедување се исклучува можноста од повикување на банкарска тајна, односно никој не може да се повика на неа.

Од податоците добиени од набљудувачите се забележува незначителна примена на мерките за привремено обезбедување и одземање на предмети и имот.

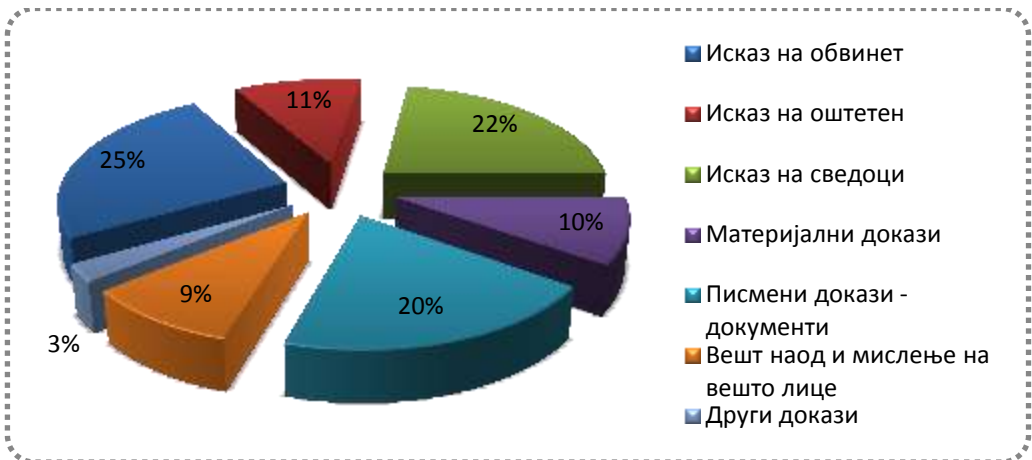
Од вкупно 174 набљудувани коруптивни предмети само во 8 предмети или 5% е донесено решение за привремено обезбедување или одземање, во 87 предмети или 50% не се донесени решенија за примена на некоја од мерките за обезбедување или одземање. Овие податоци се поразителни особено ако се знае дека во справувањето со корупцијата, органите на прогон се обврзани да ги иницираат, а судовите мора почесто да ги применуваат привремените мерки бидејќи имаат суштинска улога во реализирањето на криминалната политика за овој вид криминалитет.

Ваквата состојба треба да ја земеме со одредена доза на резерва бидејќи за 79 предмети или 45 % немаме податок дали е донесено решение за примена на некоја од мерките за обезбедување или одземање, односно станува збор за процент што може сериозно да влијае на целата слика.

Правно релевантните факти во кривичната постапка се утврдуваат преку доказни средства, а под тој поим подразбираме извори од кои се

добиваат доказни основи.¹⁸ Според тоа, доказните средства се извори од кои во текот на постапката се добиваат податоци односно се дознаваат факти кои се докажен основ.¹⁹

Кај секое поединечно кривично дело постои посебен предмет на докажување, а тој пак подразбира, збир на факти кои во постапката се утврдуваат со докажување. Оттука, кои доказни средства ќе се употребат во секој поединечен случај, пред се, зависи од околностите и карактеристиките на случајот, каде судијата е тој што ја донесува одлуката за тоа кои доказни средства ќе се употребат, водејќи сметка за должноста на судот совесно да го оцени секој доказ одделно и во врскасо другите докази, а дури потоа да донесе заклучок дали е докажан некој факт.

Според податоците добиени од мониторингот се заклучува дека од 841 изведени доказни средства најголем дел припаѓаат на исказ на обвинетиот - 25 % и на исказ на сведоци - 22 %, веднаш до нив се писмените докази—документи – 20%. Втората група доказни средства ја сочинуваат: исказ на оштетен – 11 %, материјални докази - 10 % и вештачење – 9 %. Само 3 % од изведените доказни средства припаѓаат на други докази.

Доколку направиме компарација со резултатите за ова прашање од претходните две години ќе констатираме дека резултатите се идентични, односно и во 2010 година и во 2009 година најчесто

¹⁸ Vasiljević Tihomir, Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ, Savremena administracija, Beograd 1981, стр. 301,

¹⁹ Марина Панта, op.cit, стр. 225

користени доказни средства беа исказ на обвинетиот и искази на сведоците, а нивниот заеднички просек е околу 50 % од изведените доказни средства. За разлика од претходните две години кога вештачењето имаше многу мала примена (3-4 %), во 2011 година забележува позначајна примена, односно 9 % од доказните средства.

Од ова може да се заклучи дека во пресудувањето на коруптивните кривични дела судовите и понатаму, главно, се потпираат на исказот на обвинетиот и на исказот на сведоци. Исказот на обвинетиот е доказно средство со кое на оваа странка во постапката и се овозможува да ги изнесе своите аргументи во поглед на настанот, а со тоа да му помогне на бранителот во креирањето на одбраната. Од друга страна, сведок е физичко лице кое во кривичната постапка се повикува од страна на судот и кое притоа е должно да се јави на упатената покана, а за кое е веројатно дека ќе може да даде известување за кривичното дело, за сторителот, како и за други важни околности, врз основа на неговите сетилни сознанија за сите факти што се предмет на докажување.

Карактерот на коруптивните дела, посебно најчесто извршуваните – злоупотреба на службена положба и овластување и измама, налага најзначајно место во докажувањето да имаат писмените документи и материјалните докази. Исказот на обвинетиот е доказно средство, но како субјект во постапката има одредени процесни права, со кои треба да биде запознаен, а кои го разликуваат од останатите учесници. Писмените докази – документи опфаќаат 20% од доказните средства за 2011 година (во 2010 година – 17%), додека материјалните докази се застапени со 10% (во 2010 година – 17%). Потребно е зголемување на нивната застапеност, а тоа бара поголема ефикасност од органите на прогонот во откривањето и обезбедувањето на овие доказни средства. Имено, писмените докази – документите може да се пронајдат во поголемиот дел од набљудуваните кривични дела – посебно најчестите, злоупотреба на службена положба и овластување и измама, имаат дејствие на извршување што компонира и изготвување на одредени писмени акти (фалсификувани документи) што потоа ќе бидат предмет на судско докажување и утврдување на одговорноста. На слична линија се и материјалните докази, тоа се трајни сведоци за делото, кои и по протек на подолг временски период може да ја покажат инкриминираноста и одговорноста за штетното поведение.

И покрај тоа што годинава се забележува позначајна употреба на вештачењето како доказно средство, сепак тоа е со минимален придонес, а тоа нè наведува на заклучокот дека во голема мера фактите се утврдени

преку претходните доказни средства па нема потреба од вештачење или пак сериозните финансиски издатоци за нивно извршување се причина за помалиот број на вештачења.

Сведок е физичко лице кое во кривичната постапка се повикува од страна на судот и кое притоа е должно да се јави на упатената покана, а за кое е веројатно дека ќе може да даде известување за делото, за сторителот, како и за други важни околности, врз основа на неговите сетилни сознанија за сите факти што се предмет на докажување. Известувањето коешто го дава сведокот во кривичната постапка се нарекува исказ на сведок. Со својот исказ, сведокот ги пренесува на судот сите сопствени непосредни сознанија што ги осознал со помош на сетилата за вид и слух, а кои се однесуваат за одреден кривично-правен предмет.

Согласно членовите 241 и 243 став 2 ЗКП, сведокот не е должен да одговара на одделни прашања ако е веројатно дека со тоа би се изложил себеси или свој близок роднина на тежок срам, значителна материјална штета или кривично гонење. За ова право сведокот треба да биде запознаен од страна на претседателот на советот, и истото се внесува во записник.

Во врска со ова, набљудувачите констатирале дека во 85% од предметите сведоците биле запознаени со ова нивно право, додека во 15% тоа не се случило. Слично како и минатата година податоците укажуваат дека судиите во голема мера ги почитуваат спомнатите членови од ЗКП, но состојбата треба и понатаму да се подобрува бидејќи законот бара апсолутно почитување на нормите.

Во 96% од рочиштата на кои се сослушувал сведок дејствието се преземало во присуство на обвинетиот, само во 4% од рочиштата сведокот одбивал да даде исказ во негово присуство. Притоа, во 2/3 од случаите, кога сведокот одбивал да даде исказ во присуство на обвинетиот, истиот не е привремено отстранет од судницата, што само по себе претставува еден негативен момент во спроведувањето на наведеното процесно дејствие.

Според чл.293 ЗКП, кога постои опасност да бидат изложени на заплашување, закана со osveta или опасност по животот, здравјето или физичкиот интегритет или е потребна нивна заштита во текот на постапката, јавниот обвинител, односно истражниот судија, односно претседателот на советот преземаат дејствија за обезбедување на ефикасна заштита на сведоците, на соработниците на правдата, на жртвите доколку во постапката се јавуваат како сведоци. Така, според податоците од набљудувањето во 85 % од рочиштата со сведочење не се преземени мерки за заштита на сведоци, додека во 15 % од рочиштата тоа се случило. Во наведените 15 % од рочиштата е спроведен посебен начин на сослушување на сведок, т.е., обвинетиот и неговиот бранител имале можност да му поставуваат прашања на сведокот преку судот. Овој начин на сослушување е согласно член 293 ст.2 и 3 ЗКП, според кој, за заштита на овие лица се спроведува посебен начин на испитување и учествување во постапката, па во таа смисла сведокот се сослушува само во присуство на јавниот обвинител и истражниот судија, односно претседателот на советот, на место што гарантира заштита на неговиот идентитет, освен ако во согласност со сведокот советот поинаку не одлучи, сослушувањето да се изврши преку судот или со употреба на други технички средства за комуникација.

Во ЗКП е воведен уште еден, суштински начин за заштита на сведок, тоа е преку вклучување во програма за заштита на сведоци. Барање за вклучување во програмата може да поднесат надлежниот јавен обвинител, истражниот судија или претседателот на советот до Јавниот обвинител на Република Македонија. Доколку Јавниот обвинител на Република Македонија смета дека барањето е основано тогаш поднесува предлог до надлежното тело за донесување на одлука за вклучување во програмата за заштита на сведоци (чл.294 ЗКП). Сепак, во 2011 година, исто како и претходната 2010 година, според податоците од набљудувањето, во ниту еден предмет не е поднесено барање за вклучување во програмата за заштита на сведоци, односно не се користи

овој механизам за квалитетна заштита на сведоци, како и за докажување на правно релевантните факти во коруптивните кривични дела.

2.9. Пресуда и казнена политика

Најзначајниот акт што се донесува во кривичната постапка е пресудата. Имено, сите процесни активности што се преземаат во текот на постапката се насочени кон донесување на пресудата. Всушност, пресудата е вид на одлука со која судот завршува одреден кривичен предмет. Таа како акт на надлежен државен орган го содржи одговорот на прашањето дали обвинетиот го сторил делото и дали е кривично одговорен. На пресудата, и на пресудувањето, не може да се гледа само како на решавање на еден кривичен предмет помеѓу странките, туку треба да се гледа и како на активност со која се применува правото во конкретни случаи.

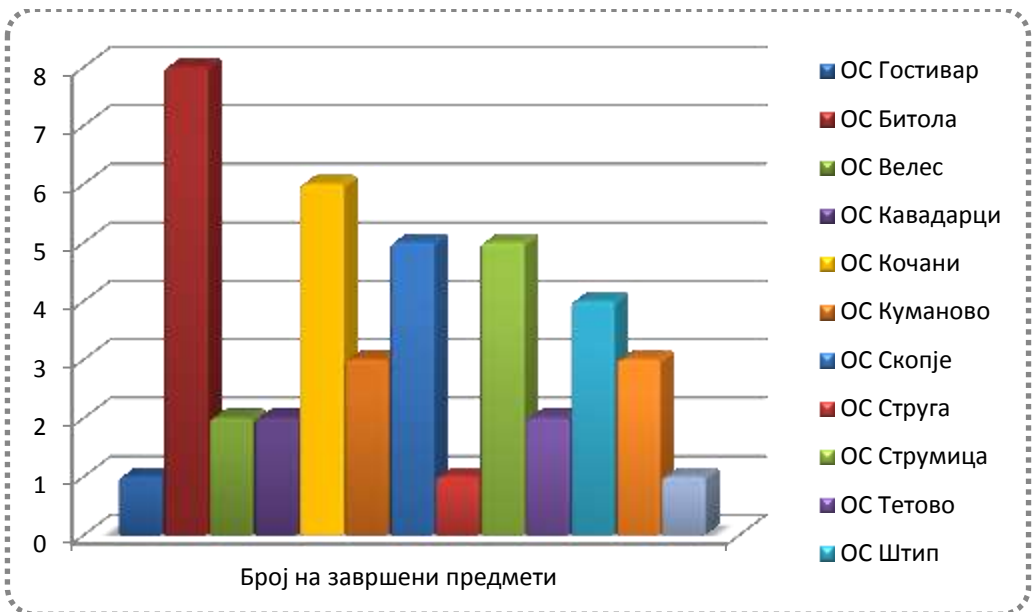
Значењето на пресудата е повеќестрано, односно не се исцрпува само во нејзиниот ефект кон лицата што се директно засегнати од нејзината содржина. Така, по нејзиното донесување и објавување, со неа се запознаваат сите граѓани и на тој начин истата влијае кон јакнењето или слабењето на специјалната и генералната превенција, па затоа, при донесувањето на пресудата судот не смее да остави било каков простор за сомневање дека законот е нецелосно или неправилно применет, или дека постојат некои други пропусти.

Пресудата се изрекува по завршување на главниот претрес, имено, тогаш судскиот совет се повлекува на советување и гласање (чл.362 ст.2 ЗКП). Советувањето и гласањето е тајно и за него се води посебен записник во кој се опишува текот на советувањето и резултатот од гласањето.

Пресудата може да се однесува само на лицето кое е обвинето и само на делото што е предмет на обвинението содржано во поднесениот, односно на главниот претрес изменетиот или проширениот обвинителен акт (чл.364 ст.1 ЗКП). Односот помеѓу пресудата и обвинението е таков што помеѓу нив мора да постои субјективен и објективен идентитет, односно ова е гаранција дека граѓаните може да бидат изведени пред суд само кога е подигнато обвинение против нив и притоа може да бидат гонети само за она дело што е содржано во обвинението.

Судот ја заснова пресудата само врз фактите и доказите што се изнесени на главниот претрес (чл.365 ст.1 ЗКП). Според тоа, секој доказ што не бил изведен на главниот претрес и кој не бил подложен на непосредно испитување од страна на судот, не може да служи како основа за донесување на пресуда.

Според информациите со кои располага Коалицијата од набљудувани 174 предмети на прв степен завршени се 43 предмети.²⁰ Од нив, најмногу му припаѓаат на Основниот суд Битола – 8 предмети (минатата година беа 16), потоа на Основниот суд Кочани – 6, Основниот суд Скопје I и Основниот суд Струмица имаат по 5 завршени предмети, ОС Штип - 4 предмети, додека останатите судови се под оваа бројка.

Согласно чл.366 ст.1 ЗКП, постојат три вида на пресуди, и тоа:

- пресуда со која обвинението се одбива (одбивателна пресуда),
- пресуда со која обвинетиот се ослободува од обвинение (ослободителна пресуда)и
- пресуда со која обвинетиот се огласува за виновен (осудителна пресуда).

²⁰За споредба минатата година од 154 набљудувани предмети, во периодот за анализа, на прв степен, беа завршени 60 предмети,

Овие три вида на пресуди може да се поделат на две групи: формални и материјални. Формална пресуда е онаа пресуда при чие донесување судот не се впушта во расправање на самиот спор, т.е. не се изјаснува за основаноста односно неоснованоста на обвинението, туку се задржува на формалните елементи и констатира дека не постојат претпоставки за да се впушти во судење на самиот предмет. За формална пресуда се смета пресудата со која се одбива обвинението односно одбивателната пресуда.

Вид на пресуда за обвинетиот	ОС пред кој се води предметот	За коеКД се води постапката					
		чл.247	чл.353	чл.394	чл.239	чл.257	чл.276
Обвинението се одбива	ОС Гостивар	0	0	0	0	0	0
	ОС Кочани	0	1	0	0	0	0
ВКУПНО		0	1	0	0	0	0
Обвинетиот се ослободува	ОС Битола	0	1	0	0	0	0
	ОС Кавадарци	1	0	0	0	0	0
	ОС Кочани	1	0	0	0	0	0
	ОС Куманово	0	2	0	0	0	0
	ОС Струмица	1	0	0	0	0	0
	ОС Тетово	1	0	0	0	0	0
	ОС Штип	0	2	0	0	1	0
ОС Прилеп	0	1	0	0	0	0	
ВКУПНО		4	6	0	0	1	0
Обвинетиот се огласува за виновен	ОС Гостивар	0	1	0	0	0	0
	ОС Битола	1	0	0	0	0	0
	ОС Велес	0	2	0	0	0	0
	ОС Кавадарци	1	0	0	0	0	0
	ОС Кочани	0	3	0	1	0	0
	ОС Куманово	0	1	0	0	0	0
	ОС Скопје	0	3	1	0	0	1
	ОС Струмица	1	3	0	0	0	0
	ОС Тетово	1	0	0	0	0	0
	ОС Штип	1	0	0	0	0	0
	ОС Неготино	1	0	0	0	0	0
ВКУПНО		6	13	1	1	0	1
ВКУПНО СИТЕ		10	20	1	1	1	1

Материјална е онаа пресуда при чие донесување судот се впушта во суштинско испитување на спорот, т.е. судот одлучува по барањето содржано во обвинението и во зависност од своето уверување може да најде дека обвинението е неосновано и да го ослободи обвинетиот од обвинението, или дека обвинението е основано поради што обвинетиот го прогласува за виновен и му одредува санкција што треба да се примени. Во материјални пресуди се вбројуваат: ослободителна и осудителна пресуда. Од вкупно 43 првостепено пресудени предмети, осудителна пресуда со која обвинетиот се огласува за виновен е донесена во 22 предмети, ослободителна пресуда е донесена во 11 предмети, во 1 предмет имаме одбивателна пресуда, притоа во 9 предмети нема податок за видот на пресудата.

Според податоците со кои располага Коалицијата, сите пресуди (пет) на ОС Скопје 1 се осудителни, кај ОС Битола една пресуда е осудителна, една е ослободителна, но за 6 негови пресуди нема податок за видот на пресудата, додека при ОС Струмица и ОС Кочани среќаваме по 4 осудителни пресуди и по една ослободителна. Покрај тоа, единствената одбивателна пресуда е донесена при ОС Кочани. Во ова група би го спомнале и ОС Штип со 4 пресуди, од кои 3 се ослободителни и една е осудителна.

Останатите судови имаат помала застапеност во изречените – 43 пресуди. Така, по една осудителна пресуда имаат донесено основните судови во Гостивар, Кавадарци, Куманово, Тетово и Неготино, додека ОС Велес има 2 осудителни пресуди. Од друга страна, по една ослободителна пресуда имаат судовите во Кавадарци, Тетово и Прилеп, ОС Куманово има 2 ослободителни пресуди. Покрај тоа, би требало да се спомне дека од 9-те пресуди за кои нема податок, две се на ОС Прилеп, а една на ОС Струга.

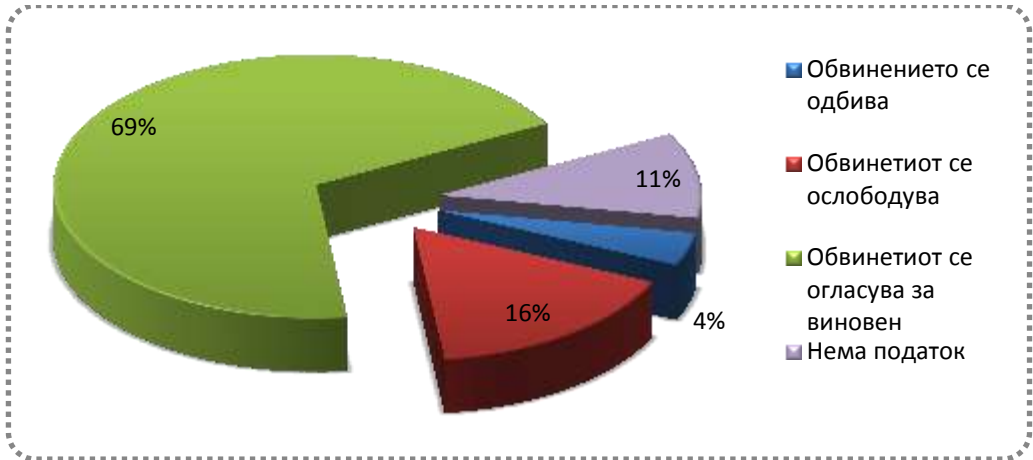
Податоците за видот на пресуда покажуваат дека обвинителите што ги застапувале обвинителните акти при ОС Скопје 1, Струмица и Кочани, секогаш или во поголем дел, имале изготвено квалитетни обвиненија. Ова не може да се каже за обвинителите при ОС Штип и Куманово, каде се донесени повеќе ослободителни пресуди. Препорачиво е да се подобри квалитетот на обвинителните акти, поткрепеноста со доказниот материјал, а добро е што во 2012 година ќе се започне со обвинителската истрага, па на тој начин обвинителот ќе има целосна одговорност за квалитетот на доказниот материјал. Всушност, ако тврдиме дека судијата менаџира со главниот претрес, тогаш можеме да кажеме дека

обвинителот (ќе) менаџира со истрагата, неговите способности за откривање и искористување на доказите имаат (и ќе имаат) решавачко влијание за видот на судската одлука.

Најголем дел од донесените пресуди, за кои има податок, т.е. 20 се за делото злоупотреба на службена положба и овластување, предвидено и казниво по член 353 КЗ. Од нив 13 пресуди се осудителни, 6 се ослободителни и една е одбивателна. Основните судови Струмица, Кочани и Скопје 1 имаат донесено по 3 осудителни пресуди за ова дело, ОС Велес има 2 осудителни пресуди, додека ОС Гостивар и ОС Куманово по една осудителна пресуда. По 2 ослободителни пресуди, за предмети што се гонеле по член 353, имаат донесено ОС Куманово и ОС Штип, по една ослободителна пресуда имаат ОС Прилеп и ОС Битола. Единствената одбивателна пресуда е донесена во постапка по член 353 од страна на ОС Кочани. Десет пресуди се донесени за делото измама, предвидено и казниво по член 247 од КЗ, од кои 6 се осудителни, а 4 се ослободителни. Оваа состојба е сосема логична поаѓајќи од фактот дека најголем дел од набљудуваните 174 предмети се однесуваа на делата измама и злоупотреба на службена положба и овластување.

За делото злосторничко здружување, предвидено и казниво по член 394 КЗ, е донесена една осудителна пресуда од ОС Скопје 1. Истиот суд ја има донесено единствената пресуда за делото недозволено производство, член 276 од КЗ, исто така осудителна. ОС Кочани има донесено една осудителна пресуда за делото затајување, предвидено и казниво по член 239 од КЗ, додека при ОС Штип е донесена една пресуда за делото оштетување и повластување на доверители, член 257 од КЗ, која е ослободителна.

Со 43-те првостепено пресудени предмети се опфатени 123 обвинети лица. Од нив 85 лица или 69% со првостепена пресуда се огласени за виновни, за 20 обвинети лица или 16% е донесена ослободителна пресуда, додека за 5 обвинети лица или 4% обвинението е одбиено. Сепак треба да се има предвид фактот дека за 13 обвинети лица или 11 % нема податок за видот на пресудата.

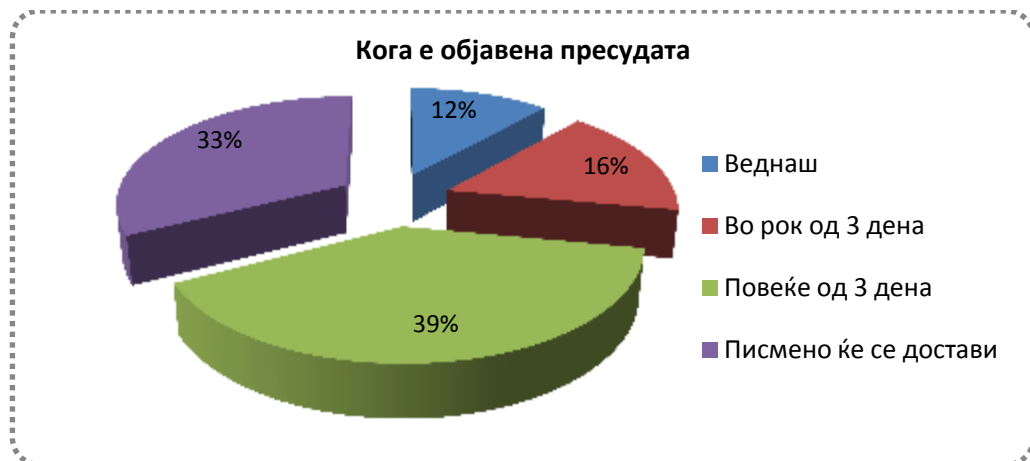
Од горенаведеното може да се заклучи дека првостепените судови за предмети со коруптивни кривични дела во најголем дел имаат донесено осудителни пресуди. Ваквиот заклучок произлегува по двете основи, од вкупниот број на пресудени предмети, односно 22 предмети или 51% од вкупно 43 пресудени предмети завршиле со осудителна пресуда или по бројот на осудени лица, т.е. од вкупно 123 обвинети лица 85 или 69% се прогласени за виновни.

По донесувањето односно изрекувањето на пресудата, доаѓа нејзиното објавување, како последно процесно дејствие што го врши советот на заседанието. Пресудата се објавува веднаш по нејзиното изрекување. Меѓутоа, ако судот не е во можност да ја изрече истиот ден по завршувањето на главниот претрес, тој може да го одложи нејзиното објавување најмногу за три дена и притоа го определува времето и местото на објавувањето (чл.370 ст.1 ЗКП).

Претседателот на советот ја објавува пресудата во присуство на странките, нивните законски застапници, полномошници и бранителот. Меѓутоа, објавувањето на пресудата може да се изврши и кога странката, законскиот застапник, полномошникот или бранителот не е присутен. Советот може да нареди на обвинетиот, кој е отсутен, пресудата да му ја соопшти усно претседателот на советот или пресудата само да му се достави (чл.370 ст.1 и 2 ЗКП).

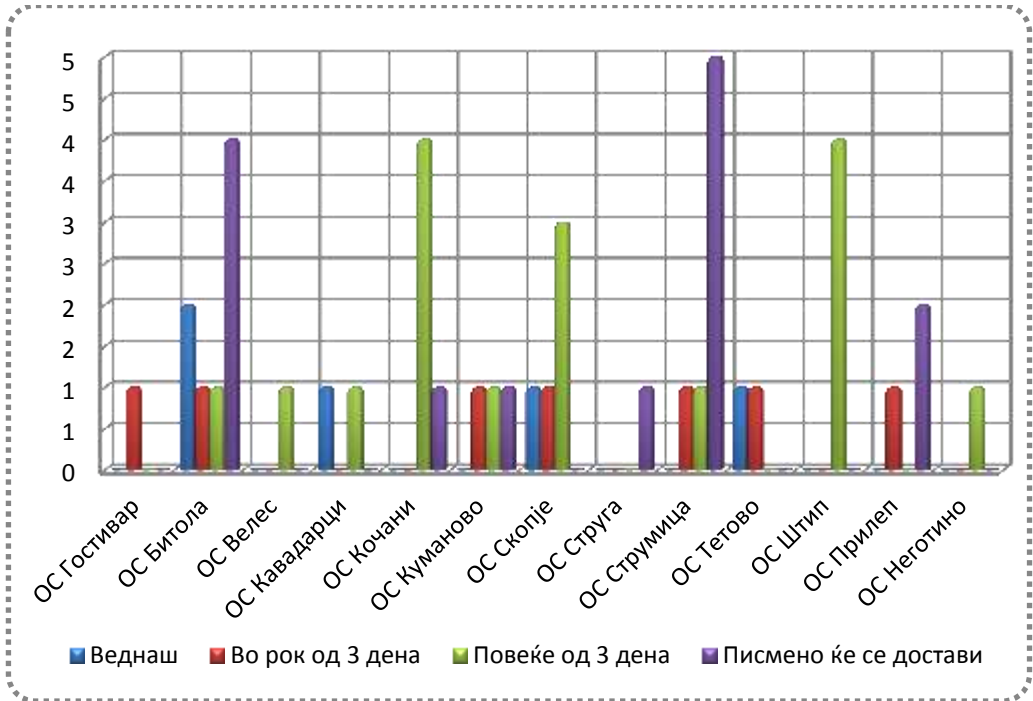
Објавувањето на пресудата се врши на тој начин што претседателот на советот јавно ја чита веќе напишаната изрека и накратко ги соопштува причините на пресудата. При тоа сите присутни го слушаат читањето на изреката на пресудата стоејќи (чл.370 ст.5 ЗКП). По

објавувањето на пресудата претседателот на советот ќе ги поучи странките за правото на жалба, како и за правото на одговор на жалба, покрај тоа претседателот на советот ќе ги предупреди странките до правосилното окончување на постапката за секоја промена на адресата да го известат судот.

Пресудата била веднаш објавена само во 12 % од пресудените предмети (минатата година беа 33%), во 16% е објавена во законскиот рок од 3 дена, додека пречекорувањето на законскиот лимит го има во дури 39% од предметите (минатата година беа 23%). Писмената достава на пресудата се случува во 33% од предметите (во 2011 година беа 22%). Ако овие податоци ги компарираме со оние за 2009 година тогаш сликата ќе биде дотолку потешка, па така во 2009 година бројот на пресуди што се веднаш објавени изнесува околу 53 %, додека бројот на пресуди што се објавуваат по повеќе од 3 дена бил околу 11 %.

Загрижува податокот што за 39 % од пресудените предмети пресудата е објавена по три дена, прекршувајќи ја законската одредба (чл.370 ЗКП). Сосема логично се поставува прашањето зошто е тоа така, или зошто во континуитет расте ваквото постапување. Одговорноста е кај судијата, и може да лежи во неговата презафатеност, или во обемот и сложеноста на, но не е склучена можноста да е и нешто друго во прашање. Со набљудувањето не се обезбедени податоци за овој проблем, но се препорачува во следните истражувања да се посвети внимание на прашањето. Поаѓајќи од фактот дека одговорноста е индивидуална, потребно е да се направи детален увид во постапувањето на основните судови, односно да се утврди кои од нив придонесуваат за овој податок.

Така, за разлика од минатата година кога ОС Штип за сите предмети веднаш ја имаше објавено пресудата, оваа година оди во сосема спротивна насока, односно за 4-те предмети што ги има пресудено одлуката ја објавил во период подолг од 3 дена. Слична е состојбата и со ОС Кочани, т.е. за 4 предмети што ги има пресудено објавувањето го извршил во период подолг од 3 дена, а за еден предмет таа е доставена писмено. Овде треба да се приклучи ОС Скопје 1, кој има пресудено 5 предмети – за 3 од нив објавувањето на одлуката е во рок кој надминува 3 дена. Би требало да се спомнат ОС Велес и ОС Неготино, имено тие имаат пресудено по еден предмет и за нив објавувањето на пресудата е над 3 дена. Меѓу поажурните за ова прашање би ги спомнале ОС Битола со 2 пресуди објавени веднаш, една објавена во рок од 3 дена, но и една објавена во период подолг од 3 дена, како и ОС Тетово со 2 пресуди, првата објавена веднаш, а втората во рок од 3 дена. Писменото доставување е најмногу присутно кај ОС Струмица во 5 предмети, и ОС Битола во 4 предмети.

Кривичната санкција е инструмент на државата со кој настојува да го заштити воспоставениот систем на вредности, поединецот и неговата положба, државата како целина и нејзините вредности, што се изрекува од страна на судот во постапка утврдена со закон, со која доаѓа до

одземање или ограничување на одредени слободи и права на сторителот на кривичното дело.

Структурата на системот на кривични санкции, односно кои видови на кривични санкции ќе постојат зависи од потребите на општеството за заштита на неговите најважни вредности, кои одат во насока за негово опстојување и развој.

Согласно чл. 4 КЗ македонскиот систем на кривични санкции го сочинуваат:

- Казни,
- Алтернативни мерки,
- Мерки за безбедности
- Воспитни мерки.

Сите санкции имаат придонес во справувањето со криминалитетот, притоа во борбата против корупцијата од посебно значење се казните, алтернативните мерки, како и мерките за пленување на имотна корист прибавена со извршување на кривично дело. Во чл.33 ст.1 КЗ стои: „за кривични дела на кривично одговорните сторители може да им се изречат следниве казни:

- затвор;
- паричнаказна;
- забрана за вршење професија, дејност или должност;
- забрана за управување со моторно возило и
- протерување странец од земјата.

Во иста насока, согласно чл.48-а КЗ, на сторителите на кривични дела може да им се изречат следните алтернативни мерки:

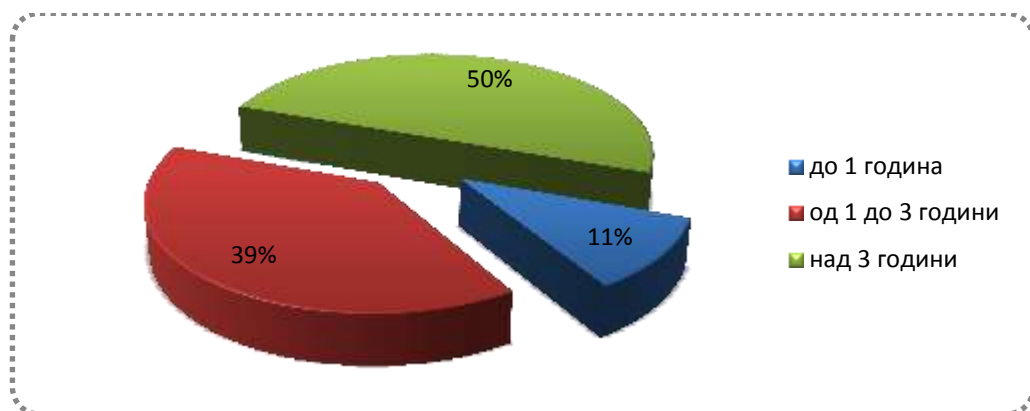
- условна осуда,
- условна осуда со заштитен надзор,
- општокорисна работа,
- условно прекинување на кривичната постапка,
- судска опомена и
- куќен затвор.

Наведено е дека со 43-те првостепени пресуди се опфатени 123 обвинети лица, притоа за 85 лица е донесена осудителна пресуда, за 20 лица е донесена ослободителна пресуда, за 5 лица е одбиено обвинението, додека за 13 лица нема податок за видот на пресудата.

Ефективна казна затвор (во месеци)

Месеци	6	12	18	24	27	30	36	42	48	54	60	72	84	120	144	156	180
Број на казни	2	4	1	11	1	4	5	8	7	2	3	1	2	2	1	1	1
Години	0,5	1,0	1,5	2,0	2,3	2,5	3,0	3,5	4,0	4,5	5,0	6,0	7,0	10,0	12,0	13,0	15,0

Од 85 лица за кои е донесена осудителна пресуда, ефективна казна затвор е изречена на 56 лица. Најниската казна затвор изнесува 6 месеци и им е изречена на 2 лица, додека највисоката казна затвор му е изречена на едно лице во траење од 180 месеци (минатата година највисоката казна затвор изнесуваше 81 месец).

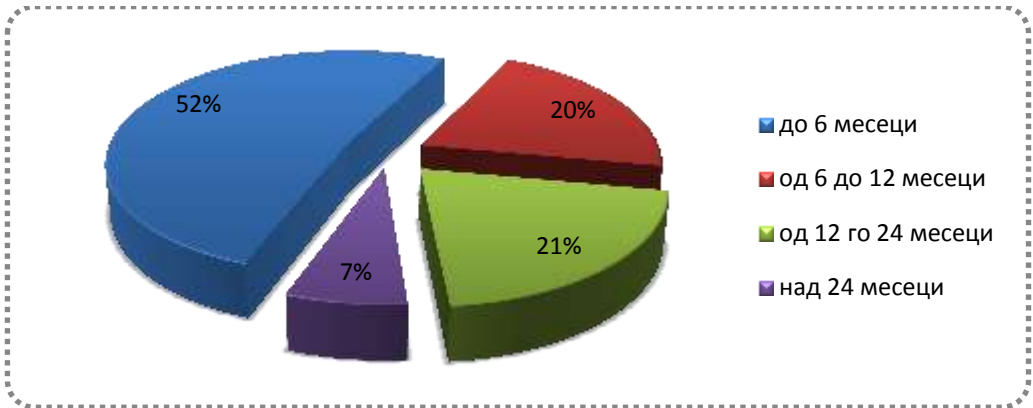

Ефективна казна затвор до една година им е изречена на 6 осудени лица или 11% од осудените на ефективна казна затвор. На 22 лица или 39% им е изречена ефективна казна затвор во траење од 1 до 3 години. Казна затвор над 3 години им е изречена на 28 лица или 50% од осудените на ефективна казна затвор, притоа, на едно лицему е изречена казна затвор во траење од 156 месеци, а најдолготрајната казна изнесува 180 месеци, изречена на едно лице. Доколку се направи споредба со состојбата од минатата година ќе се забележат значајни промени во процентуалната застапеност на трите мерни вредности. Така, во 2010 година на ефективна казна затвор до една година беа осудени 43% од осудените на ефективна казна, оваа година се 11%, потоа, на казна затвор од 1 до 3 години беа осудени 48% додека годинава се 39%, и за казна

затвор над 3 години минатата година беа осудени 9% додека во 2011 година се осудени 50% од осудените на ефективна казна затвор. Од овде може да се заклучи дека во 2011 година судовите изрекувале подолготрајни ефективни казни затвор споредено со 2010 година, што само по себе значи посериозна општествена реакција на судовите во борбата против корупцијата, со посилено изразени елементи на специјална и генерална превенција.

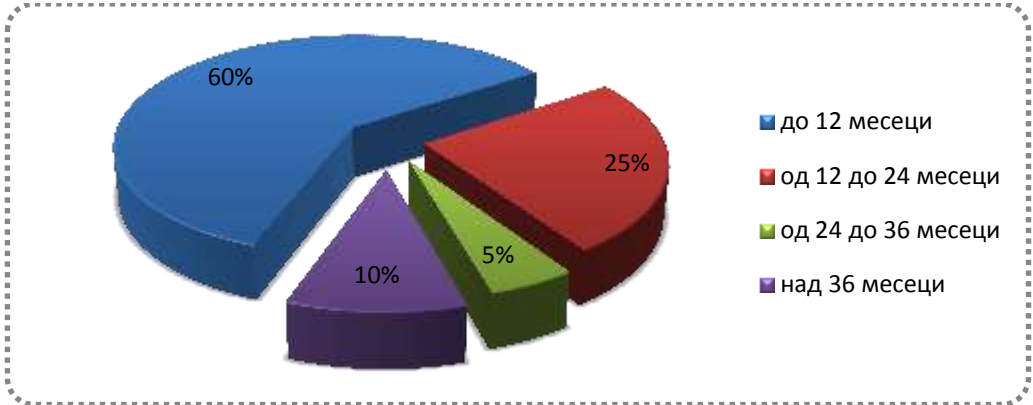
Условна казна затвор (во месеци)							
Месеци	6	8	12	19	24	36	48
Број на казни	15	2	4	1	5	1	1
Години	0,5	0,7	1,0	1,6	2,0	3,0	4,0

Алтернативната мерка - условна осуда е изречена на 29 лица и со неа им се дава можност за ресоцијализација преку вонинституционален треман, односно во заедницата. Со условна осуда на сторителот на кривично дело судот му ја утврдува казната и истовремено определува дека таа нема да се изврши ако осудениот за времето што ќе го определил судот, а кое не може да биде пократко од една ниту подолго од пет години (време за проверување) не стори ново кривично дело.

Според податоците од мониторингот условната осуда најчесто е изрекувана во траење до 6 месеци, т.е., за 15 осуденици или 52% од вкупно осудените на условна осуда. За 6 осуденици или 20,5% времетраењето на условната осуда е од 6 до 12 месеци, за ист број на осуденици траењето на условната осуда е од 12 до 24 месеци, додека за 2 осуденика или 7% од целата популација на осуденици на условна осуда, нејзиното времетраење е над 24 месеци, односно за првиот е 36 месеци, додека за вториот е 48 месеци. Треба да се има предвид дека условна

осуда може да се изрече кога на сторителот му е утврдена казна затвор во траење до две години, односно 24 месеци, што значи дека за двајцата осуденици постои значително отстапување од нормативните решенија и во тие случаи требало да се пристапи кон некоја казна, како потежок облик на санкција.

Временскиот период на проверување најчесто е 12 месеци (60% од осудениците на кои им е изречена условна осуда), за 25 % проверувањето е од 12 до 24 месеци, за 5% интервалот е од 24 до 36 месеци, додека за 10% од осудениците на кои им е изречена условна осуда периодот на проверување е од 36 до 48 месеци.

Парична казна е изречена на 17 лица, истата може да биде главна или споредна, што значи дека во некои од пресудените предмети на осудениците истовремено им биле определени затвор и парична казна. За разлика од минатата година, во 2011 година се забележува зголемување на износите на парична казна, што оди во насока со минатогодишните препораки да се изрекуваат повисоки парични казни, поаѓајќи од природата на коруптивните кривични дела. Така, на три осуденика им е изречена парична казна во износ до 20.000 денари, на 13 осуденика паричната казна е во интервалот од 40.000 до 45.000 денари, највисокиот износ на казната е 275.400 денари, изречена на еден осуденик.

Исто како и минатата година, и во 2011 година судот водел сметка за засметување на времето поминато во притвор во рамките на изречената казна, во спротивно би имале елементарно непочитување на човековите слободи и права.

Генерално гледано, во споредба со минатата година, во 2011 година судовите практикувале построги санкции спрема сторителите на коруптивни кривични дела, како преку подолготрајни ефективни казни затвор, така и преку повисоки износи на парична казна (останатите санкции не се применети). Минатата година една од слабостите беше изрекувањето на релативно ниски санкции спрема сторителите на коруптивни дела, па во 2011 година на ова прашање има значајно подобрување, што само по себе значи посериозна општествена реакција на судовите во борбата против корупцијата, со посилено изразени елементи на специјална и генерална превенција

Конфискација на имот и имотна корист е фискална мерка со која се настојува да се спречи збогатување на лица преку криминал. Поаѓајќи од член 97 од КЗ, никој не смее да се стекне со имотна корист на криминален начин бидејќи со тоа се рушат основните економски принципи што владеат во едно општество, а исто така и се загрозуваат, односно повредуваат најзначајните вредности во општеството. Со измените на КЗ (Сл. весник на Р Македонија бр.114/09) во член 98-а се вовеле -проширена конфискација, со што се овозможува конфискување на имот од сторителот или трети лица стекнат во период до пет години пред извршувањето на делото, за потешки кривични дела (во кои влегуваат и поголем дел од корупциските дела опфатени со истражувањето).

Од податоците со кои располага Коалицијата се забележува дека за 26 осудени била применета мерката конфискација на имот стекнат на криминален начин. Овој податок е за поздравување бидејќи во сузбивањето на коруптивните кривични дела треба да се дејствува по системот: мотив – контрамотив. Имено, стекнувањето на материјалната добивка е мотивот за извршување на кривичното дело, затоа конфискацијата на имот, одземањето на материјални вредности треба да го претставува контрамотивот. На тој начин генерално превентивно се дејствува, да се влијае во свеста на граѓаните дека криминалното поведение не е исплативо.

Проширената конфискација и понатаму останува слаба точка, па така, минатата година мерката беше применета во еден предмет, во 2011 година, според податоците од набљудувањето, воопшто не е применета. Станува збор за многу значаен инструмент против незаконското стекнување на материјални добра, кој бара подлабинско анализирање на предметот за да се спречат разните трансакции за прикривање на

криминално стекнатиот имот. Сето ова бара поголеми напори од судовите при утврдувањето на фактичката состојба, што претставува нивна законска обврска, имено, еден од основните принципи на кривичната постапка е барањето за утврдување на материјалната вистина.

2.10. Стандарди за фер и правично судење

Правото на судење во разумен рок е право на странката во текот на постапка, судот за нејзините права и обврски односно по обвинението за кривично дело, да одлучи без непотребни одложувања. Всушност, неразумните одолговлекувања имплицираат недостаток на ефикасност на правдата. Штетноста од долготрајната постапка особено е присутна во кривичната област (доколку е изречена мерката притвор). Правото е предвидено со Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи, од 1950 година. Република Македонија ја ратификува Конвенцијата во 1997 година со што прифати, помеѓу останатите, да го почитува и правото за судење во разумен рок.

Правото за судење во разумен рок е содржано во член 6 од Конвенцијата, под наслов “Право на правично судење”, при што во став 1 е наведено: “Секој, при определување на неговите граѓански права и обврски или кога е кривично гонет, има право на правично и јавно судење во разумен рок, пред независен и непристрасен трибунал...”.

Европскиот суд за човекови права нема воспоставено квалитативни параметри за да се утврди разумното времетраење на постапката, за таа цел поаѓа од „особените околности“ на случајот во комбинација со системските карактеристики на правниот и судскиот систем на засегнатата држава. Содржината на „особени околности“ ја сочинуваат: сложеноста на случајот, повреденото добро на оштетеното лице, придонесот на подносителот во одолговлекувањето на постапката, придонесот на јавните органи во одолговлекувањето на стадиумите на постапката.

Во нашето законодавство заштитата на правото на судење во разумен рок за прв пат е регулирано со Закон за судовите (Сл. весник на Р Македонија бр. 58/06). Имено, согласно одредбите од членовите 35 и 36 е предвидено по барањета за заштита на правото да одлучува Врховниот суд на Република Македонија. Со донесувањето на Законот за измени и дополнување на Законот за судовите (Сл. весник на Р Македонија бр.

35/08) посуштински и попрецизно се регулира заштитата на правото на судење во разумен рок (членот 36 целосно се менува и дополнува, се внесува нов член 36-а). Со измените на Законот за судовите од 2010 година се внесува нов член 36-б, што го регулира начинот на исплата на надоместокот од Судскиот буџет.

Новиот закон за кривична постапка (Сл. весник на Р Македонија бр. 150/10) посветува големо внимание на ова право, па така член 6 го носи насловот “право на судење во разумен рок“. Согласно неговите одредби, утврдено е дека лицето против кое се води постапка има право во разумен рок да биде изведено пред суд и да му биде судено без неоправдано одолжување. Покрај тоа, судот е должен постапката да ја спроведе без одолжување и да ја оневозможи секоја злоупотреба на правата кои им припаѓаат на лицата кои учествуваат во постапката.

Постапката за заштита на правото на судење во разумен рок пред ВСПМ се спроведува во два степени, т.е. пред првостепен совет и пред жалбен совет. Тие се наоѓаат во Одделот за заштита на правото на судење во разумен рок, како посебен оддел во рамките на ВСПМ.²¹ Во надлежност на судиите од Одделот за судење во разумен рок при Врховниот суд на Република Македонија е постапувањето и одлучувањето по барањата на странките и другите учесници во постапката за повреда на правото на судење во разумен рок согласно правилата и принципите утврдени со Европската конвенција за човекови права и основни слободи, тргнувајќи од судската пракса на Европскиот суд на човекови права.

Со цел да се утврди како се реализира правото во реалноста, од страна на Коалицијата беше поднесено барање до Врховниот суд на Република Македонија за добивање на информација во поглед на постапувањето по барањата за утврдување на повреда на правото на судење во разумен рок за 2011 година, со посебен осврт на кривичниот дел.

²¹LuisLopezGuerra(судија во Европскиот суд за човекови права), Неразумни одолговлекувања, Iustitiaбр.3, 2010 година, Академија за обука на судии и јавни обвинители на Република Македонија, стр. 22

Област	Нерешени од претходниот период	Новопримени	Вкупноворобота	Решени	Незавршени на крајот на периодот	Одбиени	Отфрлени	Уважени	На друг начин
Уписник за судење во разумен рок - Граѓанско	107	1529	1636	590	1046	78	364	148	
Уписник за судење во разумен рок - Жалби	32	254	286	267	19	205	14	47	1
Уписник за судење во разумен рок - Кривично	49	59	108	92	16	11	56	25	
Уписник за судење во разумен рок - Управно	26	42	68	53	15	16	13	22	2
ВКУПНО	214	1884	2098	1002	1096	310	447	242	3

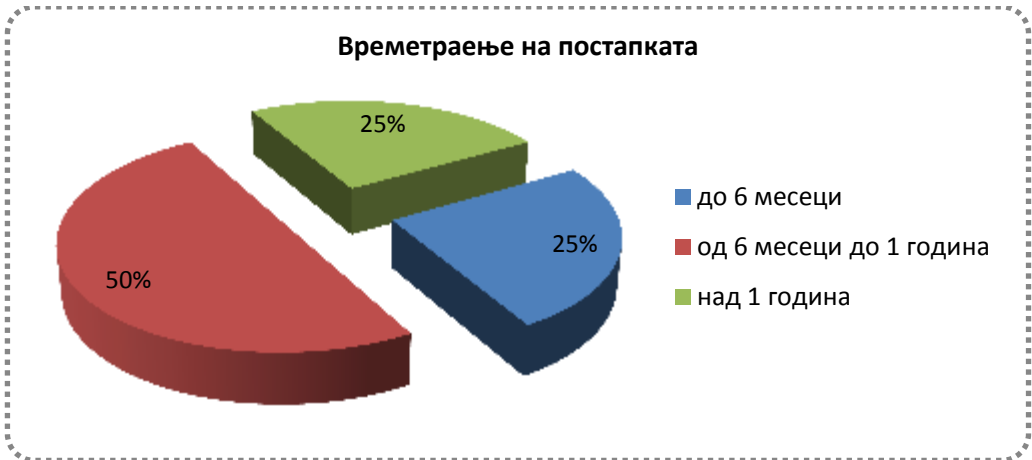
Од добиените податоци може да се констатира дека за кривичната област новопримени се 59 барања, односно заедно со нерешените од 2010 година вкупно за работа биле 108 барања, при што се постапило по 92 од нив. По 25 барања е утврдена повреда на правото на судење во разумен рок, за 23 барања е утврден правичен надоместок, додека за останатите 2 уважени барања не е утврден надоместок бидејќи странката не поднела барање, а судот одлучува во рамките на поставеното барање.

Ќе беше добро да се види карактерот на жалбите, т.е. колку од 267 жалби се од кривична област, како и висината на правичниот надоместок, но такви податоци не беа доставени, па ова би требало да се има предвид за следните истражувања.

Успешното справување со корупцијата бара ефикасна судска постапка, односно постапките да траат во разумен рок, пред независен и непристрасен суд. Времетраењето на судењето е значаен индикатор за ефикасноста на постапката за секој предмет, посебно за коруптивни предмети. Позната е тезата според која колку е подолг временскиот период од извршување на делото до донесување на судската одлука, толку се послаби ефектите од санкцијата. Кај корупцискиот криминалитет откривањето на делото временски не се поклопува со моментот на извршување на делото, а колкав ќе биде временскиот период зависи од професионалноста и стручноста на органите на откривањето.

Анализата на податоците за времетраењето на постапката укажуваат на слични резултати со оние во 2010 година. Така, во 2011 година, 75% од предметите биле првостепено завршени во период од

една година, додека за 25% од нив постапката траела подолго од една година (за еден предмет постапката траела 29 месеци). Колку за споредба, во 2010 година соодносот беше 80%-20% во полза на предметите завршени во период до една година.

Сепак, процентот на предмети каде постапката траела подолго од една година е голем, па затоа овој податок треба да претставува поттик за првостепените судови да ги засилат напорите за ефикасно и судење во разумен рок, бидејќи ЕСЧП при оценувањето на повреда на правото за судење во разумен рок го зема предвид траењето на постапката во сите инстанции, што значи придонесот на првостепените судови е дел од целината.

3. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

3.1. Заклучоци

- Во набљудуваните предмети кривичната постапка најчесто се водела за делата злоупотреба на службена положба и овластување и измама. Оттаму можеме да заклучиме дека останатите коруптивни кривични дела, опфатени со истражувањето, или поретко се извршуваат во реалноста или пак начинот на нивното извршување создава тешкотии во обезбедувањето на докажен материјал неопходен за утврдување на одговорноста, што не би било случај со делата злоупотреба на службена положба и овластување и измама, или пак

- органите на прогонот имаат капацитети за поефикасно справување само со споменатите две коруптивни кривични дела.

- Сторителот на коруптивно кривично дело ги има следните карактеристики:

- живее во градска средина;
- на возраст од 46 – 55 години;
- македонска националност;
- со завршено средно или високо образование;
- се јавува како првопрестапник;
- државјанин на Република Македонија.

- МВР има доминантната позиција при поднесувањето на кривични пријави (44%), што произлегува од неговата оперативна поставеност, специфичните работни обврски, како и поради поголемиот број на вработени во него. Сепак, за потсетување, минатата година придонесот на МВР во поднесувањето на пријави беше 62 %. Од друга страна се зголемува улогата на јавниот обвинител во иницирањето на постапката, односно од минатогодишните 14 % се зголемува на 26 %. Ваквата состојба е за поздравување ако се појде од фактот дека од ноември 2012 година ќе почне имплементацијата на новиот ЗКП, што меѓу другото предвидува и изразена улога на јавниот обвинител, особено преку спроведувањето на обвинителската истрага.

- Истрага е спроведена во 90 % од предметите, додека во 10 % од предметите немало истрага, т.е. се пристапило кон непосредно обвинување. Произлегува заклучокот дека во набљудуваните коруптивни предмети доминира посредното обвинување, односно истрагата се спроведува како прв стадиум во кривичната постапка. Ова би значело дека во фазата на откривање надлежните органи не го обезбедуваат

потребниот доказен материјал – квалитет, па сега доказите треба да се пронајдат во фазата на истрагата.

- Во половина од предметите истрагата траела до три месеци, што е во согласност со интенцијата на законот, но и со некои принципи кои бараат ефикасност на постапката, посебно барањето за судење во разумен рок. Меѓутоа, во 13 % од предметите истрагата траела над 1 година, за што тешко може да се најде разумно оправдување.

- Примената на посебните истражни мерки е незначителна, во помалку од 10% од набљудуваните предмети, а притоа најчесто е користена мерката - следење на комуникации, постои голема несразмерност помеѓу основните судови во однос на нивната примена, главно предметите со вакви мерки се среќаваат пред ОС Скопје 1.

- Во ЗКП е определен временскиот период од поднесување на обвинителниот акт до закажување на првото рочиште, а со набљудувањето е утврдено дека само во 3% од предметите е постапено согласно закон, во 55% од предметите постои значајно пречекорување на законскиот рок.

- Приговор против обвинителен акт е поднесен во 17% од предметите, најголем дел од нив се одбиени, незначителен дел е прифатен. Состојба што се забележува во континуитет. Ова оди во прилог на работењето на јавниот обвинител, односно произлегува дека тој изготвува квалитетни обвиненија, поради што приговорите се одбиваат.

- Мерките за обезбедување присуство на обвинетиот во текот на постапката се изречени во 37 од вкупно 174 предмети, а во некои од предметите се изречени повеќе мерки од ист или различен вид. Најчесто е применувана мерката притвор - во 27 предмети.

- Мерката притвор најчесто е изрекувана во постапки што се воде за делата - злоупотреба на службена положба и овластување, предвидено и казниво по член 353 КЗ, и делото - злосторничко здружување, член 394 КЗ. Од вкупно 548 обвинети лица мерката притвор е изречена за 255 лица (47% од обвинетите). Воглавно, притворските предмети се воде пред ОС Скопје 1. Опасноста од бегство е најчестата причина за определување на мерката притвор.

- Во 91% од набљудуваните рочишта распоредот на учесниците во постапката е согласно чл. 329 ЗКП. Во најголем дел (76%), коруптивните предмети се процесуираат пред судски совет од еден судија и двајца поротници.

- Околу 60% од обвинетите го искористиле правото на формална одбрана, односно имале банител во текот на кривичната постапка.

- Во 6 % од рочиштата се судело во отсуство на обвинетиот, најчесто како причина се јавува недостапноста на обвинетиот (постојат важни причини да му се суди во отсуство), поретко како причина се јавува бегството на обвинетиот. Наведениот податок не би требало да биде изненадување бидејќи на 47% од обвинетите им е изречена мерката притвор, што значи таа го обезбедува присуството на обвинетите во текот на постапката, а покрај оваа, применетисе и други мерки за обезбедување на присуство - во 37 предмети.

- Причините за одлагање на рочиште се разновидни, најчесто се јавува отсуство на обвинетиот (25% или 138 одлагања), во средината се потребата од прибавување на материјални докази (17 % или 93 одлагања) и отсуство на бранителот (15% или 82 одлагања). Најретко како причини за одлагање на рочиште се отсуство на оштетениот (7% или 38 одлагања) и отсуство на јавниот обвинител (6 % или 32 одлагања).

- Потребата од одмор е најчеста причина за прекин на главниот претрес (83% од прекините). Податоците за 2011 година по однос на точката - причини за прекин на главен претрес, се пооптимистички во споредба со оние за 2010 година бидејќи се намалени прекините поради прибавување на докази (од 20% на 6%), и главно истите се сведуваат на потребата од одмор.

- Се забележува незначителна примена на мерките за привремено обезбедување и одземање на предмети и имот. Имено, од вкупно 174 набљудувани коруптивни предмети само во 8 предмети или околу 5% е донесено решение за привремено обезбедување или одземање, што е навистина премалку бидејќи по дефиниција коруптивните дела се противправни поведенија на влијание, со стекнување огромни материјални средства.

- Во пресудувањето на коруптивните кривични дела судовите и понатаму главно се потпираат на исказот на обвинетиот и на искази на сведоци. Така, од изведени доказни средства најголем дел припаѓаат на исказ на обвинетиот - 25% и на исказ на сведок - 22%.

- Во 2011 година, исто како и претходната 2010 година, според податоците од набљудувањето, во ниту еден предмет не е поднесено барање за вклучување во програмата за заштита на сведоци, односно не се користи овој механизам за квалитетна заштита на сведоци, како и за докажување на правно релевантните факти во коруптивните кривични дела.

- Првостепените судови за предмети со коруптивни кривични дела во најголем дел имаат донесено осудителни пресуди, од каде може да се констатира успех на обвинителите во однос на аргументирањето на

обвинителните акти во текот на главниот претрес. Ако наведеното го поврземе со фактот дека најголемиот дел од приговорите на обвинителен акт биле одбиени, ќе произлезе заклучокот дека обвинителите биле на потребното ниво.

- Продолжува трендот за намалување на бројот на пресуди што се објавуваат веднаш, па така во 2009 година беа 53% од пресудите беа објавени веднаш, во 2010 година тој процент изнесува 33%, додека во 2011 година истиот се сведе на само 12%. Од друга страна, пречекорување на законскиот рок од 3 дена има дури во 39% од предметите (во 2010 година беа 23%, додека во 2009 година – 11%). Станува збор за континуиран негативен тренд што мора да се запре и работите да се свртат во обратна насока, согласно законот.

- Во споредба со минатата година, во 2011 година судовите практикувале построги санкции спрема сторителите на коруптивни кривични дела, како преку подолготрајни ефективни казни затвор, така и преку повисоки износи на парична казна (останатите санкции не се применети). Ако минатата година една од слабостите беше изрекувањето на релативно ниски санкции спрема сторителите на коруптивни дела, во 2011 година по ова прашање има значајно подобрување, што само по себе значи посериозна општествена реакција на судовите во борбата против корупцијата, со посилено изразени елементи на специјална и генерална превенција.

- Проширената конфискација и понатаму останува слаба точка. Така, минатата година мерката беше применета во само еден предмет, додека во 2011 година, според податоците од набљудувањето, истата воопшто не е применета. Станува збор за многу значаен инструмент против незаконското стекнување на материјални добра, кој бара подлабинско анализирање на предметот за да се спречат разните трансакции за прикривање на криминално стекнатиот имот.

3.2. Препораки

- За остварување на целите на постапката потребно е главниот претрес да биде подготвен, предметот детално проучен од страна на судечкиот судија, во текот на судењето на странките да им бидат испочитувани сите законски права, но во исто време да се спречат обидите за одолговлекување на претресот. За постигнување на горенаведеното потребно е судијата да има целосна контрола над предметот, т.е. да биде судија менаџер, со што неговите поведенија ќе имаат карактер на менаџирање со судскиот предмет. Всушност запазувањето на принципот за судење во разумен рок се смета за еден од клучните елементи на добриот судски менаџмент. Ова го обврзува судечкиот судија за навремено преземање на процесните дејствија и успешно насочување на процесот.

- И покрај тоа што во 2011 година се забележа подобрување на состојбите, потребно е и понатаму да се работи на јакнењето на капацитетите на ЈО како би се зголемила неговата активност во однос на откривањето на коруптивни кривични дела. Истражувањето покажа дека и понатаму носител на овој процес е МВР, но и дека улогата на ЈО е подобрена. Треба да се има предвид дека од ноември 2012 година почнува примената на новиот ЗКП, а со тоа и обвинителската истрага.

- Да се подобрат капацитетите на инспекциските органи околу идентификувањето на коруптивните дела и навременото документирање, зашто нивниот незначителен придонес во откривачката активност доведува до пренесување на товарот на откривање на други органи, како и до зголемување на темната бројка.

- Истрагата е првиот стадиум на постапката што има суштинско влијание за нејзиниот натамошен тек. Не треба да се очекува истрагата да даде одговор на сите прашања што се поставуваат во конкретниот спор, туку само да овозможи одлука за натамошниот тек на постапка, имајќи предвид дека на главниот претрес се утврдуваат сите потребни факти. Поради тоа, потребно е да се зајакне тенденцијата за нејзино завршување во рок од 3 месеци.

- Да се води рестриктивна политика во однос на изрекувањето на притворот. Како мерка за обезбедување присуство на обвинетиот таа е изречена во 27 од набљудуваните предмети, но е применета за 47 % од обвинетите лица. Истражувањето уште еднаш покажува дека судиите многу слабо ја применуваат мерката гаранција, само во 2 предмети, а тоа отвара простор за дискусија на тема - зошто, кои се причините за таквиот став, дали немаат доверба во неа или е нешто друго во прашање. Во

западните држави мерката наоѓа значајна примена бидејќи со нејзиното изрекување обвинетиот се пушта на слобода но депонира (лично или преку трети лица) определена материјална надомест, што во случај на бегство се префла на сметка на државата, а постапката против него продолжува.

- Да се запре негативниот тренд во однос на времето на објавување на пресудата, зашто во континуитет се забележува зголемување на процентот на пресуди кои се објавуваат по 3 дена, а разликата е особено изразена доколку направиме споредба со 2009 година.

- Да се задржи насоката кон построги санкции за сторителите на коруптивни кривични дела, имајќи ја предвид нивната природа. Имено, во 2011 година има подобрување на ова поле преку примената на подолготрајни ефективни казни затвор и повисоки парични казни. Меѓутоа, нашиот систем на кривични санкции е разновиден и овозможува изрекување и на други санкции, пред сè казни и алтернативни мерки, за сторителите на коруптивни дела.

- Загрижува неприменувањето на проширената конфискација, зашто од оваа мерка се очекува значајни резултати во сузбивањето на корупцијата. Сепак податоците од набљудувањата во 2010 и 2011 година покажуваат дека истата воопшто не се применува или примената е незначителна. Примената на оваа мерка бара позначаен ангажман како на судот, така и на други органи, пред сè финансиски, меѓутоа нејзината примена ќе овозможи подетално разгледување на предметот и одземање на материјални добра од трети лица, стекнати на криминален начин. Затоа се препорачува нејзино применување, заради исполнување на целите на казнувањето – како општата, така и посебната.

- Да се почитува нормата содржана во чл. 295 ЗКП со која е определен временскиот период од поднесувањето на обвинителниот акт до закажувањето на првото рочиште. Според податоците од набљудувањето само во 3% од предметите е постапено согласно законот, што од своја страна силно влијае врз ефикасноста на постапката. Одговорноста за состојбата јаноси претседателот на судечкиот совет, зашто е недопустиво за секој десетти предмет главниот претрес да се закажува по една година од приемот на обвинението.

- Судањето во отсуство да биде спроведувано само во исклучителни околности (опасност од застареност на гонење, губење на докази) бидејќи со непосредното присуство му се овозможува на обвинетиот целосен преглед на судањето и придонес во градењето на одбраната.

- Набљудувањето покажа незначителна примена на мерките за привремено обезбедување и одземање на предмети и имот, т.е. само во

5% од предметите е донесено решение за привремено обезбедување или одземање, што е навистина премалку бидејќи, по дефиниција, коруптивните дела се противправни поведенија на влијание, со стекнување огромни материјални средства. Поради тоа се препорачува да се зголеми примената на мерките за привремено обезбедување и одземање на предмети и имот. Овие податоци се поразителни во однос на справувањето со корупцијата, и органите на прогон се обврзани да ги иницираат, а судовите мора почесто да ги применуваат привремените мерки бидејќи тие имаат суштинска улога во реализирањето на криминалната политика за овој вид криминалитет.

- Значаен дел од предметите сèуште траат неприфатливо долго време, па затоа потребно е да се преземат дополнителни напори за пресудување во пократок временски период, односно судењето да се одвива во разумен рок, што претставува имплементирање на еден од основните принципи на ЕКЧП. Во најголем број на случаи времетраењето на кривичната постапка во прв степен опфаќа значаен дел од целокупниот период за дадениот предмет, па поради тоа треба да се настојува неговото траење да биде во пократок период, но да се внимава притоа да не биде загрозувана целта на казнувањето.

- Да се настојува да се обезбедат соодветни финансиски средства за изготвување на вешти наоди и мислења (зашто истите имаат големо влијание за правилно утврдување на фактичката состојба), со што ќе има почеста примена на вештачењето како доказно средство. Во 2011 година се забележува зголемена примена на ова доказно средство, но сепак со минимален придонес во целината на доказни средства.

- Карактерот на коруптивните дела, посебно најчесто извршуваниите – злоупотреба на службена положба и овластување и измама, налага најзначајно место во докажувањето да имаат писмените документи и материјалните докази. Потребно е зголемување на нивната застапеност, а тоа бара поголема ефикасност од органите на прогонот во откривањето и обезбедувањето на овие доказни средства.

4. ИЗВАДОК ОД РЕЦЕНЗИЈАТА НА ПРОФ. Д-Р ЉУПЧО АРНАУДОВСКИ

Корупцијата е сложена, комплексна појава која во криминолошката и казнено правната феноменологија се појавува како самостоен облик на криминалитет, но и како метод за вршење на најсложените негови облици. Затоа од суштинска важност е методолошкиот пристап кој го одредува квалитетот на добиените резултати, длабочината со која се навлегува во појавата што се истражува, нејзините карактеристики и реализацијата на казненото постапување како избран начин за „справување“ со неа.

Истражувањето на корупцијата преку следење на судските процеси, програмирано е како лонгитудијално (истражувањето се реализира во континуитет во текот на повеќе години). Тогаш кога е во прашање откривањето, прогонот и пресудувањето на овој криминалитет секогаш добива вредност на својата егзактност и експликативност бидејќи и активностите на органите на прогонот и промените во феноменолошките карактеристики на овој вид криминалитет се следат со динамика со која тој се појавува.

Трудот под наслов „Судската ефикасност во справувањето со корупцијата во Република Македонија“ од авторот Проф. Д-р Ѓорѓи Сламков, истражувањето го претставува во светлината на неговите предметни цели, а вреднувањето на добиените резултати од истражувањето ги претставува и оценува на коректен начин. Авторот дава свои гледишта и оценки, извлекува заклучоци и препораки кои произлегуваат од резултатите на спроведеното истражување и можат да ги одредат насоките на натамошното истражување на корупцијата во Македонија. Авторот на извештајот на моменти прави споредувања на резултатите од 2010 година и резултатите добиени во 2011 година, пристап што го збогатува извештајот и овозможува појавата да се следи во нејзините промени и да оттаму се изведуваат заклучоци. Вака подготвениот извештај, има за цел да ги идентификува проблемите што се јавуваат кај судовите, судиите и овој криминалитет посебно, да укаже на нивниот карактер и врз база на тие укажувања да пристапи кон изготвување на нови проекти преку кои ќе се истражуваат истакнатите проблеми, ќе се анализира состојбата во нашето судство во однос на неговото функционирање како независно и самостојно, а во согласност со меѓународните стандарди за процесна правда. Авторот реално ги искористил и обработил подрачјата од истражувањето во согласност со квалитетот и богатството на добиените резултати. Извештајот е пишуван

со познавање на проблематиката, на јасен стил и јазик разбирлив за оној кој се користи со него.

Со оглед на карактерот на оваа анализа, целите и предметот на истражување, содржината и начинот на кој во неа се расправа за клучните проблеми, рецензентот предлага таа да се достави до судовите, судиите и јавните обвинители како информација и сознание за тоа како треба да се постапува во иднина по предметите по кои тие одлучуваат, особено од аспект на меѓународните стандарди за процесната правда.

Проф. д-р. Љупчо Арнаудовски

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Калајџиев Гордан, Стерјо Зиков, Богданчо Гогов, Нови односи меѓу полицијата, јавното обвинителство и судот во претходна постапка, МРКПК бр.1 2008, стр. 15 – 48,
2. Крапац, Д. Калајџиев, Г. Камбовски, В. Бужаровска, Г., Стратегија за реформа на кривичното право на Република Македонија, Министерство за правда, Скопје 2007,
3. Luis Lopez Guerra (судија во Европскиот суд за човекови права), Неразумни одолговлекувања, Iustitia бр.3, 2010 година, Академија за обука на судии и јавни обвинители на Република Македонија, стр. 20-26,
4. Матовски Никола, Кривично процесно право, Правен факултет „Јустинијан Први“ Скопје 2003,
5. Матовски Никола, Кривично процесно право, Посебен дел, Правен факултет „Јустинијан Први,, Скопје, „Втори Август – С Штип, Скопје 2004,
6. Сламков Ѓорги, Кривично процесно право, Европски универзитет, 2008 година,
7. Сламков Ѓорги, Судската ефикасност во справувањето со корупцијата во Република Македонија, Коалиција „Сите за правично судење, Скопје јануари 2011 година,
8. Slamkov Gjorgji, The role of the State Commission for Prevention of Corruption in Implementing the Council of Europe’s Criminal Law Convention, Crossroads The Macedonian Foreign Policy Journal Vol.II. No.3, May – November 2010,
9. The Former Yugoslav Republic of Macedonia 2011 Progress Report, European Commission Brussels, 12.10.2011,
10. Vito Tanzi, Corruption around the world, International Monetary Fund Staff papers, Vol.45, No.4 December 1998,
11. <http://www.imf.org/external/Pubs/FT/staffp/1998/12-98/tanzi.htm>
12. <http://www.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor02.htm>